

Sturla Nordlund

DRIKKEVANER OG
RESTAURANTBRUK I
TRONDHEIM

DRIKKEVANER OG RESTAURANTBRUK

I TRONDHEIM

Sturla Nordlund

**Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning
Oslo 1990**

ISBN 82-7171-145-8

INNHold

FORORD	5
INNLEDNING	7
 DEL 1:	
UNDERSØKELSE AV TOTALBEFOLKNINGEN	9
 Data og metode	9
1.1. Utvalget	9
1.2. Utvalgets representativitet	10
1.3. Generelt om data	13
Resultater	15
1.4. Andel brukere av alkohol	15
1.5. Drikkehyppighet	19
1.6. Beruselse	22
1.7. Hyppighet av restaurantbesøk	25
1.8. Publikum på restaurant en vanlig kveld	32
1.9. Restaurantgjestens drikkevaner	36
1.10. Debutalderen	40
1.11. Beruselse og restaurantbruk	45
1.12. Motiver for restaurantbesøk	47
1.13. Hvem går folk på restaurant sammen?	56
1.14. Mening om stengetider	61
1.15. Positive erfaringer med alkoholbruk	64
1.16. Negative erfaringer med alkoholbruk	70
1.17. Narkotikabruk	77

DEL 2:	
UNDERSØKELSE AV RESTAURANTGJESTER	81
Data og metode	81
2.1. Hva er et "typisk restaurantpublikum"?	81
2.2. Utvalget av restauranter	82
2.3. Datainnsamlingen	84
2.4. Generelt om data	86
Resultater	87
2.5. De typiske restaurantgjester	87
2.6. Drikkehyppighet	95
2.7. Restaurantbesøkenes hyppighet	97
2.8. Beruselseshyppighet	101
2.9. Debutalderen	102
2.10. Motiver for restaurantbesøk	104
2.11. Hvem går restaurantgjestene ut sammen?	108
2.12. Mening om stengetid	110
2.13. Positive erfaringer med alkoholbruk	112
2.14. Negative erfaringer med alkoholbruk	114
2.15. Narkotikabruk	118
2.16. Ankomsttidspunkt	123
2.17. Hvor kommer gjestene fra?	124
2.18. Hvor går gjestene etterpå?	126
SAMMENDRAG OG KOMMENTARER	131
APPENDIKS 1: Intervjuskjema for telefonintervjuingen	137
APPENDIKS 2: Spørreskjema for restaurantgjestene	145
APPENDIKS 3: Veiledning til personalet på restaurantene	149
LITTERATURLISTE	151

FORORD

Som et ledd i den generelle alkoholpolitiske debatt i Trondheim har det både fra politisk hold og fra restaurantbransjen blitt uttrykt ønske om en undersøkelse av alkoholvanene i byen, med spesiell vekt på restaurantenes rolle. Avdelingsstyret i avdeling for helsevern og sosial omsorg vedtok i møte 13.12.88 enstemmig å anbefale at det blir iverksatt et slikt forskningsprosjekt. I samme møte ble det valgt en styringsgruppe for prosjektet med følgende sammensetning:

- 1 representant fra øl- og vinutvalget
- 1 representant fra edruskapsnemnda
- 2 representanter fra restaurantnæringen -
 - 1 fra arbeidsgiversiden (FOS) og 1 fra arbeidstakersiden (Norsk hotell- og restaurantforbund)
- 1 representant fra Trondheim/Sør-Trøndelag reiselivslag
- 1 representant fra legevakten
- 1 representant fra politiet
- 1 representant fra en avholdsorganisasjon (MA)

Styringsgruppa ble gitt følgende mandat:

- Arbeidsgruppa engasjerer og bestemmer hvilket institutt/organisasjon som skal gjennomføre undersøkelsen.
- Arbeidsgruppa innhenter opplysninger om eventuelle kostnader, og kommer med et overslag til de "organisasjoner" som deltar i gruppa.

I henhold til sitt mandat kontaktet styringsgruppa Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning (SIFA) med en forespørsel om instituttet kunne påta seg en slik undersøkelse. Planene og ønskene var imidlertid på det tidspunkt nokså uklare og SIFA påtok seg i første omgang å utarbeide et notat der planene ble nærmere

konkretisert. Dette notatet ble diskutert i styringsgruppa som i store trekk sluttet seg til planene. Av praktiske, økonomiske og personellmessige grunner er ikke alt som ble foreslått i notatet, og som forutsatte en stor grad av lokalt engasjement, blitt gjennomført. Til tross for visse betenkeligheter av praktisk/organisatorisk art påtok SIFA seg å gjennomføre to delundersøkelser som fra to ulike synsvinkler belyser de aktuelle spørsmål.

Jeg vil benytte anledningen til å takke de involverte organisasjoner og personer i styringsgruppa for samarbeidet. Jeg vil også takke Ole-Jørgen Skog for kritisk gjennomgang av manuskriptet under sterkt tidspress.

Sturla Nordlund

INNLEDNING

Den undersøkelsen det her skal rapporteres om består av to klart adskilte delundersøkelser som belyser alkoholvanene og restaurantvanene i Trondheim ut fra to ulike synsvinkler. Den ene er en generell kartlegging av drikkevanene blant Trondheims innbyggere med spesiell vekt på restaurantbruken. Den andre er en undersøkelse av restaurantgjester basert på spørreskjemaer som har blitt utfyllt på restauranter.

Formålet med den førstnevnte undersøkelsen er å få et bilde av totalbefolkningens drikkevaner, restaurantvaner, forskjellige positive og negative erfaringer med alkoholbruk, folks syn på nattklubbenes stengetider, samt erfaringer med bruk av andre rusmidler enn alkohol, dvs. hasj/marihuana eller andre narkotika. En slik undersøkelse må baseres på en eller annen form for tilfeldig utvalg av personer fra den aktuelle populasjonen. Det er flere måter å plukke ut et slikt utvalg på i praksis. Det er også flere måter å innhente data fra personene i det aktuelle utvalget, f.eks. ved postsendte spørreskjemaer, direkte intervjuer eller telefonintervjuer. Alle metoder har sine fordeler og ulemper, både rent faglig, økonomisk og praktisk. Etter å ha vurdert noen konkrete forslag bestemte styringsgruppa seg for å satse på et tilbud fra Norfakta A/S om telefonintervjuing av et representativt utvalg av personer bosatt i Trondheim. Norfakta A/S har altså stått for det praktiske arbeidet med utvelging av intervjuobjekter, selve intervjuingen og registreringen av data. Data ble så levert på diskett til SIFA for analyse og rapportskriving.

Formålet med undersøkelsen av restaurantgjestene var å se hvordan disse avvek fra "normalbefolkningen" både med hensyn på rene demografiske data (kjønn, alder, osv) og med hensyn på bruk av alkohol og andre rusmidler, restaurantbruk, holdninger og adferd i forbindelse med alkoholbruk, osv. I utgangspunktet ønsket man altså

å sammenligne de to gruppene ("normalbefolkningen" og "restaurantgjestene") med hensyn på så mange variable som mulig og ønsket derfor å stille flest mulig av de samme spørsmål til utvalgene fra de to gruppene. De fleste mennesker er imidlertid i større eller mindre grad "restaurantgjester" i den forstand at de en og annen gang har besøkt en restaurant, men i denne forbindelse ønsket vi å se nærmere på den gruppen som utgjør det vanlige publikum på restaurantene stort sett til enhver tid. Å skaffe data fra denne gruppen gjorde det nødvendig å velge ut personer på restaurantene og få disse til å gi de opplysninger vi ønsket. Hvordan dette ble gjort i praksis vil det bli redegjort for senere. Man antok imidlertid at selve restaurantsituasjonen gjorde det nødvendig med et meget begrenset antall spørsmål, og at spørsmålene ikke måtte kreve langvarige overveielser og grundig gjennomtenkning for å besvares tilfredsstillende. Det ble derfor stilt noe færre spørsmål til "restaurantgjestene" enn til "normalbefolkningen". Blant annet ble de mer kvantitative spørsmål om alkoholforbruket ikke stilt til "restaurantgjestene". Disses alkoholforbruk antok vi imidlertid kunne studeres ved å se på alkoholbruken hos dem i utvalget fra "normalbefolkningen" som gikk hyppigst på restaurant. Ved en feil ble et av disse kvantitative spørsmålene heller ikke stilt ved telefonintervjuene av "normalbefolkningen" noe som har gjort det umulig å beregne de intervjuedes konsum av brennevin, og dermed også av alkohol totalt, dvs. det samlede konsumet av øl, vin og brennevin regnet i ren alkohol.

Tidspunktet for datainnsamlingen ble satt til uke 39, dvs. uken fra 25/9 - 1/10 1989. Denne uken ble antatt å være såpass langt etter ferien og langt unna alle tradisjonelle høytider og festdager at den kunne representere en noenlunde normal uke både når det gjalt restaurantlivet og befolkningens drikkeadferd. Alle telefonintervjuene med utvalget fra "normalbefolkningen" ble gjennomført i denne uken, og likeså storparten (over 87 prosent) av datainnsamlingen på restaurantene. For å få et tilstrekkelig antall utfylte spørreskjemaer fra restaurantgjester måtte vi imidlertid la denne datainnsamlingen foregå enda noen uker, men all datainnsamling på restaurantene var avsluttet i løpet av oktober.

DEL 1:

UNDERSØKELSE AV TOTALBEFOLKNINGEN

DATA OG METODE

1.1. Utvalget

Når man ønsker opplysninger om forhold som er knyttet til enkeltindivider i en større populasjon er det som regel både praktisk vanskelig og dyrt å innhente opplysninger fra alle individene i populasjonen, man må vanligvis nøye seg med et utvalg. Etter faglige og økonomiske overveielser ble det bestemt at undersøkelsen av Trondheims befolkning i dette tilfelle skulle baseres på et tilfeldig utvalg på 800 personer i alderen 16 år og over bosatt i Trondheim kommune. Et tilfeldig utvalg betyr at alle personer i de aktuelle aldersgrupper skal ha samme sjanse til å bli med i utvalget. Nå ble det, som nevnt, også bestemt at man skulle innhente data ved telefonintervjuing. Dermed er det i prinsippet innført en skjevhet i utvalget i og med at de som ikke har telefon er utelukket fra å komme med i utvalget. Ifølge Norfakta, som sto for utplukkingen av respondenter, er imidlertid andelen av husstander/personer som har telefon såvidt høy at alvorlige feil ikke vil oppstå.

Norfaktas rutine ved utplukking av personer for intervjuing består (ifølge en redegjørelse fra Norfakta) i at man først trekker et tilfeldig nummer fra telefonkatalogen på en slik måte at alle telefonnummer

som står registrert på personnavn har lik sjanse for å bli trukket ut. For hver husstand (telefonnummer) blir det så oppgitt hvilken persontype som skal intervjues, f.eks. eldste mann, yngste kvinne, e.l. Dette blir gjort for å sikre spredningen på alder og kjønn. Nærmere om hvordan persontypene som skal intervjues blir bestemt er ikke oppgitt.

Intervjuerne får bare tilgang til telefonnummerne og beskjed om hvilken persontype som skal intervjues i hvert enkelt tilfelle. Navn blir naturligvis aldri oppgitt. På denne måten sikres de intervjuede anonymitet også i denne type undersøkelser. Om de intervjuede har tillit til dette er en annen sak.

1.2 Utvalgets representativitet

Et representativt utvalg fra en populasjon er et utvalg som er slik at en undersøkelse av utvalget gir de samme resultater (innenfor visse feilmarginer) som man ville fått ved å undersøke hele populasjonen. Nå kjenner man jo vanligvis ikke alle egenskapene ved totalpopulasjonen, slik at det er umulig å si om et bestemt utvalg er representativt ved bare å studere egenskaper ved utvalget. Er imidlertid utvalget trukket rent tilfeldig er dette et tilstrekkelig grunnlag til å kunne generalisere resultatene fra utvalget til totalpopulasjonen med en spesifisert grad av sikkerhet. En slik utvalgsprosedyre garanterer altså en viss grad av representativitet. Finner man da store avvik fra representativitet når det gjelder enkelte variable der man kjenner den sanne fordelingen i populasjonen er det grunn til å sette spørsmålsteget ved utvalgsprosedyren.

En test av om utvalgsprosedyren har gitt et tilfeldig utvalg kan gjøres ved å sammenligne fordelingene av kjønn og alder i utvalget med de tilsvarende sanne fordelinger som man finner i Statistisk Sentralbyrås "Befolkningsstatistikk 1989, Hefte II, Folkemengd 1. januar". Ved en slik test går man ut fra en hypotese (nullhypotese) om at utvalget er plukket ut rent tilfeldig, dvs. at alle i totalpopulasjonen har hatt samme sannsynlighet for å bli plukket ut. Hvis denne hypotesen *ikke* forkastes ved testen betyr ikke det at utvalget

nødvendigvis er et tilfeldig utvalg, selv om man kan si at dette er sannsynliggjort. Hvis derimot testen fører til at hypotesen forkastes betyr det at utvalget, med svært stor sannsynlighet, ikke er trukket tilfeldig.

Kjønnsfordelingen i vårt utvalg og i totalbefolkningen er vist i tabell 1.1.

Tabell 1.1. Kjønnsfordelingen i utvalget og i Trondheims befolkning, 16 år og over. Prosent. (4 personer der kjønn ikke er oppgitt er utelatt.)

16 år+	Menn	Kvinner	Totalt	N
Befolkningen	48.2	51.8	100.0	110 051
Utvalget	47.9	52.1	100.0	796

$$\chi^2 = 0.037, df = 1, p > 0.05$$

Som man ser av tabellen ligger kjønnsfordelingen i utvalget svært nær den riktige kjønnsfordelingen i den aktuelle populasjonen, og den statistiske testen viser heller ikke noe signifikant avvik. Det kan derfor være rimelig å si at utvalget er representativt med hensyn på kjønnsvariabelen.

Aldersfordelingen i totalutvalget synes derimot å være noe skjev i forhold til aldersfordelingen i befolkningen slik det framgår av tabell 1.2. Man ser av tabellen at aldersgruppen mellom 20 og 54 år er overrepresentert i utvalget, mens den yngste aldersgruppen (16 - 19 år) og de over 55 år er underrepresentert. Spesielt er de aller eldste sterkt underrepresentert. Nederst i tabell 1.2 er resultatet av den statistiske testen (Karl Pearsons test) angitt, og det viser at aldersfordelingen i utvalget avviker statistisk signifikant fra aldersfordelingen i befolkningen. Det er altså grunn til å forkaste hypotesen om at utvalget er trukket helt tilfeldig.

Det samme som er sagt ovenfor om totalutvalget gjelder også for kvinner og menn hver for seg. Testen viser også her at ingen av disse delutvalgene kan være helt tilfeldige utvalg fra henholdsvis den kvinnelige og den mannlige del av Trondheims befolkning over 16 år.

Tabell 1.2. Aldersfordelingen for de to kjønn og totalt i utvalget og i Trondheims befolkning, 16 år og over. Prosent.

År	Menn		Kvinner		Totalt	
	Befolkning	Utvalg	Befolkning	Utvalg	Befolkning	Utvalg
16-19	7.8	6.3	7.2	6.0	7.5	6.2
20-24	11.4	11.6	10.7	10.4	11.1	11.0
25-29	11.6	14.7	10.3	10.6	10.9	12.6
30-34	11.0	14.2	9.4	13.0	10.2	13.6
35-39	9.8	11.8	8.7	11.1	9.2	11.5
40-44	9.8	8.4	8.8	11.1	9.3	9.8
45-49	7.2	7.9	6.6	8.9	6.9	8.4
50-54	5.2	5.8	5.3	7.5	5.3	6.7
55-59	5.5	5.3	5.5	4.8	5.5	5.0
60-64	5.9	6.8	6.3	5.3	6.1	6.0
65-69	5.7	3.7	6.4	7.0	6.1	5.4
70-74	4.2	2.1	5.3	2.7	4.8	2.4
75+	4.8	1.3	9.3	1.4	7.2	1.4
Sum	99.9	99.9	99.8	99.8	100.1	100.0
N	53 011	380	57 040	414	110 051	794
Test	$\chi^2 = 27.62$		$\chi^2 = 53.34$		$\chi^2 = 70.69$	
	df = 12		df = 12		df = 12	
	p < 0.01		p < 0.001		p < 0.001	

Dette kan vel neppe sies å være overraskende. Med et tilfeldig utvalg av telefonnummer registrert på personnavn vil man naturligvis ikke nå personer som er i institusjoner av forskjellig slag, og der befinner jo en relativt stor andel av de gamle seg. Dessuten kan det være rimelig å tro at det er en større andel av de eldste enn av de noe yngre som ikke vil la seg intervjue.

Ser man bort fra dem over 70 år blir aldersfordelingen for utvalget mere likt den sanne fordeling i befolkningen. Det samme er tilfelle med delutvalgene av menn og kvinner. Den statistiske testen fører da heller ikke til forkastning av hypotesen om tilfeldig utvalg. (For menn, kvinner og totalt blir da X^2 (kji-kvadratene) lik henholdsvis 11.78, 13.24 og 16.53. Antall frihetsgrader ved denne

testen er 10, og X^2 bør da være minst 18.31 før det er rimelig grunn (5 prosent nivå) til å forkaste hypotesen.)

De undersøkelsene det har vært mulig å gjøre tyder altså på at utvalgsprosedyren gir et rimelig representativt utvalg av befolkningen mellom 16 og 69 år. De over 70 år er klart underrepresentert i utvalget, men hvis dette i hovedsak skyldes at så mange i denne alderen er på sykehus, sykehjem, aldershjem eller andre slags institusjoner i kortere eller lengre tid kan man vel si at utvalget er tilnærmet representativt for den hjemmeboende befolkning i alderen 16 år og oppover.

1.3. Generelt om data

En utvalgsprosedyre som denne fører til at vi ikke får noe "bortfall" i vanlig forstand, dvs. personer som man ønsker skal svare, men som av forskjellige grunner ikke gjør det. Hvis noen ikke svarer i telefonen, eller ikke ønsker å bli intervjuet, ringer man bare en ny. Hvor ofte dette skjedde har vi ikke opplysninger om. Derimot er det et visst såkalt internbortfall, dvs. at enkelte av spørsmålene ikke er besvart av enkelte av de intervjuede. Stort sett er dette et helt ubetydelig problem i denne undersøkelsen, men for enkelte spørsmål er det relativt mange som ikke har fått registrert noe svar. Dette kan ofte ha sin grunn i at det aktuelle spørsmålet føles irrelevant for den intervjuede, og vi skal komme tilbake til dette ved analysen av disse spørsmålene.

Når det gjelder de forskjellige bakgrunnsvariable som går igjen i mange av tabellene så vil det stort sett gå klart fram av navnet på de forskjellige undergruppene hvem disse inneholder. Når det gjelder inntekt har vi imidlertid bare inndelt denne variabelen i tre, nemlig "høyere", "middlere" og "lavere" inntektslag. Måten dette er gjort på er noe forskjellig fra det som har vært vanlig i andre undersøkelser. Utgangspunktet er at vi har fått opplysninger om de intervjuedes egen årsinntekt, og i de tilfeller den intervjuede var gift eller fast samboende med noen, har vi også fått opplysninger om partnerens inntekt. Å lage en inndeling på bakgrunn av disse opplysningene som skulle si noe om den intervjuedes økonomiske evne eller "status", byr

imidlertid på problemer. For enslige er det for så vidt greit, i og med at vi ikke har andre opplysninger enn deres egen inntekt. En inndeling etter denne kan nok også føre galt avsted, f.eks. for de yngste der foreldrenes inntekt i noen tilfeller kan ha mer å si for deres økonomiske evne enn deres egen inntekt, men her har vi altså ikke andre opplysninger å holde oss til enn egen inntekt. For de gifte/samboende er det også problematisk å finne en inndeling som sier noe om den enkeltes økonomiske evne. F.eks. vil en hjemmeverende uten egen inntekt havne i laveste inntektslag uansett hvor mye ektefellen tjener. Baserer vi inndelingen på summen av begge inntekt vil så og si alle to-inntektsfamiliene havne i øverste inntektslag. Tar vi summen og deler på to vil kanskje mange som er i en en-inntektsfamilie komme i en for lav inntektsgruppe i forhold til sin økonomiske evne fordi det ubetalte arbeid den hjemmeverende gjør også har en verdi i den forstand at to-inntektsfamilier ofte må betale for å få utført denne type arbeid (f.eks. barnehaveplass). Det innebærer jo også visse "stordriftsfordeler" å være to (eller flere) om utgiftene til en felles husholdning. Alt i alt, for ikke å basere oss bare på summen av inntektene, og for heller ikke å dele summen på to, har vi her valgt å dele summen av ektefellers/samboeres inntekt på 1,5. Den individuelle inntekt som dermed framkommer er så inndelt i tre grupper. "Lavere inntektslag" er de som har en individuell inntekt (beregnet som forklart ovenfor) inntil 100 000 kroner. "Middlere inntektslag" ble satt til over 100 000 og inntil 200 000 kroner, og "Høyere inntektslag" ble satt til over 200 000 kroner. I de tre gruppene falt henholdsvis 33, 37 og 30 prosent av de intervjuede. I tabell 1.3 nedenfor kan man også finne hvor mange personer det var i de andre undergruppene materialet er oppdelt i.

Bare 3 personer har angitt verneplikt som yrkesbetegnelse og vi har derfor droppet dette som egen kategori i inndelingen etter arbeidssituasjon.

I det følgende er det vist hvordan en del interessante variable, som f.eks. andel alkoholbrukere, drikkehyppighet, beruselseshyppighet, hyppighet av restaurantbesøk, positive og negative erfaringer med alkoholbruk, osv., varierer i forhold til de forskjellige bakgrunn-

svariablene og til enkle kombinasjoner av bakgrunnsvariable. I enkelte tilfeller har vi imidlertid ønsket å studere litt mer kompliserte sammenhenger mellom de ulike variablene, og vi har da kjørt noen grove, multiple regresjonsanalyser på materialet. Det er flere grunner til at man skal være forsiktig med tolkningen av slike regresjonsanalyser. For det første viser analysene at en temmelig liten andel av variasjonen i svarfordelingene blir "forklart" ut fra de prediktorene som er tatt med i analysen. Dette er et generelt problem innen samfunnsvitenskap og kan vel populært uttrykkes som at menneskers adferd slett ikke er så enkel å forstå, og at svært mange (og kanskje ukjente) faktorer påvirker menneskers følelser og adferd. For det andre er det en forutsetning for denne analysen at prediktorene ikke skal være innbyrdes korrelerte, noe de ofte er i samfunnsvitenskapelige anvendelser, og noe de også tildels er her. Dessuten kreves det at den avhengige variable skal være normalfordelt, noe som heller ikke holder her. Et visst "slingringsmonn" gis det imidlertid fra de ideale forutsetningene for analysen, og en viss pekepinn kan man vel i alle fall anta at disse regresjonsanalysene kan gi.

RESULTATER

1.4. Andel brukere av alkohol

Når man skal kartlegge drikkevanene i en populasjon er det vanlig å innlede med spørsmål om informantene overhodet har drukket henholdsvis øl, vin eller brennevin i løpet av siste 12 måneder. Det er også gjort i denne undersøkelsen. De som har svart "ja" på disse spørsmålene vil vi kalle "brukere" av henholdsvis øl, vin og brennevin. De som har svart at de har brukt minst en av disse drikkesortene i løpet av siste 12 måneder er definert som "alkoholbruker". I tabell 1.3 er andelen brukere av de forskjellige drikkesortene angitt for totalutvalget og for en del undergrupper det er mulig å dele opp materialet i.

Tabell 1.3. Andel av utvalget som har svart at de har drukket henholdsvis øl, vin, brennevin og alkohol i løpet av de siste 12 måneder. Prosent.

	Øl	Vin	Brennevin	Alkohol	N
Alle	80	79	80	90	800
Menn	88	78	89	93	381
Kvinner	72	81	72	88	415
16-20 år	73	59	64	82	56
21-30 år	90	87	89	97	205
31-40 år	88	84	88	96	192
41-50 år	82	87	86	94	146
Over 50 år	60	67	64	78	198
Ugifte	84	74	82	91	188
Gifte/samboende	80	82	82	91	537
Skilte/separerte	89	87	84	95	38
Enker/enkemenn	35	62	41	70	37
Inntil 9 års utd.	56	58	64	79	140
10-11 års utd.	78	73	76	84	147
12-13 års utd.	84	82	87	96	180
14 års utd. el. mer	88	89	85	94	330
Lavere inntektslag	69	68	72	84	262
Middlere inntektsl.	81	78	83	92	296
Høyere inntektslag	88	92	85	96	242
Heltidsarbeidende	90	88	89	97	417
Deltidsarbeidende	73	79	74	86	100
Hjemneværende	67	76	61	82	51
Under utdanning	83	76	81	90	115
Arbeidsløse	82	82	82	88	17
Pensjon/trygd	42	48	56	71	97

Av tabellen går det fram at i totalmaterialet er andelen brukere av øl 80 prosent, andelen brukere av vin er 79 prosent, og andelen brennevinsbrukere er 80 prosent. Sammenligner man disse tallene med tilsvarende tall for landet som helhet (Nordlund 1987) finner man at alle de tre brukerprosentene ligger relativt høyt. De tall vi har å sammenligne med er riktignok fra en landsomfattende undersøkelse i 1985, altså 4 år tidligere enn denne undersøkelsen, men tatt i betraktning den store stabilitet som har preget disse brukerprosentene de siste 20 år (Nordlund 1985) er det liten grunn til å tro at tallene har endret seg vesentlig siden 1985. Andelen alkoholbrukere synes også å være relativt høy i Trondheim, idet den i dette utvalget ligger på 90 prosent, sammenlignet med 84 prosent på landsbasis i 1985.

Det er kjent fra mange undersøkelser (Nordlund 1977, 1981, 1987) at det er vanligere blant folk i tettbygde strøk, og da spesielt i de større byene, å bruke alkohol. Det er derfor ikke overaskende at disse brukerprosentene ligger noe høyere i Trondheim enn i landet forøvrig. Sammenligner man i stedet med de tilsvarende tall for Oslo og Akershus finner man små forskjeller. Tallene for Trondheim (i tabell 1.3) er imidlertid litt kunstig høye på grunn av at utvalget er underrepresentert i de eldste aldersgruppene der andelen brukere er lavest. Allikevel kan man konkludere med at andelen brukere av henholdsvis øl, vin, brennevin og av alkohol synes relativt høy i Trondheim, sannsynligvis på linje med situasjonen i Oslo/Akershus-området.

Videre kan man se av tabellen at det er en nokså klar forskjell på de to kjønn idet brukerprosentene for øl og for brennevin er betydelig større blant menn enn blant kvinner, mens det er en større andel av kvinnene enn av mennene som har brukt vin i løpet av siste 12 måneder. Brukerprosenten for vin ligger 9 prosentpoeng høyere enn for øl og brennevin blant kvinnene i materialet, mens den ligger omtrent like mye lavere blant mennene. Brukerprosenten for alkohol er noe høyere for menn enn for kvinner. Alle disse kjønnsforskjellene finner man igjen i de tilsvarende tallene for hele landet fra 1985, og de kan derfor ikke sies å være særlig overraskende.

Når det gjelder de øvrige bakgrunnsvariable materialet er inndelt

etter finner man også grovt sett de samme trekk som man finner i det landsomfattende materialet fra 1985 når det gjelder disse brukerprosentene. Selv om variablene i tabell 1.3 har en noe annen inndeling enn de tilsvarende variablene i rapporten fra den landsomfattende undersøkelsen, finner man også her at andelen brukere av de forskjellige alkoholsortene er størst i aldersgruppen 21-30 år og minker utover i de eldre aldersgruppene (med et mulig lite unntak for vin), men noen vesentlig nedgang kommer ikke før i den eldste aldersgruppen.

Brukerprosentene stiger med antall års skolegang (ihvertfall inntil en viss grense), og øker med inntekten. Færre bruker alkohol blant enker og enkemenn enn i andre grupper, men dette forklares nok i vesentlig grad av at denne gruppen består av svært mange eldre kvinner som relativt sjelden er alkoholbrukere. På tilsvarende måte kan man også forklare de relativt lave brukerprosentene blant hjemmeværende (kvinner) og pensjonister/trygdede (eldre, overveiende kvinner).

Andelen brukere av de forskjellige alkoholsorter ligger altså noe høyere i Trondheim enn i landet som helhet, men ikke overraskende høyt til å være et typisk byområde idet tallene er omtrent på linje med de tilsvarende tall for Oslo/Akershus-området. Forøvrig følger fordelingen av brukerprosentene det tradisjonelle mønsteret som man har funnet i de fleste tilsvarende undersøkelser i en årrekke, både her i landet og utenlands (Nordlund 1977, 1981, 1987; Simpura 1987)

Kolonnen ytterst til høyre i tabell 1.3 viser antall intervjuede i totalmaterialet og i de forskjellige undergruppene materialet er oppdelt i. Feilmarginene er generelt avhengige både av størrelsen på de anslåtte brukerprosentene (størst i området rundt 50 prosent) og av antall individer (N) brukerprosenten er beregnet ut fra (omvendt proporsjonal med kvadratroten av N). For totalmaterialet kan man beregne feilmarginer på noe under 3 prosentpoeng i hver retning når det gjelder de estimerte brukerprosentene for øl, vin og brennevin (95 prosent konfidensintervall). Brukerprosenten for alkohol har en feilmargin på i overkant av 2 prosentpoeng i hver retning. Når det gjelder feilmarginene for de estimerte brukerprosentene i de

forskjellige undergruppene er disse med få unntak større enn for totalutvalget. Det synes imidlertid upraktisk å angi disse usikkerhetsmarginene for alle brukerprosentene i denne tabellen, og også for tilsvarende tall i de senere tabellene. Det er allikevel viktig å ta hensyn til denne usikkerheten ved bruk av slike data. Spesielt stor usikkerhet knytter det seg naturligvis til de minste undergruppene, f.eks. de arbeidsløse som det bare er 17 av i utvalget. På grunn av disse statistiske feilmarginene har vi, med få unntak, valgt å bruke hele tall (uten desimaler) i alle tabellene i denne rapporten. Noe annet kunne lett skape et inntrykk av en presisjon som det ikke er grunnlag for.

1.5. Drikkehyppighet

Hvorvidt en person har drukket alkohol eller ikke i løpet av siste år sier i grunnen nokså lite om vedkommendes drikkevaner. Som vi så var det også så mange som 90 prosent av utvalget som svarte at de hadde drukket alkohol siste år. Det er imidlertid vesentlig forskjell på det å drikke en dram til jul og det å drikke hver helg eller kanskje enda oftere. Drikkehyppigheten er derfor et mer informativt mål på drikkevanene enn brukerprosentene. Selv om det kan være vesentlig om en person smaker alkohol eller ikke så vil drikkehyppigheten kunne si betydelig mere om vedkommendes drikkevaner.

Drikkehyppighetene som ble rapportert i denne undersøkelsen framkom ved at de intervjuede ble plassert på en fastlagt skala med 8 alternativer som gikk fra "Omtrent hver dag" til "En gang i året eller sjeldnere". I tillegg kom alternativ 9 som var "Har aldri drukket øl (vin, brennevin) eller bare såvidt smakt på det" (Se appendiks 1). Disse svaralternativene ble så regnet om til et visst antall ganger pr. år etter en skala som nødvendigvis gir rom for et visst skjønn. (F.eks. ble "Omtrent hver dag" satt til 300 ganger pr. år.)

For å få et anslag på antall ganger de intervjuede har drukket alkohol i en eller annen form er det ikke tilfredsstillende bare å legge sammen antall ganger de har drukket henholdsvis øl, vin og brennevin. Dette vil gi en overestimering av antall drikketilfeller i året

siden det er nokså vanlig å drikke flere forskjellige sorter alkohol i løpet av et "drikketilfelle", dvs. i løpet av et døgn der minst en alkoholsort blir konsumert. Det er derfor stilt et eget spørsmål om hvor ofte de intervjuede har drukket alkohol (dvs. minst en av sortene øl, vin eller brennevin) i løpet av siste års tid. Svarene på dette spørsmålet er omregnet til antall ganger pr. år på omtrent samme måte som svarene på de andre spørsmålene om drikkehyppighet. De beregnede gjennomsnittsfrekvensene for hver drikkesort og for alkohol generelt er vist i tabell 1.4 for hele utvalget og for de samme undergruppene som ble brukt i tabell 1.3.

Tabell 1.4 viser at øl er den alkoholdrikk som drikkes hyppigst i Trondheim, i gjennomsnitt omtrent dobbelt så hyppig som både vin og brennevin. Det samme mønster finner man også på landsbasis (Nordlund 1987). Tallene i den landsomfattende undersøkelsen i 1985 er riktignok framkommet på en litt annen måte enn tallene i tabell 1.4, men det er allikevel ikke urimelig å sammenligne disse datasettene.

En slik sammenligning tyder på at det drikkes noe hyppigere i Trondheim enn i landet som helhet, spesielt øl og vin. Drikkehyppigheten i Trondheim synes å ligge omtrent på linje med gjennomsnittet for andre byer og tettbebyggelser i landet, men litt lavere enn i Oslo-området.

Videre ser man av tabellen at mens kvinner synes å drikke vin noe hyppigere enn menn, drikker til gjengjeld menn både øl og brennevin betydelig hyppigere enn kvinner gjør. Kvinner synes å drikke øl og vin omtrent like ofte, og noe oftere enn de drikker brennevin. Menn drikker øl klart hyppigst, omtrent dobbelt så ofte som de drikker brennevin og omtrent tre ganger så ofte som de drikker vin.

I alle aldersgrupper er det øl man drikker oftest, men forskjellen i hyppighet mellom de tre alkoholsortene blir relativt sett mindre jo høyere opp i aldersgruppene man kommer. De unge synes klart å foretrekke øl, mens preferansene går mer og mer i retning av vin og brennevin jo eldre man blir. Øl drikkes ifølge disse data hyppigst i aldersgruppen 21-30 år, mens både vin og brennevin drikkes

Tabell 1.4. Gjennomsnittlig antall ganger pr år de intervjuede, ifølge det de selv har opplyst, drikker henholdsvis øl, vin, og brennevin.

	Øl	Vin	Brennevin	Alkohol
Alle	34	18	17	41
Menn	51	16	23	53
Kvinner	19	19	12	31
16-20 år	26	8	10	29
21-30 år	46	19	19	53
31-40 år	42	18	18	46
41-50 år	33	23	21	42
Over 50 år	19	15	15	28
Ugifte	43	18	19	50
Gifte/samboende	32	18	18	39
Skilte/separerte	45	24	11	45
Enker/enkemenn	15	14	9	24
Inntil 9 års utd.	18	8	16	27
10-11 års utd.	30	15	19	34
12-13 års utd.	32	16	19	39
14 års utd. el. mer	45	24	16	51
Lavere inntektslag	30	15	15	37
Middlere inntektsl.	35	16	18	41
Høyere inntektslag	39	24	19	46
Heltidsarbeidende	44	22	20	48
Deltidsarbeidende	18	14	14	29
Hjemmeværende	14	15	9	21
Under utdanning	39	14	16	46
Arbeidsløse	46	22	16	55
Pensjon/trygd	15	10	15	27

hyppigst i aldersgruppen 41-50 år. Alle disse trekk ved drikkevanene i Trondheim, både forskjellene mellom kjønnene og mellom de ulike aldersgruppene, samsvarer meget godt med de variasjoner i drikkehyppigheten for øl, vin og brennevin man finner i befolkningen som helhet ifølge undersøkelsen fra 1985.

Variasjonen i drikkehyppighet i de andre undergruppene viser også stort sett velkjente trekk som går igjen i de tidligere landsomfattende undersøkelser som er gjort. De ugifte synes f.eks. å drikke alkohol hyppigst, og da først og fremst på grunn av at de drikker øl relativt ofte. De skilte og separerte synes også å drikke alkohol relativt hyppig, og da først og fremst øl og vin. Drikkehyppigheten øker stort sett med antall års skolegang, med unntak av brennevin der forskjellen mellom utdanningsgruppene ikke er store. Alle alkoholsorter drikkes hyppigere jo høyere man kommer i inntektslagene. Når det gjelder yrkesgruppene er det de heltidsarbeidende og de som er under utdanning som drikker alkohol hyppigst, og spesielt gjelder dette for øl. Ellers synes de arbeidsløse i dette utvalget å drikke relativt hyppig, spesielt øl og vin, men ikke særlig hyppigere enn gjennomsnittet blant de heltidsarbeidende. Det er imidlertid grunn til å minne om at det bare er 17 arbeidsløse i utvalget, så en generalisering av dette resultatet til hele gruppen av arbeidsløse er temmelig usikker.

1.6. Beruselse

Hvor ofte folk drikker alkohol er selvfølgelig en alkoholpolitisk viktig variabel fordi svært hyppig alkoholbruk i seg selv kan være tegn på problemer. Enda viktigere er det imidlertid å vite noe om hvor vanlig det er å drikke relativt mye, dvs. hvor vanlig det er å drikke seg beruset. Nå er det imidlertid vanskelig å sette noen absolutt grense for hva som skal kalles beruselse. For det første varierer det svært hva folk tåler av alkohol før det merkes på dem, og for det andre varierer det nok temmelig mye hva folk legger i begrepet "beruset". Noen kaller det beruset straks man såvidt kjenner at man har drukket, andre kaller det ikke å være beruset før ens adferd endres betydelig i form av uklar tale eller ustø gange. Vi har

allikevel i denne undersøkelsen valgt å stille et spørsmål om, og i tilfelle hvor ofte, de intervjuede i løpet av de siste 12 måneder har drukket så mye øl, vin eller brennevin at de har følt seg "tydelig beruset". Andelen som svarte bekreftende på dette, og gjennomsnittlig antall ganger de intervjuede hadde drukket så mye, er vist i tabell 1.5.

Som man ser av tabellen svarte 43 prosent av de intervjuede at de hadde følt seg "tydelig beruset" i løpet av siste 12 måneder. Sammenlignet med tilsvarende tall fra den landsomfattende undersøkelsen fra 1985 er dette et relativt høyt tall, betydelig høyere enn landsgjennomsnittet som var på 34 prosent, men identisk med prosenttallet for Oslo/Akershus. Bortsett fra at tallene altså gjennomgående ligger noe høyere enn på landsbasis så er variasjonene mellom de ulike undergruppene stort sett de samme som i den landsomfattende undersøkelsen. Et unntak er variasjonen mellom inntektslagene, men som nevnt i kapittel 1.3 er inntektsvariabelen i denne undersøkelsen konstruert på en annen måte enn inntektsvariabelen i den landsomfattende undersøkelsen, så en sammenligning her er ikke helt rimelig.

Når det gjelder det gjennomsnittlige antall ganger de intervjuede sier de har vært "tydelig beruset" er dette temmelig likt landsgjennomsnittet i følge undersøkelsen fra 1985. For kvinner og menn er tallene i tabell 1.5 identiske med tallene på landsbasis. Variasjonen mellom de ulike undergruppene er også ellers, med små unntak, lik den man fant i 1985-undersøkelsen, bortsett fra for de forskjellige inntektslagene.

Når det gjelder yrkesinndelingen er det blant dem som er under utdanning og blant de arbeidsløse man finner flest som har vært "tydelig beruset" siste år, og det er også i disse gruppene beruselseshyppigheten synes størst, noe som tildels henger sammen med at det er så mange unge i disse gruppene.

Stort sett kan man konkludere med at det i de gruppene der det ifølge tabell 1.4 drikkes hyppigst er det også flest som har følt seg beruset siste år, og det er også de som har følt seg beruset flest ganger.

Tabell 1.5.

Prosentvis andel som svarer at de i løpet av de siste 12 måneder har drukket så mye øl, vin eller brennevin at de har følt seg "tydelig beruset", og gjennomsnittlig antall ganger de sier de har drukket så mye.

	Prosent som har følt seg beruset	Gj.snittlig antall ganger beruset
Totalt	43	3.1
Menn	55	4.7
Kvinner	32	1.6
16-20 år	64	6.6
21-30 år	72	6.6
31-40 år	45	2.6
41-50 år	32	1.1
Over 50 år	11	0.2
Ugifte	67	7.2
Gifte/samboende	37	2.0
Skilte/separerte	32	1.1
Enker/enkemenn	5	0.0
Inntil 9 års skole	21	1.1
10-11 års skole	39	2.2
12-13 års skole	50	3.7
14 års skole el. mer	49	3.9
Lavere inntektslag	44	4.4
Middlere inntektsl.	44	2.4
Høyere inntektslag	39	2.6
Heltidsarbeidende	47	2.9
Deltidsarbeidende	31	1.1
Hjemmeværende	18	0.4
Under utdanning	70	8.9
Arbeidsløse	65	5.5
Pensjon/trygd	9	0.2

1.7. Hyppighet av restaurantbesøk

Det var ved denne undersøkelsen lagt vekt på å få data om folks restaurantvaner. Det ble derfor bl.a. stilt et spørsmål om hvor ofte de intervjuede hadde vært på restaurant i løpet av siste års tid. Det ble også spurt om hvor ofte de i løpet av siste år hadde vært på restaurant med alkoholservering til klokken 01,30. Disse restaurantene blir betegnet som nattklubber siden det er de restaurantene som serverte alkohol lengst utover natten i Trondheim på den tiden undersøkelsen ble gjort.

Det er naturligvis vanskelig å si hva den enkelte legger i begrepet "restaurant". Noen gir kanskje begrepet en vid betydning som inkluderer alt fra enkle hamburgerbarer og kafeteriaer til de fineste danserestauranter. Andre vil kanskje forbeholde betegnelsen for de noe finere etablissementer. Selv om språkbruken på dette punkt kan variere noe vil vi allikevel anta at de aller fleste mener omtrent det samme med betegnelsen "restaurant". Betegnelsen "nattklubb" er formodentlig mer presis siden det angis i spørsmålet som intervjuerne har stilt at det dreier seg om steder som har alkoholservering til klokken halv to om natten. Men også her kan språkbruken variere noe fordi også nattklubbene kan være av svært forskjellige typer og med svært forskjellig publikum. I den sammenhengen spørsmålene er stilt, og med utfyllende forklaringer fra intervjuerne, tror vi imidlertid at disse begrepene kan ansees som klare nok.

Vi vil i første omgang se på hvor store andeler av totalutvalget og de forskjellige undergruppene som overhodet har vært på henholdsvis restaurant og nattklubb i løpet av siste år. Disse andelene er vist i tabell 1.6.

Av tabellen går det fram at omkring 77 prosent av befolkningen i Trondheim har vært på restaurant en eller annen gang i løpet av siste år, og 55 prosent har vært på nattklubb. Blant alkoholbrukerne er tallene noe høyere, nemlig 80 prosent som har vært på restaurant og 58 prosent på nattklubb, mens det blant dem som ikke har brukt alkohol er en betydelig mindre andel som har vært på restaurant og nattklubb siste år. En litt større andel av mennene enn av kvinnene

Tabell 1.6. Andel av utvalget som har vært på restaurant og på nattklubb i løpet av siste år. Prosent.

	På restaurant	På nattklubb
Alle	77	55
Alkoholbrukere	80	58
Ikke alkoholbrukere	45	28
Menn	79	63
Kvinner	75	49
16-20 år	93	77
21-30 år	92	87
31-40 år	86	65
41-50 år	73	38
Over 50 år	51	20
Ugifte	90	79
Gifte/samboende	74	50
Skilte/separerte	84	55
Enker/enkemenn	41	8
Inntil 9 års skole	46	25
10-11 års skole	68	46
12-13 års skole	83	62
14 års skole el. mer	90	69
Lavere inntektslag	70	56
Middlere inntektsl.	74	50
Høyere inntektslag	88	62
Heltidsarbeidende	84	61
Deltidsarbeidende	70	49
Hjemmeværende	65	33
Under utdanning	94	81
Arbeidsløse	82	76
Pensjon/trygd	37	14

i utvalget har vært på restaurant siste år, men forskjellen synes ikke særlig stor (og den er ikke statistisk signifikant). Derimot er det relativt stor forskjell mellom kjønnene når det gjelder andelen som har vært på nattklubb; 49 prosent av kvinnene og 63 prosent av mennene.

Det er flere blant de unge enn blant de eldre som har vært på restaurant siste år. Det samme kan sies om andelen som har vært på nattklubb. Denne andelen er størst i aldersgruppen 21-30 år og avtar temmelig sterkt oppover i aldersgruppene.

Ellers framgår det at det er vanligst blant de ugifte å ha vært på restaurant siste år, også på nattklubb. Det ser også ut til å være noe vanligere blant skilte og separerte enn blant gifte å ha vært på restaurant og nattklubb. Blant enker og enkemenn er det et flertall som ikke har vært på restaurant siste år og bare 8 prosent i denne gruppen har vært på nattklubb.

Jo lengre utdanning folk har jo vanligere er det at de har vært på restaurant siste år, og det samme gjelder for nattklubb-besøk. Det er også vanligere å ha vært på restaurant for dem med god økonomi enn for dem med dårligere. Det samme kan delvis sies om andelen som har vært på nattklubb, men her synes andelen nattklubb-besøkere noe høyere blant dem med dårligst økonomi enn blant dem med middels. Andelen restaurantbesøkere og nattklubb-besøkere er høyest blant dem som er under utdanning, men både de heltids-arbeidende og de arbeidsløse synes å ligge relativt høyt (med forbehold om at gruppen arbeidsløse er liten i utvalget). Mye av variasjonen mellom mange av disse undergruppene kan imidlertid forklares ut fra forskjeller i kjønns- og spesielt alderssammensetningen i gruppene.

Tallene i tabell 1.6 sier naturligvis noe om hvem restaurant- og nattklubb gjestene er, men egentlig sier de relativt lite om hvilket publikum man vanligvis treffer på disse stedene. Det er klart at publikums sammensetning på en vilkårlig kveld er mer avhengig av hvor ofte folk fra de forskjellige gruppene i befolkningen går på henholdsvis restaurant og nattklubb.

Svarene som ble avgitt ved telefonintervjuene er også i dette

tilfelle omregnet til antall ganger pr år (siste år) og vi har beregnet gjennomsnitt for hele utvalget og for de forskjellige undergruppene. Disse gjennomsnittshyppighetene for restaurantbesøk og nattklubb-besøk er vist i tabell 1.7. Vi vil anta at når de intervjuede har svart hvor ofte de er på restaurant så har de inkludert de gangene de har vært på nattklubber.

Ifølge tallene i tabell 1.7 går den gjennomsnittlige Trondhjemmer på restaurant omtrent en gang i måneden og i mer enn halvparten av disse tilfellene går han/hun på en restaurant som serverer alkohol til halv to, dvs. ifølge den definisjon vi bruker her, på nattklubb. De som bruker alkohol går både på restaurant generelt og på nattklubb betydelig hyppigere enn de som ikke har brukt alkohol siste 12 måneder.

I tabell 1.6 så vi at det ikke var særlig forskjell på andelen av menn og kvinner som hadde vært på restaurant siste år, men når det gjelder hyppigheten av restaurantbesøk er kjønnsforskjellen betydelig: I gjennomsnitt går menn omtrent 50 prosent oftere enn kvinner på restaurant ifølge tallene i tabell 1.7, og den relative forskjellen mellom menn og kvinner ser ut til å være enda større når det gjelder hyppighet av nattklubb-besøk.

Aldersgruppen 21-30 år har den høyeste besøksfrekvensen både på restauranter generelt og på nattklubber spesielt, tett fulgt av aldersgruppen 16-20 år. Folk over 30 år går betydelig sjeldnere på restaurant, og sjeldnere jo eldre de blir. Dette gjelder også for nattklubber, og der faller besøksfrekvensen enda raskere med alderen.

De ugifte går oftest på restauranter og nattklubber, men også de skilte og separerte går ganske ofte. Med unntak av enker og enkemenn (som gjennomsnittlig er betydelig eldre enn de øvrige) er det altså de enslige som oftest går ut på restauranter og nattklubber. Stort sett er det vel også de som har best anledning til å gå ut (kanskje med unntak av aleneforeldre med små barn), og det er vel også de som har størst behov for å gå ut og treffe venner og kjente, og for å få nye bekjentskaper.

Videre ser man av tabell 1.7 at restaurantbesøkene er hyppigere jo flere års skolegang man har, og det samme gjelder (inntil en viss

Tabell 1.7. Gjennomsnittlig antall ganger de intervjuede, ifølge de opplysninger de gir, har vært på restaurant og på nattklubb i løpet av siste år.

	Antall ganger på restaurant	Antall ganger på nattklubb
Alle	12	7
Alkoholbrukere	13	7
Ikke alkoholbrukere	4	2
Menn	15	9
Kvinner	10	5
16-20 år	18	14
21-30 år	23	16
31-40 år	11	4
41-50 år	8	3
Over 50 år	5	1
Ugifte	24	17
Gifte/samboende	9	4
Skilte/separerte	16	8
Enker/enkemenn	3	1
Inntil 9 års utd.	5	2
10-11 års utd.	7	3
12-13 års utd.	12	9
14 års utd. el. mer	17	9
Lavere inntektslag	15	12
Middlere inntektsl.	10	4
Høyere inntektslag	12	5
Heltidsarbeidende	13	5
Deltidsarbeidende	8	6
Hjemmeværende	4	2
Under utdanning	24	19
Arbeidsløse	20	20
Pensjon/trygd	3	1

grense) for nattklubbsbesøkene. Når man tenker på prisnivået på norske restauranter må det vel sies å være noe overraskende at besøksfrekvensen er høyest i de laveste inntektsgruppene, både når det gjelder restaurantbesøk, og spesielt når det gjelder nattklubbsbesøk. Forklaringen finnes vel delvis litt lenger nede i tabellen der det framgår at det er de som er under utdanning og de arbeidsløse som går hyppigst på restauranter og spesielt på nattklubber.

I tabell 1.8 finner man hvordan besøksfrekvensen i henholdsvis restauranter og nattklubber varierer med både kjønn og alder, kjønn og sivilstand, kjønn og utdanning, og kjønn og inntektsgruppe. Inndelingen kjønn og arbeidslivstilknytning er droppet fordi svært mange av gruppene (f.eks. hjemmeværende menn) ble svært små.

Av tabell 1.8 ser man at besøksfrekvensene for de to kjønn i hovedtrekk varierer som i tabell 1.7, men med enkelte unntak. F.eks. ser man at menn går hyppigere enn kvinner både på restaurant og i nattklubb på alle alderstrinn unntatt i aldersgruppen 16-20 år. Menn går hyppigst på restaurant og nattklubb i alderen 21-30 år, mens kvinner går hyppigst i aldersgruppen 16-20 år. Dette har vel sammenheng med at unge jenter vanligvis er sammen med noe eldre gutter og dessuten at kvinner vanligvis er noe yngre enn menn når de gifter seg, for da avtar restaurantbesøkene drastisk som man også kan se i tabell 1.8. Men selv om besøksfrekvensene avtar kraftig både for menn og kvinner når de gifter seg, avtar den nok relativt sett mest for kvinner. Gifte menn går litt under halvparten så ofte på restaurant som ugifte, mens kvinner synes å redusere restaurantbesøkene til en fjerdedel når de gifter seg. Nattklubb-besøkene reduseres enda kraftigere for begge kjønn når de gifter seg, men også her mest for kvinner. Også skilte menn går hyppigere på restauranter og nattklubber enn skilte kvinner, mens det ikke synes å være så stor forskjell på enker og enkemenn.

Når det gjelder utdanning og økonomi ser det ut til at restaurant- og nattklubb-besøkene stort sett øker med økende utdanning for begge kjønn, og at det blir færre av slike besøk jo bedre råd man får, bortsett fra at menn med god økonomi går oftere enn menn med middels. Dette kan vel for en stor del forklares ved

Tabell 1.8. Gjennomsnittlig antall ganger de intervjuede har vært på restaurant og nattklubb i løpet av siste år. Gjennomsnitt for menn og kvinner i forskjellige undergrupper.

	På restaurant		På nattklubb	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Alle	15	10	9	5
Alkoholbrukere	16	10	10	5
Ikke alkoholbrukere	5	4	2	2
16-20 år	15	21	13	15
21-30 år	27	17	20	11
31-40 år	12	10	5	4
41-50 år	11	5	4	2
Over 50 år	5	4	1	1
Ugifte	25	23	19	15
Gifte/samboende	11	6	5	3
Skilte/separerte	19	13	12	5
Enker/enkemenn	3	3	2	1
Inntil 9 års skole	7	4	4	2
10-11 års skole	7	8	4	3
12-13 års skole	14	10	10	8
14 års skole el. mer	20	14	11	7
Lavere inntektslag	19	11	17	8
Middlere inntektsl.	11	9	5	4
Høyere inntektslag	16	8	7	3

at de med svak økonomi også stort sett er unge, ofte studenter og skoleelever, eller arbeidsløse, som altså går hyppig på restaurant til tross for dårlig råd. For dem over 30 år stiger besøksfrekvensen både på restauranter og på nattklubber med den økonomiske evnen (slik den er definert her), både for kvinner og menn.

1.8. Publikum på restaurant en vanlig kveld

Ut fra analysen hittil kan man lett få inntrykk av at publikum på restauranter og nattklubber stort sett består av unge, ugifte og skilte, studenter og arbeidsløse, og med markert overvekt av menn. Man må da huske på at det nå er hyppigheten innen forskjellige grupper vi har studert, men siden de forskjellige gruppene varierer sterkt i størrelse sier analysen ovenfor lite om hvordan publikum på restaurantene vanligvis er sammensatt. F.eks. tyder analysen på at arbeidsløse går hyppig både på restauranter generelt og på nattklubber spesielt, men ettersom det (tross alt) er relativt få arbeidsløse i befolkningen vil allikevel denne gruppen ikke stå for en særlig stor andel av publikum på en vanlig kveld. For å få et bedre bilde av hvordan publikum er sammensatt på restauranter og nattklubber har vi isteden beregnet de enkelte undergruppenes prosentvise andel av besøkene. (Dette er basert på besøksfrekvensene for hver undergruppe (tabellert ovenfor) multiplisert med antall personer i hver undergruppe. Andelen besøkende fra hver undergruppe er så regnet i prosent av antall besøk totalt.)

Disse tallene er vist i tabell 1.9. Forutsetter vi at personer fra alle undergruppene oppholder seg gjennomsnittlig omtrent like lenge på restauranter (tilsammen, eventuelt på flere restauranter) hver gang de er "ute på byen", skulle tabell 1.9 gi et noenlunde riktig bilde av publikums sammensetning en tilfeldig kveld.

Tabellen viser at nesten alle (97 prosent) gjestene i restauranter og nattklubber en tilfeldig kveld er alkoholbrukere. Rundt 60 prosent (59 på restauranter og 62 på nattklubber) er menn. Hovedtyngden av publikum er mellom 21 og 30 år, men gjennomsnittsalderen er høyere på restaurantene enn på nattklubbene. Det er også større spredning i aldersfordelingen for restaurantpublikum generelt enn for nattklubbgjestene.

Selv om de gifte går betydelig sjeldnere ut enn de ugifte og de skilte (se tabell 1.7) ser vi av tabell 1.9 at denne gruppen allikevel utgjør den største gruppen av restaurantpublikum. Ifølge disse data er det nesten like mange ugifte som gifte på restauranter en tilfeldig

Tabell 1.9.

Prosentvis andel av publikum på restauranter og nattklubber som utgjøres av personer i de forskjellige undergruppene.

	Restauranter	Nattklubber
Alle	100	100
Alkoholbrukere	97	97
Ikke alkoholbrukere	3	3
Menn	59	62
Kvinner	41	38
16-20 år	10	15
21-30 år	47	59
31-40 år	21	15
41-50 år	12	8
Over 50 år	10	4
Ugifte	45	59
Gifte/samboende	47	35
Skilte/separerte	6	5
Enker/enkemenn	1	1
Inntil 9 års skole	7	6
10-11 års skole	11	9
12-13 års skole	22	30
14 års skole el. mer	60	55
Lavere inntektslag	40	56
Middlere inntektsl.	30	22
Høyere inntektslag	31	22
Heltidsarbeidende	55	41
Deltidsarbeidende	8	10
Hjemmeværende	2	1
Under utdanning	28	39
Arbeidsløse	3	6
Pensjon/trygd	3	1

kveld, mens det bare er 6 prosent skilte og 1 prosent enker/enkemenn. På nattklubbene derimot er det de ugifte som dominerer klart. De gifte utgjør imidlertid også her over en tredjedel av gjestene, mens de skilte bare utgjør 5 prosent.

I tabell 1.7 så vi at de med 14 års utdanning eller mer også hadde den største besøkhyppheten på restauranter og nattklubber. Når så denne gruppen også utgjør den største gruppen av befolkningen, ifølge tabell 1.3, er det klart at publikum på restauranter og nattklubber må bli sterkt dominert av folk med relativt lang utdanning. Dette går da også klart fram av tabell 1.9 som viser at 60 prosent av publikum på restauranter, og 55 prosent på nattklubber, utgjøres av folk med minst 14 års skolegang/studier bak seg.

Lavinntektsgruppen er noe sterkere representert enn de med høyere inntekt både blant restaurantgjestene generelt, men spesielt blant nattklubb gjestene. Som før nevnt skyldes dette i stor grad at publikum er unge og, som man kan se lenger ned i tabell 1.9, med et stort innslag av studenter/skoleelever. På tross av at de heltidsarbeidende gikk relativt sjelden på restauranter, og spesielt på nattklubber (se tabell 1.7), ser vi av tabell 1.9 at de allikevel utgjør den største gruppen både på restauranter (55 prosent) og på nattklubber (41 prosent) en tilfeldig kveld. Studenter/skoleelever o.l. utgjør den nest største gruppen i begge typer etablissemeter, mens de arbeidsløse, som vi fant hadde en meget høy besøksfrekvens (tabell 1.7), ifølge disse tallene bare utgjør 3 prosent av gjestene på restauranter og 6 prosent på nattklubber.

Vi kan også her dele inn publikum etter flere bakgrunnsvariable samtidig. I tabell 1.10 er de delt inn etter kjønn og alder, kjønn og sivilstand, kjønn og studietid, kjønn og inntektslag, og kjønn og yrkesstatus. Tallene i tabellen er den prosentvise andel hver gruppes restaurantbesøk utgjør av totalt antall restaurantbesøk. Prosenttallene for f.eks. alle aldersgruppene og for begge kjønn skal da summere til 100. Marginalfordelingene har vi sløffet da de er vist i tabell 1.9.

Tabell 1.10. Publikum på restauranter og nattklubber
fordelt prosentvis på undergrupper etter
kjønn og andre bakgrunnsvariable.

	På restauranter		På nattklubber	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Alle	59	41	62	38
Alkoholbrukere	58	39	61	36
Ikke alkoholbrukere	1	2	1	1
16-20 år	4	6	6	8
21-30 år	32	15	41	18
31-40 år	11	10	8	7
41-50 år	7	4	5	3
Over 50 år	5	5	2	1
Ugifte	27	18	37	22
Gifte/samboende	29	19	22	13
Skilte/separerte	3	3	3	2
Enker/enkemenn	0.2	1	0.3	1
Inntil 9 års skole	3	4	3	3
10-11 års skole	5	7	4	5
12-13 års skole	13	9	17	13
14 års skole el. mer	38	22	37	18
Lavere inntektslag	23	17	34	21
Middlere inntektsl.	15	14	12	10
Høyere inntektslag	21	10	16	6
Heltidsarbeidende	34	21	25	16
Deltidsarbeidende	3	5	5	6
Hjemneværende	0	2	0	1
Under utdanning	18	10	26	12
Arbeidsløse	2	1	5	1
Pensjon/trygd	1	2	0.3	1

Fordelt på både kjønn og alder ser vi av tabell 1.10 at den klart største gruppen både på restauranter generelt og nattklubber spesielt er menn mellom 21 og 30 år. Kvinner i samme alder er den nest største gruppen, men de utgjør bare snaut halvparten så mange som mennene i denne aldersgruppen. I de andre aldersgruppene er ikke kjønnsfordelingen så skjev selv om det stort sett er noe flere menn enn kvinner i alle aldersgruppene unntatt den yngste.

Vi ser også av tabell 1.10 at de gifte utgjør en litt større gruppe enn de ugifte på restauranter, både blant menn og kvinner. På nattklubbene derimot er det de ugifte som dominerer blant gjestene av begge kjønn. Både skilte og separerte menn og skilte og separerte kvinner utgjør ca 3 prosent av gjestene, både på restauranter og på nattklubber. Enker er det svært få av blant gjestene både på restauranter og nattklubber, men allikevel noe flere enn enkemenn, hvis vi skal tro disse data.

Ellers viser tabell 1.10 at det er en klar overvekt av personer med lang utdanning blant både kvinner og menn, både i restauranter og nattklubber. For begge kjønn er det folk i lavere inntektslag som dominerer, noe som henger sammen med alderssammensetningen og det store innslaget av personer under utdanning blant restaurantpublikumet. Lavinntektsgruppens dominans er for begge kjønn sterkere på nattklubber enn på restauranter generelt. Blant menn ser vi imidlertid at de med høy inntekt er sterkere representert enn de med middels, mens det blant kvinner er et relativt sett lite innslag fra høyinntektsgruppen. Heltidsarbeidende og personer som er under utdanning er de klart største gruppene både blant kvinner og menn.

1.9. Restaurantgjestenes drikkevaner

Som vi har sett ovenfor domineres restaurantpublikum av grupper som vi også vet har et relativt høyt alkoholforbruk, dvs. relativt unge mennesker, enten heltidsarbeidende eller under utdanning, med en overvekt av menn. I tabell 1.11 kan vi studere sammenhengen mellom hyppighet av alkoholbruk og hyppighet av restaurantbesøk litt nærmere.

Tabell 1.11. Gjennomsnittlig antall ganger pr. år de intervjuede sier de har drukket henholdsvis øl, vin, brennevin og alkohol, fordelt på kjønn og hyppighet av restaurantbesøk.

		Restauranthyppighet			Totalt
		Ofte	Middels	Sjelden	
ØL	Menn	65	50	34	51
	Kvinner	33	18	8	19
	Totalt	53	31	20	34
VIN	Menn	24	13	8	16
	Kvinner	31	19	10	19
	Totalt	26	16	10	18
BRENNEVIN	Menn	27	20	26	23
	Kvinner	13	12	12	12
	Totalt	22	15	18	17
ALKOHOL	Menn	74	41	43	53
	Kvinner	49	29	21	31
	Totalt	64	34	30	41

Tabellen viser de gjennomsnittlige drikkehyppighetene for øl, vin, brennevin og alkohol for kvinner og menn i tre grupper med ulik hyppighet av restaurantbesøk, nemlig de som går "Ofte" (dvs. 1 gang i måneden eller hyppigere siste år), de som går "Middels" ofte (dvs. 1 til 11 ganger i løpet av siste år) og de som går "Sjelden" (dvs så sjelden at de ikke har vært på restaurant siste år). De gjennomsnittlige drikkehyppighetene i ytterste høyre kolonne finner man igjen i tabell 1.4.

Av tabellen ser vi at de som går hyppigst på restaurant svarer at de har drukket alkohol gjennomsnittlig 64 ganger siste år. De som går middels hyppig på restaurant svarer at de har drukket alkohol 34 ganger siste år, og de som går sjelden på restaurant svarer at de har drukket alkohol 30 ganger siste år i gjennomsnitt. De som går hyppigst på restaurant er altså også de som drikker alkohol hyppigst. Dette kunne teoretisk forklares ved at det er flere menn blant dem

som går hyppig på restaurant og at menn generelt drikker betydelig hyppigere enn kvinner, men av tabellen ser man at drikkehyppigheten er større både blant menn og kvinner for dem som går oftest på restaurant. Samme mønster går igjen også når det gjelder drikkehyppigheten for de enkelte drikkesortene, med et lite unntak for brennevin der de som går sjeldnest på restaurant har nesten samme drikkehyppighet som de som går ofte, både blant menn og kvinner.

At drikkehyppigheten for øl og vin varierer slik med restaurantbesøkshyppigheten, mens drikkehyppigheten for brennevin ikke gjør det kan delvis forklares ved at en langt større del av øl- og vinforbruket enn av brennevinsforbruket her i landet foregår på skjenkesteder. I følge tall fra Statistisk Sentralbyrå er det drøyt 8 prosent (1987-tall) av det registrerte brennevinsforbruket som drikkes på skjenkestedene. Tar vi også med det uregistrerte forbruket av brennevin (turistimport, hjemmebrent, smuglervarer o.l.) blir andelen som drikkes på skjenkesteder enda mindre, antagelig ikke stort over 5 prosent. For øl og vin er andelen av forbruket som drikkes på skjenkesteder over 20 prosent. Det vil altså si at folk som går mye på restaurant som regel drikker øl eller vin, ihvertfall når de er på restaurant. Men selv om de som går sjelden på restaurant drikker brennevin relativt hyppig sammenlignet med de andre gruppene så drikker de som går oftest på restaurant brennevin omtrent like ofte.

Sammenhengen mellom restauranthyppighet og drikkehyppighet kunne teoretisk også skyldes at restaurantpublikum gjennomgående er ganske unge, dvs. i aldersgrupper som generelt har et stort alkoholforbruk. Hvordan drikkehyppigheten varierer med alder og besøkshyppighet på restauranter kan man se av tabell 1.12. For at det skulle bli et rimelig antall observasjoner i hver undergruppe er de to yngste aldersgruppene fra de tidligere tabellene her slått sammen til en, som dermed blir gruppen fra 16 til 30 år.

Av tabellen går det fram at de som går oftest på restaurant også gjennomgående drikker alkohol klart hyppigst, og dette gjelder uansett alder. Dette gjelder, med et par små unntak, også for de tre drikkesortene øl, vin og brennevin hver for seg. Det er også slik at de med middels restaurantfrekvens gjennomsnittlig drikker øl og vin

Tabell 1.12. Gjennomsnittlig antall ganger pr. år de intervjuede sier de har drukket henholdsvis øl, vin, brennevin og alkohol, fordelt på alder og hyppighet av restaurantbesøk.

		Restauranthyppighet			Totalt
		Ofte	Middels	Sjelden	
ØL	16-30 år	51	33	24	41
	31-40 år	63	37	23	42
	41-50 år	60	28	19	33
	51 år +	22	24	16	19
	Totalt	53	31	20	34
VIN	16-30 år	20	13	8	16
	31-40 år	27	17	8	18
	41-50 år	45	20	12	23
	51 år +	43	17	9	15
	Totalt	26	16	10	18
BRENNEVIN	16-30 år	21	12	17	17
	31-40 år	21	16	21	18
	41-50 år	29	22	16	21
	51 år +	18	14	19	15
	Totalt	22	15	18	17
ALKOHOL	16-30 år	63	34	26	48
	31-40 år	65	39	40	46
	41-50 år	74	36	28	42
	51 år +	55	25	30	28
	Totalt	64	34	30	41

oftere enn de som går sjelden på restaurant. Brennevin drikkes derimot, i tre av de fire aldersgruppene, hyppigere blant dem som går sjelden enn blant dem som går middels ofte på restaurant. Det samme er tilfelle for to av de fire aldersgruppene når det gjelder alkohol generelt.

Noe annet man kan observere i tabell 1.12, og som kan være verd å nevne, er at det blant dem som går oftest på restaurant er aldersgruppen 41-50 år som gjennomsnittlig drikker alkohol oftest. I høyre kolonne ser vi at det generelt er den yngste aldersgruppen

(egentlig 21-30 åringene, se tabell 1.4) som drikker alkohol hyppigst, men det ser altså ut til å være en (relativt liten) gruppe i 41-50 års alderen som går ganske ofte på restaurant og som også drikker både øl, vin og brennevin nokså ofte i forhold til gjennomsnittsbefolkningen.

Vi har også undersøkt hvordan drikkehyppigheten varierer med inntekten blant henholdsvis dem som går ofte, middels ofte og sjelden på restaurant. Vi fant da at drikkehyppigheten økte med restauranthyppigheten innen alle inntektsgrupper. Vi fant også at drikkehyppigheten stort sett økte med inntekten både for de som går ofte, middels ofte og sjelden på restaurant. Det var igrunnen bare ett vesentlig unntak fra dette mønsteret og det var at blant dem som gikk sjeldnest på restaurant var det en økende drikkehyppighet jo lavere inntektsgruppe de tilhørte.

Alt i alt kan vi konkludere med at det synes å være en klar sammenheng mellom det å gå hyppig på restaurant og det å drikke alkohol relativt ofte, spesielt øl og vin. Dette gjelder for begge kjønn og (med visse forbehold) for alle aldersgrupper og alle inntektsgrupper. Det gjelder også (med visse forbehold) når vi deler opp materialet etter både kjønn og alder samtidig.

1.10. Debutalderen

Selv om det er en relativt sterk sammenheng (korrelasjon) mellom hyppigheten av restaurantbesøk og drikkehyppigheten er det vanskelig å si noe om årsak og virkning i denne sammenheng. Man kan imidlertid reise spørsmålet om hva som kommer først: drikkevanene eller restaurantvanene? Er det slik at de som drikker alkohol ofte etter hvert trekkes mot restaurantmiljøene der de treffer likesinnede? Eller er det slik at de som begynner å gå ofte på restaurant, f.eks. for å treffe venner, kommer inn i miljøer der alkoholbruk er vanlig, og at de derfor påvirkes til å drikke alkohol hyppigere? Dette er det vanskelig å besvare, og spørsmålet er antagelig av samme art som spørsmålet om hva som kom først av høna eller egget.

Et spørsmål som kan besvares er derimot om de som går ofte

på restaurant begynte tidligere enn andre å drikke alkohol. De intervjuede ble nemlig spurt om hvor gamle de var første gangen de drakk alkohol i mer enn helt ubetydelige mengder (altså mer enn bare å kjenne på smaken). Den alderen de oppgir som svar på dette spørsmålet (for korthets skyld vil vi kalle dette "debutalderen") kan imidlertid ikke tolkes slik at de fra denne alderen begynte å drikke spesielt ofte eller mye. I tabell 1.13 har vi i første omgang vist hvordan den gjennomsnittlige debutalderen varierer med kjønn og alder blant de intervjuede. (De som aldri har drukket alkohol og de som svarte at de ikke husket første gang de drakk er utelatt i de følgende tabellene.)

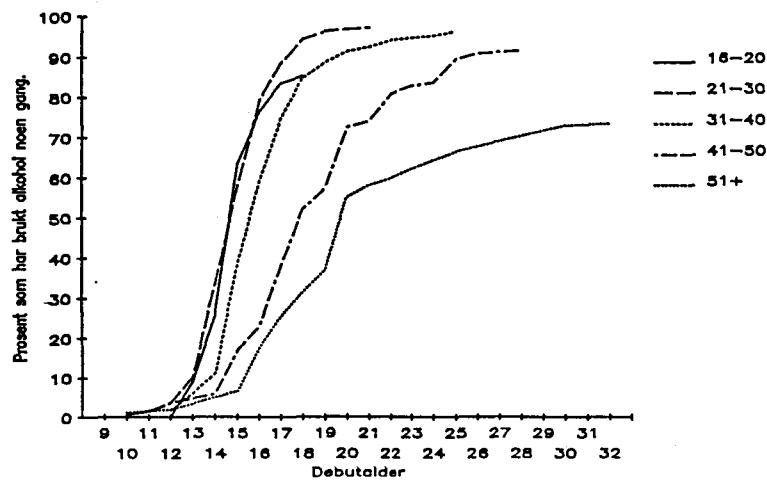
Tabell 1.13. Gjennomsnittlig debutalder (alder første gang brukt alkohol) fordelt på kjønn og alder.

Alder	Menn	Kvinner	Totalt
16-20 år	15.0	15.0	15.0
21-30 år	15.0	15.5	15.2
31-40 år	15.6	17.1	16.4
41-50 år	17.4	20.1	18.8
51 år +	18.9	23.2	20.9
Totalt	16.3	18.2	17.3

Det første man ser av tabellen er at debutalderen for menn generelt sett er lavere enn for kvinner. Dette gjelder innen alle aldersgrupper unntatt for de yngste. I dagens Trondheim ser altså gutter og jenter ut til å begynne med alkohol omtrent like tidlig, mens gutter før i tiden begynte tidligere enn jenter ifølge disse data.

Man ser også at den gjennomsnittlige debutalderen ser ut til å øke med alderen på informantene, og dette gjelder for begge kjønn. Det er altså klart at levealderen er en vesentlig variabel å ta med i betraktning når man skal studere debutalderen for alkoholbruk. I figur 1 har vi derfor framstilt grafisk hvor stor andel av de forskjellige aldersgruppene som hadde debutert som alkoholbrukere på forskjellige alderstrinn.

Figur 1. Andel av de forskjellige aldersgruppene som hadde debutert som alkoholbrukere på de forskjellige alderstrinn.

To faktorer av metodologisk art spiller en vesentlig rolle ved tolkningen av disse data: For det første vil naturligvis flere ha debutert i relativt høy alder i de eldre aldersgruppene enn i de yngre, rett og slett fordi ingen kan ha en debutalder som er høyere enn sin levealder. Dette bidrar til å heve den gjennomsnittlige debutalderen i de eldre aldersgruppene. Dessuten er sjansen for å huske feil (eller ikke huske i det hele tatt) om ting som hendte i ungdommen større jo større avstanden i tid er. Det er derfor mye større sannsynlighet for erindringsforskyvning om et emne som alkoholdebutalderen hos de eldre enn hos de yngre, og denne forskyvningen vil høyst sannsynlig gå i retning av at man tror man begynte senere enn man i virkeligheten gjorde. I tillegg til disse to metodologiske feilkildene, som begge bidrar (på kunstig vis) til at debutalderen gjennomsnittlig blir høyere for de eldre aldersgruppene, kommer da eventuelt en reell forskjell i debutalder før og nå. Det

er vel sannsynlig, hvis man skal stole litt på figur 1, at folk gjennomgående startet å drikke senere før i tiden enn ungdommen gjør nå. Det er derfor, på tross av de nevnte metodologiske feilkildene, ikke urimelig at tabell 1.13 gir et noenlunde riktig bilde av debutalderen for de forskjellige aldersgruppene.

Hvis man isteden studerer debutalderen for forskjellige grupper på samme alderstrinn skulle ikke de metodologiske feilkildene spille noen rolle. I tabell 1.14 er den gjennomsnittlige debutalderen for dem som går ofte, middels ofte og sjelden på restaurant vist for de fem aldersgruppene vi opererer med her.

Tabell 1.14. Gjennomsnittlig debutalder (alder ved første gangs alkoholbruk) på forskjellige alderstrinn for dem som går ofte, middels ofte og sjelden på restaurant.

Alder	Restauranthyppighet			Totalt
	Ofte	Middels	Sjelden	
16-20 år	14.8	15.1	15.5	15.0
21-30 år	15.2	15.2	15.8	15.2
31-40 år	15.5	16.8	16.2	16.4
41-50 år	17.9	19.3	18.8	18.8
51 år +	18.2	21.3	20.9	20.9
Totalt	15.8	17.6	18.9	17.3

Av tabellen ser man at de som går hyppigst på restaurant nå er de som gjennomsnittlig hadde sin alkoholdebut tidligst, og det gjelder i alle aldersgrupper. For de yngste (inntil 30 år) er det også slik at de som går sjeldnest på restaurant også hadde sin alkoholdebut senest. For aldersgruppene over 30 år ser det imidlertid ut til at det er de som går middels ofte på restaurant som har den høyeste gjennomsnittlige debutalderen. Det fins altså, ifølge disse data, en relativt stor gruppe som begynte sent med alkohol, men som i moden alder (når man får bedre råd?) setter pris på et restaurantbesøk av og til, kanskje da på en finere spiserestaurant. Dette siste er naturligvis noe spekulativt og usikkert, men hypotesen kan underbygges ved å se på hvordan debutalderen varierer for de forskjellige

Tabell 1.15. Gjennomsnittlig debutalder (alder ved første gangs alkoholbruk) på forskjellige alderstrinn for dem som går ofte, middels ofte og sjelden på nattklubb.

Alder	Nattklubbhyppighet			Totalt
	Ofte	Middels	Sjelden	
16-20 år	15.2	14.9	14.3	15.0
21-30 år	15.1	15.2	15.6	15.2
31-40 år	15.6	16.3	16.9	16.4
41-50 år	17.2	18.3	19.7	18.8
51 år +	17.0	19.6	20.8	20.9
Totalt	15.8	17.6	18.9	17.3

besøkshyppighetene i en spesiell type restauranter, nemlig nattklubbene. Dette er vist i tabell 1.15.

Denne tabellen viser at den gjennomsnittlige debutalderen er lavere jo hyppigere man går i nattklubber, og det gjelder på alle alderstrinn unntatt for de aller yngste. For disse er det overraskende nok slik at jo oftere man går i nattklubb jo senere har man begynt å drikke alkohol. Dette kan imidlertid, ihvertfall langt på vei, forklares ved at gruppen av 16-20 åringer som går hyppigst i nattklubb inneholder noe eldre personer (dvs. flere opp imot 20 år) enn gruppene som går sjeldnere. Dermed blir det flere i denne gruppen som har hatt mulighet til å alkoholdebutere sent, og etter som det er akkurat i denne alderen de fleste debuterer som alkoholbrukere vil den gjennomsnittlige debutalderen være høyest i den gruppen der de eldste er, dvs. i gruppen som går hyppigst på nattklubb.

Sammenligner vi tabell 1.14 og tabell 1.15 ser vi også at de som går hyppigst på nattklubb gjennomgående har hatt en enda tidligere alkoholdebut enn de som går hyppig på restauranter generelt.

Vi kan konkludere med at de som går hyppigst på restauranter

og nattklubber også er de som har startet å bruke alkohol tidligst. Dette kan kanskje tydes i retning av at alkoholvanene er mer bestemmende for restaurantvanene enn omvendt. Mest sannsynlig er det likevel at det dreier seg om en utviklingsprosess der mange faktorer både av kulturell, sosial og mer personlig art (psykologisk, biologisk, etc.) spiller sammen og der det kan være nokså misvisende å si at en enkelt faktor er mer bestemmende enn andre. Men uansett hvordan denne utviklingen foregår er ihvertfall resultatet at restaurantpublikum gjennomgående drikker hyppigere (kapittel 1.9) og har startet tidligere enn de som ikke går så ofte på restaurant.

1.11. Beruselse og restaurantbruk

Når det er slik at de som går ofte på restaurant både drikker hyppigere og har startet tidligere enn andre er det også rimelig å anta at både en større andel av dem har drukket så mye at de har følt seg beruset og at de har gjort dette hyppigere enn andre. Dette blir da også bekreftet av tallene i tabell 1.16 og tabell 1.17.

Tabell 1.16. Prosentvis andel som sier de har følt seg tydelig beruset i løpet av siste 12 måneder, etter hvor ofte de er på restaurant, kjønn og alder.

	Restauranthyppighet			Totalt
	Ofte	Middels	Sjelden	
Totalt	71	36	20	43
Menn	78	48	27	55
Kvinner	60	28	15	32
16-30 år	88	56	38	72
31-40 år	64	40	32	45
41-50 år	42	27	31	32
51 år +	11	12	8	11

Av tabell 1.16 ser man for det første at det blant de hyppigste restaurantgjestene er flest som har følt seg beruset siste år, og jo sjeldnere man går på restaurant jo mindre er sjansen for at man skal ha følt seg beruset siste år. Vi ser også at mønsteret fra tabell 1.5 med at flere menn enn kvinner, og flere i de yngre årsklasser enn i de eldre, har følt seg beruset siste år, også går igjen innenfor hver av restauranthypighetsgruppene. Kobler vi de to kjennetegnene kjønn og alder vil vi finne at det er flest som har følt seg beruset i gruppen menn under 30 år, og hvis de i tillegg går ofte på restaurant er det i dette materialet 93 prosent som sier de har vært beruset siste år.

Ser vi i tabell 1.16 på hvert av kjønnene og hver av aldersgruppene for seg finner vi at andelen som sier de har vært beruset øker med restauranthypigheten innen alle gruppene, med noen små unntak for de eldste aldersgruppene. Viktigere enn å se hvor mange som har følt seg beruset noen gang i løpet av siste år i de forskjellige undergruppene er det å se på hvor ofte man drikker så mye at man selv mener man er tydelig beruset. Dette framgår av tabell 1.17.

Tabell 1.17. Gjennomsnittlig antall ganger man oppgir å ha vært tydelig beruset i løpet av siste 12 måneder, etter kjønn, alder og hvor ofte man er på restaurant.

	Restauranthypighet			Totalt
	Ofte	Middels	Sjelden	
Totalt	7.7	1.3	0.7	3.1
Menn	9.1	2.3	1.0	4.7
Kvinner	5.4	0.6	0.4	1.6
16-30 år	11.0	2.0	1.0	6.6
31-40 år	5.2	1.8	1.6	2.6
41-50 år	1.8	0.9	0.9	1.1
51 år +	0.4	0.3	0.2	0.2

Av tabellen ser vi at beruselsesfrekvensen stiger med økende antall restaurantbesøk. Det gjelder også for menn og kvinner hver for seg og innen hver av de fire aldersgruppene vi opererer med her (16-20 åringene er slått sammen med 21-30 åringene). Forskjellen mellom de som går ofte på restaurant og de som går middels ofte eller sjelden er betydelig, spesielt for de yngste. Ellers synes menn å beruse seg oftere enn kvinner, og yngre oftere enn eldre, både blant dem som går ofte, middels ofte og sjelden på restaurant. Det eneste lille unntaket er at blant dem som går sjelden på restaurant synes 16-30 åringene å beruse seg sjeldnere enn de som er litt eldre.

Som vi har vært inne på tidligere kan ikke det at beruselsesfrekvensen øker med økende antall restaurantbesøk tas i kausal betydning, dvs. man kan ikke slutte at beruselsesfrekvensen øker *på grunn av* at man går ofte på restaurant. Hvordan sammenhengen mellom antall restaurantbesøk og beruselsesfrekvensen oppstår, kan ikke disse data si noe om. Det synes imidlertid klart at restaurantpublikum generelt er folk som drikker både hyppigere og mere enn andre. Og ikke hele denne forskjellen kan forklares ved at det er relativt flere menn og flere yngre mennesker blant restaurantgjestene enn i befolkningen generelt.

1.12. Motiver for restaurantbesøk

At folk som går mye på restaurant også drikker mye kan kanskje tyde på at drikking er et hovedmotiv for de fleste når de går på restaurant. Imidlertid er det vel meget få, om noen, steder der publikum kommer utelukkende for å drikke. Det er mange andre ting man kan gjøre på restauranter og som kan være vel så viktig for de fleste som det å drikke alkohol. Ved denne undersøkelsen har vi prøvd å få fram noe om folks motiver for å gå på restaurant. Disse motivene er imidlertid sjelden de samme hver gang. Restaurantbesøk kan være av svært forskjellig karakter fra gang til gang, alt fra en middag med familien til en "runde på byen" sammen "gutta". Vi har derfor, for hvert av 9 forskjellige alternative motiver for å gå på restaurant, fått de intervjuede til å angi om dette er noe de ønsker å gjøre vanligvis, omtrent halvparten av gangene, sjeldnere enn

halvparten av gangene, eller (nesten) aldri når de går på restaurant. Svarfordelingen er vist i tabell 1.18. Det var omtrent 20 prosent av de spurte som ikke svarte noe på noen av alternativene. Dette var personer som stort sett gikk så sjelden (eventuelt aldri) på restaurant at de antagelig av den grunn har hatt vanskelig for å svare på hvor vanlig de forskjellige alternativene var for dem. Disse er derfor utelatt i de følgende tabeller.

Tabell 1.18. Prosentvis fordeling av hvor vanlig 9 nærmere angitte motiver for restaurantbesøk er.

Grunn til å gå på restaurant	Hvor ofte grunn til restaurantbesøk			
	Vanligvis	Ca. halvparten av gangene	Sjeldnere	Aldri, el. nesten
Spise	71	14	11	4
Danse	45	12	26	17
Drikke alkohol	48	15	15	22
Feire en begivenhet	22	16	47	14
Være sammen venner	79	8	8	5
Treffe nye venner	22	8	29	41
Treffe mulig partner	7	4	13	76
Bort fra problemer	30	13	16	42
Slappe av/stresse ned	59	13	11	17

Som man ser av tabell 1.18 er det først og fremst det å være sammen venner man ønsker når man går på restaurant. 79 prosent av de som har svart sier at dette er det de vanligvis ønsker. Det er altså helt klart det rent sosiale element som først og fremst får folk til å gå i restauranter. Det går også fram av tabellen at svært mange som regel ønsker å spise når de går på restaurant. Det som, kanskje noe vagt, betegnes som å "slappe av" eller "stresse ned" kommer også høyt på lista over det man ønsker å oppnå ved restaurantbesøk. Først deretter kommer det å drikke alkohol, ifølge det folk sier, og like etter alkoholdrikking følger dansing. Å komme

bort fra "hverdagslivets problemer" er ikke et så vanlig motiv for å gå ut, selv om jo 30 prosent svarer at det er derfor de vanligvis går på restaurant. Det å feire en begivenhet er heller ikke en så vanlig grunn til å gå på restaurant, noe som vel ikke er særlig overraskende siden spesielle begivenheter naturligvis (så og si pr. definisjon) ikke er noen vanlig foreteelse. De fleste som går på restaurant, ihvertfall av og til, vil derfor vanligvis ikke gå der for å feire noe spesielt. Allikevel er det bare 14 prosent som aldri, eller nesten aldri, vil feire en spesiell begivenhet på restaurant.

Å treffe nye venner ser ikke ut til å være et vesentlig motiv for å gå på restaurant, og det å gå på restaurant for å treffe en mulig partner, det man kaller å sjekke, synes å være relativt uvanlig blant folk flest i Trondheim, hvis vi skal tro disse tallene.

Nå kan det naturligvis være nokså store forskjeller mellom forskjellige grupper i befolkningen når det gjelder grunnene til at de går på restaurant. Litt interessant er det i denne forbindelse å se om det er betydelige forskjeller mellom kjønnene. I tabell 1.19 er fordelingene over hvor vanlige de forskjellige motivene for å gå på restaurant er for henholdsvis menn og kvinner.

Av tabellen ser man at det er noe flere kvinner enn menn som vanligvis ønsker å spise når de er på restaurant. Dette er vel heller ikke overraskende siden det vel fremdeles er slik at kvinnene har hovedansvaret for matlagingen i de tusen hjem. Det kan derfor ofte være en dobbelt glede for kvinner å spise ute: de kan både glede seg over måltidet og over at de slipper å tilberede det. Forskjellen mellom kjønnene er riktignok ikke avmerket i tabellen som statistisk signifikant, men den er så nære på å være signifikant på 5% nivå ($p=0.056$) at det allikevel synes rimelig å anta at den er reell.

Når det gjelder dansing synes det imidlertid ikke å være særlig forskjell på kjønnenes ønsker. Den svake tendensen til at flere kvinner enn menn vanligvis ønsker å danse på restaurant er ikke signifikant. Det er forøvrig også en svak tendens i dette materialet til at flere kvinner enn menn sier at de aldri, eller nesten aldri, ønsker å gå på restaurant for å danse.

Å drikke alkohol er tydeligvis noe menn langt oftere enn kvinner

Tabell 1.19. Prosentvis fordeling av hvor vanlig 9 nærmere angitte motiver for restaurantbesøk er blant henholdsvis menn og kvinner.

Grunn til å gå på restaurant		Hvor ofte grunn til restaurantbesøk			
		Vanligvis	Ca. halvparten av gangene	Sjeldnere	Aldri, el. nesten aldri
Spise	M	66	16	13	5
	K	75	13	9	3
Danse	M	43	12	29	15
	K	47	11	22	19
Drikke alkohol	M	58	16	12	14
	K	38	14	19	30 *
Feire begivenhet	M	18	13	55	15
	K	26	20	40	14 *
Sammen venner	M	78	9	8	5
	K	80	8	8	5
Nye venner	M	23	10	31	37
	K	21	7	27	46
Treffe partner	M	11	6	16	67
	K	4	2	9	85 *
Fra problemer	M	26	12	17	45
	K	33	14	14	39
Slappe av	M	57	14	11	18
	K	60	12	12	16

*) Forskjell i fordeling signifikant på 1 % nivå ved χ^2 -test

ønsker å gjøre når de går på restaurant, ifølge det de selv sier. Her er forskjellen mellom kjønnene betydelig (og klart signifikant). Det er allikevel temmelig mange, nemlig 14 prosent av mennene og hele 30 prosent av kvinnene, som sier at de aldri, eller nesten aldri, går på restaurant for å drikke alkohol. Dette er langt flere enn de totalt 10 prosent som vi regner som ikke-brukere av alkohol (se tabell 1.3), og da har vi altså også i tabellen ovenfor utelatt de ca 20 prosent

som ikke besvarte spørsmålene om hva de ønsket å gjøre på restaurant, og blant dem var det en betydelig større andel som ikke brukte alkohol. Det er altså tydeligvis ganske mange som bruker alkohol, men som sier at de (nesten) aldri ønsker å gå på restaurant for å drikke.

Også når det gjelder å gå på restaurant for å feire en begivenhet er det en viss (og statistisk signifikant) forskjell på kjønnene. Kvinner angir oftere enn menn at de ønsker å feire en begivenhet når de går på restaurant. Man må imidlertid huske på at svaralternativene på disse spørsmålene er relative, slik at den nevnte forskjellen mellom kjønnene ikke betyr at kvinner totalt sett feirer begivenheter på restaurant oftere enn menn, bare at kvinner har feiring av en begivenhet som motiv for en større andel av sine restaurantbesøk. Etter som vi tidligere har vist at kvinner går sjeldnere på restaurant enn menn, vil det antagelig være adskillig mindre forskjell mellom kjønnene når det gjelder det absolutte antallet begivenhetsfeiringer på restaurant.

Å være sammen venner er vanligvis det både menn og kvinner ønsker mest når de går på restaurant. På dette punkt er det ingen forskjell mellom kjønnene. Heller ikke når det gjelder å gå på restaurant for å treffe nye venner er det noen tydelig forskjell på kjønnene (ikke signifikant), selv om det kan synes å være en svak tendens til at menn ønsker dette noe oftere enn kvinner.

Når det gjelder å gå på restaurant for å treffe ("sjekke opp") en mulig partner er det, ifølge det de selv sier, ganske stor (statistisk signifikant) forskjell mellom kjønnene. Et klart flertall både av menn (67 prosent) og kvinner (85 prosent) sier riktignok at de (nesten) aldri går på restaurant for å treffe en mulig partner, men av de øvrige er det klart flere menn enn kvinner både som sier at de ønsker dette vanligvis, som ønsker det omtrent halvparten av gangene og som ønsker det en gang i blant.

Å "komme litt bort fra hverdagens problemer" og å "slappe av/stresse ned" er noe menn og kvinner angir som omtrent like vanlige grunner til å gå på restaurant. Det er imidlertid en svak tendens til at kvinner oftere angir alternativet "å komme litt bort fra

hverdagens problemer" som en vanlig grunn til å gå på restaurant.

Som vi var inne på ovenfor er dette et forsøk på å klarlegge hva folk flest ønsker å gjøre når de går på restaurant, uavhengig av hvor ofte de faktisk går på restaurant. I tabellene ovenfor teller altså hver persons ønsker likt enten vedkommende går på restaurant hver dag eller om han/hun ikke har vært på restaurant på mange år. Selv om man kan hevde at en annerledes utforming og markedsføring av restauranttilbudet, f.eks. ved å rette seg mer inn mot den relativt store gruppen som sier at de sjelden eller aldri ønsker å drikke alkohol på restaurant, ville få nye grupper til å gå mer på restaurant, står det jo igjen å se om en slik strategi virkelig ville lykkes. Erfaringene så langt med f.eks. alkoholfrie restauranter er vel stort sett ganske dårlige. Årsakene til at store grupper går sjelden på restaurant ligger jo heller ikke nødvendigvis bare i et manglende tilbud på restauranter tilpasset deres ønsker, men har sannsynligvis også dypereliggende kulturelle årsaker. I alle fall er det vel vanskelig å komme bort fra at restauranttilbudet må utformes etter det marked som faktisk finnes, og at det derfor er rimelig, ihvertfall fra et bransjesynspunkt, å tillegge ønskene til dem som faktisk går relativt ofte på restaurant større vekt enn ønskene til dem som går sjelden eller aldri. Også fra et forskningssynspunkt er motivene til denne gruppen viktigst fordi de som går på restaurant oftest må antas å få tilfredsstilt visse behov ved dette, behov som de som ikke går så ofte på restaurant enten ikke har i særlig grad eller som disse får tilfredsstilt på annen måte. Vi har derfor i tabell 1.20 angitt hvor vanlig de forskjellige motivene for å gå på restaurant oppgis å være blant henholdsvis de som går ofte på restaurant og de som går sjelden (sj.). "Ofte" betyr her en gang i måneden eller oftere. "Sjelden" betyr sjeldnere enn en gang i måneden. Vi har altså her slått sammen de to laveste kategoriene for restauranthyppighet som er brukt i de tidligere tabellene.

Av tabell 1.20 framgår det at de som går ofte på restaurant skiller seg nokså klart fra de som går sjelden når det gjelder en del årsaker til at de går på restaurant. Av de som går sjelden sier 80 prosent at de vanligvis ønsker å spise når de går på restaurant, mens

Tabell 1.20. Prosentvis fordeling av hvor vanlig 9 nærmere angitte motiver for restaurantbesøk er blant henholdsvis de som går ofte og de som går sjelden (Sj.) på restaurant.

Hvor ofte man går på restaurant av de forskjellige spesifiserte årsaker.

Grunn til å gå på restaurant		Ca. halvparten av		Sjeldnere	Aldri, el. nesten aldri
		Vanligvis	gangene		
Spise	Ofte	54	24	16	5
	Sj.	80	9	8	3 *
Danse	Ofte	42	16	26	16
	Sj.	47	9	26	18
Drikke alkohol	Ofte	55	18	15	12
	Sj.	43	13	15	28 *
Feire begivenhet	Ofte	11	16	60	13
	Sj.	29	17	40	15 *
Sammen venner	Ofte	83	7	6	4
	Sj.	77	9	9	5
Nye venner	Ofte	32	14	25	30
	Sj.	15	5	30	49 *
Treffe partner	Ofte	12	10	19	59
	Sj.	4	1	9	86 *
Fra problemer	Ofte	27	11	19	43
	Sj.	31	14	14	41
Slappe av	Ofte	56	17	13	15
	Sj.	61	12	10	18

*) Forskjell i fordeling signifikant på 1 % nivå ved χ^2 -test

bare 54 prosent av dem som går ofte sier det samme. Dette betyr som allerede nevnt ikke at de som går ofte på restaurant sjeldnere spiser der, men det betyr at de i tillegg til de gangene de spiser på restaurant også svært ofte går ut uten å ville spise. Av de som går ofte på restaurant er det langt vanligere enn blant de som går ut sjelden å drikke alkohol når de er ute. De som går sjelden på restaurant gjør det for å feire en begivenhet i en relativt sett større andel av tilfellene enn de som går ofte, men 60 prosent av dem som går ofte på restaurant sier de av og til gjør det for å feire en begivenhet. Det er også betydelig forskjell på de to gruppene når det gjelder ønsket om å treffe nye venner når de går ut. Blant dem som går ofte på restauranter synes dette å være et langt vanligere motiv enn blant dem som går ut sjelden. Det samme er også tilfelle når det gjelder det å treffe en mulig partner. Alle disse forskjellene mellom de to gruppene er statistisk signifikante. Når det gjelder ønsket om å danse, være sammen venner, komme litt bort fra hverdagens problemer, og det å slappe av og stresse ned som grunn for å gå på restaurant synes det ikke å være betydelige forskjeller mellom dem som går ut ofte og dem som går sjelden.

For begge grupper synes det å være sammen venner, altså det rent sosiale aspekt, å være det viktigste ved restaurantbesøk. For dem som går ofte er også det å treffe nye venner og det å finne en partner tydeligvis en relativt viktig del av dette sosiale aspektet. Restaurantene synes altså å være en viktig arena både for å knytte og opprettholde sosial kontakt etter som dette oppgis som et viktig motiv nettopp av dem som går dit oftest.

Tidligere så vi at unge mennesker var betydelig overrepresentert blant restaurantpublikum, og det er derfor god grunn til å anta at det er de unge og ugifte som først og fremst ser på restaurantene som et sted å knytte nye forbindelser. Vi skal se litt nærmere på dette i tabell 1.21 der vi har vist hvor stor andel i hver undergruppe som svarte "vanligvis" eller "ca. halvparten av gangene" på spørsmålene om hvor ofte de gikk på restaurant av de forskjellige angitte grunnene.

Vi skal ikke gå i detalj med tolkningen av tabell 1.21, vi skal nøye oss med å påpeke noen få helt klare trekk. Vi ser for det første at det som antatt er de unge som først og fremst ønsker å treffe nye venner og også ofte ønsker å treffe en partner på restaurant. Dette siste ser ut til å bli et svært lite fremtredende motiv etter hvert som man blir eldre. Vi ser også at det, naturlig nok, først og fremst er de ugifte som ønsker å treffe en partner når de er på restaurant og det er også disse som er mest åpen for å treffe nye venner. Det å treffe en (ny) partner angis også som en vanlig grunn for å gå på restaurant av en del skilte/separerte og for enda flere enker/enkemenn. Det er imidlertid også 1 prosent av de gifte i dette materialet som sier at de ønsker å treffe en partner minst halvparten av gangene de går på restaurant. Dette er naturligvis noe som sterkt

Tabell 1.21 Prosentvise andeler som minst halvparten av gangene de går på restaurant ønsker å gjøre de forskjellige angitte tingene.

	Spise	Danse	Drikke alkohol	Feire begivenhet	Sammen venner	Nye venner	Treffe partner	Fra problemer	Slappe av
16-20 år	65	79	56	45	96	85	35	48	67
21-30 år	77	66	75	34	93	40	21	43	76
31-40 år	87	51	68	35	90	24	7	46	76
41-50 år	93	52	56	37	77	11	3	37	70
51 år +	97	47	46	49	80	15	1	39	62
Ugift	68	72	74	32	98	68	38	48	78
Gift/samboende	91	52	60	41	83	16	1	40	70
Skilt/sep.	82	64	58	39	91	24	9	42	70
Enke(menn)	100	31	25	38	75	25	13	44	69

fordømmes av den offentlige moral, og som det lett blir mye folkesnakk av. Men til tross for det man ofte kan få inntrykk av fra slikt folkesnakk er det altså, ifølge disse tallene, en meget liten gruppe det er tale om som har dette som et viktig motiv for restaurantbesøk, og selv om de oppgir at de har et slikt ønske så sier jo ikke disse tall noe om hvor ofte disse personene faktisk får sitt ønske oppfylt. Det kan derfor synes som om disse litt lumre forestillingene om restaurantlivet kan være noe overdrevet, ihvertfall hvis vi skal tro det folk selv sier.

Alt i alt kan vi si at restaurantbesøk først og fremst dekker et sosialt behov. De gruppene som i stor grad har dette behovet dekket på andre måter (f.eks. gifte og samboende) går for det første sjeldnere på restaurant enn andre, og når de går ut har de som regel litt andre ønsker enn de som går oftere, bl.a. ønsker de oftere å spise. De som går oftest på restaurant er de som kan antas å ha et større udekket sosialt behov enn de som går sjeldnere, dvs. f.eks. unge, ugifte, skilte, enker og enkemenn, o.l., og disse oppgir også ønsket om sosial kontakt både med gamle og nye venner, og med eventuelle partnere, som en viktig grunn for å gå på restaurant. Tallene bekrefter altså at restaurantene for store grupper i samfunnet utgjør en viktig møteplass og arena der man først og fremst ønsker å få dekket, i hvert fall en del av, sine grunnleggende sosiale behov.

1.13. Hvem går folk på restaurant sammen?

Vi har også stilt noen spørsmål om hvem de intervjuede pleide å være sammen med på restaurant, og hvor vanlig de forskjellige typer selskap var. Svarfordelingene på disse spørsmålene er vist i tabell 1.22 for henholdsvis menn, kvinner og totalt. Ved tolkningen av tabellen skal man merke seg at de forskjellige typer selskap vi har spurt om ikke er gjensidig ekskluderende. Det er altså godt mulig å svare "vanligvis" på alle de aktuelle alternativene (bortsett fra "ingen" hvis man har svart "vanligvis" på et annet alternativ).

Vi ser først av tabellen at de fleste (72 prosent) som har en ektefelle eller samboer vanligvis går sammen denne når de går på restaurant. Bare tre prosent går aldri eller nesten aldri sammen ektefellen/samboeren. Det er ingen signifikant forskjell i svarfordelingene for de gifte/samboende mennene og kvinnene når det gjelder dette spørsmålet.

Andre familiemedlemmer synes det derimot å være langt sjeldnere man går ut sammen med. I en noe større andel av

Tabell 1.22. Svarfordeling på spørsmål om hvem de intervjuede gikk på restaurant med, og hvor vanlige de forskjellige alternativene var for h.h.v. menn og kvinner. Prosent. (Svarfordelingen på første alternativ(ektefelle/samboer) gjelder bare de som er gift eller samboende.)

Hvem man går sammen		Vanlig- vis	Ca. halv- parten av gangene	Sjeldnere	Aldri, el.nesten aldri
Ektefelle/samboer	Menn	68	15	13	3
	Kvinner	76	13	8	3
	Totalt	72	14	11	3
Andre fam.medl.	Menn	6	9	41	43
	Kvinner	13	12	41	34 *
	Totalt	10	11	41	39
Spes. venn(inne)	Menn	15	9	20	55
	Kvinner	20	12	20	48
	Totalt	17	10	20	52
Venner/venninner	Menn	54	17	14	15
	Kvinner	57	17	13	13
	Totalt	55	17	14	14
Kolleger/forretn.	Menn	30	15	26	28
	Kvinner	21	13	25	41 *
	Totalt	25	14	26	35
Ingen (alene)	Menn	3	3	14	80
	Kvinner	0	1	8	91 *
	Totalt	1	2	11	86

*) Forskjell i fordeling signifikant på 1 % nivå ved χ^2 -test

kvinner enn av mennenes restaurantbesøk er de sammen med et annet familiemedlem enn ektefellen/samboeren, og denne forskjellen er statistisk signifikant.

Å gå ut sammen med en spesiell venn eller venninne synes heller ikke å være så veldig vanlig. Drøyt halvparten (52 prosent) sier at de aldri gjør dette. Det kan naturligvis bety at de ikke har noen "spesiell" venn eller venninne. Det ligger jo her en del tolkningsmuligheter i spørsmålsformuleringen, noe som var tilsiktet fordi vi antok at mange kunne ha behov for å skille disse situasjonene fra de vanlige sammenkomstene av venner på restauranter. Det "spesielle" kan vel bety alt fra en gammel, god venn til noe mer i retning av et romantisk stevnemøte. Ut fra tabellen synes dette å være en (relativt) mer vanlig type restaurantbesøk blant kvinner enn blant menn, men forskjellen er ikke signifikant.

I tillegg til ektefeller/samboere (for dem som har det) er det vanligste å være sammen venner og/eller venninner når man er på restaurant. Godt over halvparten, både av kvinner og menn, svarte "vanligvis" på dette spørsmålet, og det var ingen statistisk signifikant forskjell i svarfordelingen for de to kjønn. Fordelingen på de andre svaralternativene var også svært lik for de to kjønn.

Nokså mange går også ofte ut med kolleger og forretningsforbindelser. Her synes det å være en viss (signifikant) kjønnsforskjell i og med at noe flere menn enn kvinner svarer at de gjør dette vanligvis, eller omtrent halvparten av gangene de er på restaurant. Nå er det imidlertid flere menn enn kvinner som arbeider utenfor hjemmet, slik at mange kvinner ikke har det man i denne forbindelse kan kalle "kolleger/forretningsforbindelser". Denne sammenligningen sier derfor mere om arbeidsfordelingen i samfunnet enn om hvem man går på restaurant sammen. Sammenligner man isteden svarfordelingene bare for dem som er heltidsarbeidende viser det seg at det fremdeles er noe flere menn enn kvinner som svarer at de vanligvis går på restaurant med kolleger/forretningsforbindelser, men kjønnsforskjellen er da ikke lenger signifikant (bl.a. fordi gruppene man sammenligner da blir mindre).

Et stort flertall av de intervjuede (80 prosent av mennene og

91 prosent av kvinnene) sier at de aldri, eller nesten aldri, går på restaurant alene. For begge kjønn er det altså en meget skjelden foreteelse å gå på restaurant alene, men det er allikevel (signifikant) vanligere blant menn enn blant kvinner.

Det kan vel alt i alt sies å være relativt liten forskjell mellom kjønnene når det gjelder hvem man pleier å gå på restaurant sammen. Dette gjelder også hvis man spesielt ser på dem som går hyppigst på restaurant (Ikke vist i tabellen ovenfor). De tendensene til kjønnsforskjell som fins i svarfordelingene blant de hyppigste restaurantgjestene (1 gang i måneden eller oftere) går i samme retning som i tabell 1.22, men ingen forskjeller er statistisk signifikante.

I steden for å se på kjønnsforskjeller kan vi se på forskjeller i svarene fra dem som går ofte og dem som går sjelden (sjeldnere enn 1 gang i måneden) på restaurant. Svarfordelingene for disse to gruppene på spørsmålene om hvem de vanligvis er sammen med på restaurant er vist i tabell 1.23. De som går oftest på restaurant vil naturligvis prege bildet av det vanlige restaurantpublikum sterkere enn de som går sjelden. Svarene fra de som går oftest kan derfor si mer om hvem som er sammen ved et tilfeldig restaurantbord en tilfeldig kveld enn de tallene vi så på ovenfor.

Hvis man går sjelden ut på restaurant er det ifølge tabell 1.23 større sannsynlighet for at man er sammen ektefellen/ samboeren når man først går ut enn om man går ofte på restaurant. Forskjellen i svarfordelingen mellom disse to gruppene er statistisk signifikant. Dette trenger imidlertid ikke bety at de som går ofte på restaurant er sjeldnere sammen ektefellen/samboeren når de er ute enn det de som går sjelden er. Antagelig er det omvendt, men de som går ofte på restaurant gjør det også temmelig ofte sammen med andre enn ektefellen/samboeren.

Det ser ut til å være svært få av dem som går ofte på restaurant som vanligvis går sammen med et familiemedlem (bortsett fra ektefelle/samboer). Allikevel er det mange av dem som gjør det en gang i blant, og selv om forskjellen mellom gruppene er signifikant kan det, på samme måte som ovenfor, tenkes at de går ut med

Tabell 1.23. Svarfordeling på spørsmål om hvem de intervjuede gikk på restaurant med, og hvor vanlige de forskjellige alternativene var for h.h.v. de som går ofte og de som går sjelden på restaurant. Prosent. (Svarfordelingen på første alternativ (ektefelle/samboer) gjelder bare de som er gift eller samboende.)

Hvem man går sammen		Vanlig- vis	Ca. halv- parten av gangene	Sjeldnere	Aldri, el.nesten aldri
Ektefelle/samboer	Ofte	54	23	19	4
	Sjelden	79	11	7	3 *
Andre familie- medlemmer	Ofte	3	11	46	40
	Sjelden	13	11	38	37 *
Spesiell venn/ venninne	Ofte	24	14	24	39
	Sjelden	14	9	18	59 *
Venner/venninner	Ofte	63	17	11	9
	Sjelden	51	17	15	17 *
Kolleger/ forretningsforb.	Ofte	27	13	25	35
	Sjelden	24	15	26	35
Ingen (Går ut alene)	Ofte	1	3	22	74
	Sjelden	2	2	5	92 *

*) Forskjell i fordeling signifikant på 1 % nivå ved χ^2 -test

familiemedlemmer like ofte som de som går på restaurant sjelden, men at antall ganger dette skjer er lite i forhold til deres totale antall restaurantbesøk.

Spesielle venner/venninner er betydelig (signifikant) mer vanlig å gå ut sammen blant dem som går ofte enn blant dem som går sjelden på restaurant. Dette henger sammen med at både det å gå ofte på restaurant og det å gå sammen en spesiell venn/ venninne er mest vanlig blant dem under 30 år.

Det er også mer vanlig (signifikant) å være sammen venner/ venninner generelt når man går ofte på restaurant enn når man går sjelden. Også i dette tilfelle er alder en viktig "forklaringsfaktor".

Det virker som man relativt sett er omtrent like ofte sammen

kolleger/forretningsforbindelser på restauranter enten man går ut ofte eller sjelden. Svarfordelingene for de to gruppene er forbausende like, og forskjellen er langt fra signifikant.

De som går sjeldnest på restaurant synes også å gå relativt sjelden alene. Også de som går ofte på restaurant går sjelden alene, men det ser i alle fall ut til at de gjør det en gang i blant. Det er altså stor sannsynlighet for at en som er alene på restaurant også er en som går ofte på restaurant.

1.14. Mening om stengetider

Åpningstidene, eller kanskje snarere stengetidene, på restauranter og nattklubber har vært et hett tema i Trondheim i den senere tid, og vel egentlig ikke bare i den senere tid. Dette er naturligvis en viktig del av alkoholpolitikken i en kommune, særlig når man ser det i forhold til de relativt begrensede virkemidler som står til de kommunale myndigheters disposisjon. På den tid undersøkelsen ble gjort stengte all alkoholservering kl 01,30 på de stedene i Trondheim som hadde åpent lengst, dvs. det vi har kalt nattklubber. Man kan vel i utgangspunktet si at til å bli kalt nattklubber er dette ikke noe særlig sent stengetidspunkt, særlig sett i forhold til hvor lenge nattklubbene har åpent i en del andre byer, f.eks. Oslo. På den annen side kan det vel være rimelig å fastsette slike stengetider ut fra konkrete lokale forhold og ikke bare skjele til andre byer der mye kan være anderledes, og der åpningstidene også kan være temmelig omstridt. Det er vel f.eks. god grunn til å tro at Oslo's liberale åpningstider ikke er helt uten betydning for mye av den uro og vold som skjer der i sene nattetimer.

Diskusjonen i Trondheim i den senere tid har dreid seg om hvorvidt man skulle utvide åpningstidene på nattklubbene med en halv time, altså med alkoholservering til klokken to. Dette er en såpass ubetydelig endring at det er nærmest utelukket at man, med vanlige sosialvitenskapelige metoder, og med begrensede ressurser, skulle kunne klare å påvise noen som helst vesentlige utslag av den. Det eneste vi mente vi kunne gjøre var å undersøke hvordan folk flest, og folk i forskjellige grupper av befolkningen, ser på de regler som

Tabell 1.24. Holdninger til at seneste tidspunkt for alkoholservering på nattklubbene i Trondheim er kl. 01,30 om natten. Prosentvis svarfordeling.

	For tidlig	Passe	For sent
Alle	24	64	12
Alkoholbrukere	26	65	8
Ikke alkoholbrukere	6	50	44
Menn	32	59	9
Kvinner	18	68	14
16-20 år	33	52	15
21-30 år	43	56	1
31-40 år	21	72	7
41-50 år	21	71	8
Over 50 år	8	63	30
Ugifte	43	52	5
Gifte/samboende	19	68	13
Skilte/separerte	24	68	8
Enker/enkemenn	6	65	29
Inntil 9 års skole	17	62	21
10-11 års skole	21	64	15
12-13 års skole	31	61	8
14 års skole el. mer	25	67	9
Lavere inntektslag	25	59	15
Middlere inntektsl.	25	64	11
Høyere inntektslag	22	69	9
Heltidsarbeidende	23	68	8
Deltidsarbeidende	23	63	15
Hjemmeværende	19	62	19
Under utdanning	41	52	7
Arbeidsløse	41	53	6
Pensjon/trygd	11	61	28
På restaurant: Ofte	43	52	5
Middels ofte	18	71	11
Sjelden	12	64	25
På nattklubb: Ofte	58	39	2
Middels ofte	22	71	7
Sjelden	11	69	20

gjelder nå. Vi stilte derfor et spørsmål om de intervjuede syntes at kl 01,30 var for tidlig, passe eller for sent å stenge alkoholserveringen på nattklubbene i Trondheim. Tabell 1.24 viser hvordan svarene fordelte seg (prosentvis) på de tre svaralternativene "for tidlig", "passe" og "for sent".

Av tabellen ser man for det første at 64 prosent av de intervjuede, med andre ord et klart flertall, synes at stengetiden for nattklubbene er passe sent. Blant dem som ikke synes at nattklubbene stenger passe sent er det imidlertid dobbelt så mange som synes de stenger for tidlig (24 prosent) enn som synes de stenger for sent (12 Prosent).

Ser man nedover midtkolonnen i tabell 1.24 ser man at det, med bare to unntak, er et flertall i alle undergruppene som mener at nattklubbene stenger passe sent. Det ene unntaket er de som ikke har drukket alkohol siste 12 måneder. Blant dem er det akkurat halvparten som er fornøyd med åpningstidene som de er, men det er hele 44 prosent som mener nattklubbene stenger for sent og bare 6 prosent som mener de stenger for tidlig. Det andre unntaket er de som går oftest på nattklubber. Blant dem er det bare 39 prosent som er fornøyd med åpningstidene som de er. Hele 58 prosent mener de burde være åpne (og servere alkohol) lenger, mens 2 prosent av dem som går dit hyppigst mener nattklubbene burde stenge før.

Når folk blir stilt spørsmål som dette vil det ofte bli en relativt stor andel som svarer "passe" nesten uansett hva spørsmålet dreier seg om. Grunnen til det er at det i tillegg til dem som faktisk har tenkt gjennom saken og kommet til at den nåværende ordningen er "passe" også vil være mange som egentlig er temmelig indifferente til hele spørsmålet og som svarer "passe" fordi de ikke har noen mening om saken og derfor heller ikke er for noe alternativ til den gjeldende ordning. I hvor stor grad dette også har gjort seg gjeldende i spørsmålet om nattklubbenes åpningstider er ikke godt å si. Det man kan si er imidlertid at flertallet av dem som ønsker en forandring av åpningstidene ønsker at nattklubbene skal stenge senere. Dette gjelder også i de fleste undergruppene. De det ikke gjelder for er de som ikke bruker alkohol, de over 50 år, enker/enkemenn,

de med inntil 9 års skolegang, pensjonister og trygdede, og de som går sjelden på restauranter og nattklubber. Det er kort sagt slik at de grupper som går sjelden på nattklubb i stor grad synes disse etablissementene stenger for sent, mens de som benytter seg mest av nattklubbene også er de som ønsker at de skal være åpne lenger utover natten. Spesielt overraskende kan vel neppe dette sies å være.

1.15. Positive erfaringer med alkoholbruk

Når så mye som 90 prosent av befolkningen i Trondheim bruker alkohol, i alle fall en gang iblant, må man vel kunne anta at det er fordi de synes alkoholen gir dem visse positive følelser eller erfaringer. Hvilke positive følelser man opplever varierer naturligvis mye, avhengig av personlige faktorer, situasjonsbetingede faktorer, kulturelle faktorer og av hvor mye man drikker. De intervjuede i denne undersøkelsen ble stilt noen spørsmål om hvorvidt de hadde hatt forskjellige typer positive erfaringer med alkohol. De positive erfaringene vi spurte etter er erfaringer som det er vanlig å sette i forbindelse med alkoholbruk, og de samme spørsmålene er også tidligere stilt i en nordisk undersøkelse i 1979, slik at vi har et visst sammenligningsgrunnlag å bedømme svarene ut fra. I den nordiske undersøkelsen var utvalget i alderen 20 til 69 år. Når vi i det følgende har sammenlignet tall fra de to undersøkelsene har vi brukt tall for samme aldersgruppe i de to undersøkelsene. Tallene i tabellene nedenfor gjelder imidlertid hele utvalget fra Trondheim, dvs. fra 16 år og oppover.

Hvordan alkoholbrukerne i utvalget svarte på de forskjellige spørsmålene framgår av svarfordelingene som er vist i tabell 1.25. Også spørsmålsformuleringene framgår relativt presist av teksten til tabellen.

Det første man ser av tabell 1.25 er at det er svært mange av alkoholbrukerne som svarer at de ikke synes de har hatt de forskjellige, angitte erfaringene ved bruk av alkohol. Det betyr vel formodentlig at når de allikevel drikker alkohol er det ut fra andre og kanskje mindre håndgripelige årsaker. Det kan til og med være

Tabell 1.25. Prosentvis fordeling av svarene på spørsmål om de intervjuede alkoholbrukerne hadde hatt de angitte positive erfaringene med alkohol i løpet av siste 12 måneder, for menn og kvinner.

Har alkohol hjulpet deg til å:		Nei	Ja, en gang eller to	Ja, flere ganger
- se mer optimistisk på tilværelsen	Menn	81	11	9
	Kvinner	85	10	6
	Totalt	83	10	7
- uttrykke følelsene dine bedre enn vnl.	Menn	72	18	10
	Kvinner	74	16	10
	Totalt	73	17	10
- få bedre kontakt m. en av motsatt kjønn	Menn	74	14	12
	Kvinner	81	12	7 *
	Totalt	78	13	9
- bli mer morsom og slagferdig i samt.	Menn	50	22	28
	Kvinner	63	21	17 *
	Totalt	56	21	22
- være mindre engstl. i samvær med andre	Menn	70	15	16
	Kvinner	72	17	10
	Totalt	71	16	13
- lære et annet menneske bedre å kjenne	Menn	74	17	9
	Kvinner	86	10	4 *
	Totalt	80	13	7

*) Forskjell i fordeling signifikant på 5 % nivå ved χ^2 -test

at noen drikker det nærmest uten spesiell grunn, fordi de synes at "det hører med" ved enkelte anledninger, fordi andre gjør det, eller lignende. Dette henger sammen med at alkoholforbruket er meget skjevt fordelt i befolkningen. De aller fleste drikker svært lite mens relativt få drikker mye. Man pleier å regne med at de 10 prosent av befolkningen som drikker mest drikker halvparten av all alkoholen som befolkningen setter til livs. Det er altså en meget stor andel av befolkningen som drikker så lite at det nærmest er utenkelig at det kan ha noen særlig virkning, hverken av positiv eller negativ art, og at det ihvertfall neppe kan ha slike virkninger som vi har nevnt i våre spørsmål.

Allikevel er det, ifølge tabell 1.25, ganske mange som sier de har følt de forskjellige virkningene vi har spurt etter. F.eks. er det syv prosent som sier at de flere ganger i løpet av de siste 12 måneder har følt at bruk av alkohol har hjulpet dem til å se mer optimistisk på tilværelsen, og ti prosent har følt dette en gang eller to. Tilsammen er det altså 17 prosent som har følt dette i løpet av de siste 12 måneder. Det ser ikke ut til å være vesentlig forskjell (ikke signifikant forskjell) på de mannlige og kvinnelige alkoholbrukerne på dette punkt. Andelene for begge kjønn synes å ligge noe lavere enn den gjorde i utvalget fra Norge i den ovenfor nevnte nordiske undersøkelsen (Hauge & Irgens-Jensen 1987).

Enda flere (27 prosent) er det som mener at de, minst en gang i løpet av de siste 12 måneder, har kunnet uttrykke følelsene sine bedre når de har drukket. Heller ikke her synes det å være noen vesentlig forskjell på menn og kvinner. Tallene er også, for begge kjønn, meget nær de tilsvarende tall fra den nordiske undersøkelsen.

Totalt 22 prosent svarte at de mente alkohol hadde hjulpet dem til å få bedre kontakt med det annet kjønn minst en gang i løpet av siste år. Her var det en viss forskjell mellom menn og kvinner, spesielt når det gjalt andelen som hadde opplevd dette flere ganger siste år. Allikevel kan kanskje forskjellen synes relativt liten (og den er bare såvidt signifikant på 5 prosent nivå) sett i forhold til den vanlige forestilling om at det er mennene (guttene) som må "drikke seg til mot" når de skal ta kontakt med en kvinne (jente). Det kan imidlertid tenkes at de to kjønn legger noe forskjellig i uttrykket "å få bedre kontakt". Uansett, tallene ligger relativt nær de tilsvarende tall på landsbasis fra 1979, litt under for menn og litt over for kvinner (Hauge & Irgens-Jensen 1987).

Svært mange (43 prosent) har, minst en gang i løpet av det siste året, følt at de har blitt morsommere og mer slagferdig når de har drukket alkohol, og spesielt har mange menn hatt denne følelsen. Både for menn og kvinner ligger denne andelen klart høyere enn den gjorde på landsbasis ifølge den omtalte nordiske undersøkelsen. Trønderne synes på dette området mer å ligne på finner og islendinger. Om det faktisk er slik at trønderne blir morsommere enn

andre nordmenn når de drikker, eller om de bare i større grad føler det slik, sier imidlertid ikke disse tallene noe om.

29 prosent sier at alkohol minst en gang siste år har fått dem til å føle seg mindre engstelig i samvær med andre. Det er relativt liten (og ikke signifikant) forskjell mellom kjønnene, men både for menn og kvinner ligger tallene også her klart over de tilsvarende tall fra den nordiske undersøkelsen. Også i dette henseende synes trønderne å ligne mer på finner og islendinger enn andre nordmenn gjør. Hvordan dette skal tolkes er imidlertid vanskelig å si.

Når det gjelder "å lære et annet menneske bedre å kjenne" synes alkoholen å spille en klart større rolle for menn enn for kvinner idet 26 prosent av mennene og bare 14 prosent av kvinnene sier de har opplevd dette minst en gang i løpet av de siste 12 måneder. Dette kan man kanskje tolke som at kvinner (slik det ofte hevdes) har lettere for å komme i kontakt med hverandre, og at kontakten er mye nærmere og "dypere", enn det som er vanlig blant menn. Når menn får kontakt og ønsker å snakke med, og "betro seg til", andre skjer det kanskje oftere under innflytelse av alkohol. Både for menn og kvinner ligger disse tallene noe lavere enn de tilsvarende på landsbasis hvis vi skal tro den nordiske undersøkelsen. Trønderne synes å være helt på linje med svenskene på dette punkt.

Først og fremst synes disse tallene å vise at alkohol oppfattes som et middel til å fjerne sosiale hemninger, bli mer sosialt utagerende, og føle seg vel i selskap med andre ved at man synes man blir mindre engstelig, morsommere og slagferdigere og får uttrykt seg bedre. Det synes som om menn i større grad enn kvinner synes alkohol hjelper dem å oppnå dette, og stort sett er det de yngre i større grad enn de eldre som mener alkoholen har gitt dem disse virkningene (aldersfordelingen er ikke tatt med her). Om de som synes de oppnår disse virkningene faktisk også oppnår dem (i andres øyne) kan det nok av og til være noe delte meninger om, men det forhindrer ikke at svært mange bruker alkohol fordi de ønsker å føle disse virkningene.

I den nordiske undersøkelsen fant man at disse positive virkningene av alkoholbruk økte med økende alkoholkonsum

(årskonsum). Selv om menn (slik vi også fant i tabell 1.25) totalt sett mener de erfarer flere positive konsekvenser enn kvinner, så synes kvinner og menn på samme konsumnivå å erfare like mange positive virkninger av alkoholbruken (Hauge & Irgens-Jensen 1987).

Vi skal ikke gå nærmere inn på dette i denne omgang, men isteden se litt på hvordan de positive virkningene også varierer med hvor hyppig man går på restaurant. I tabell 1.26 har vi vist hvordan svarene på spørsmålene om de positive erfaringene med alkohol er fordelt for henholdsvis de alkoholbrukerne som går ofte på restaurant (minst en gang i måneden) og de som går sjelden.

Tabell 1.26. Prosentvis fordeling av svarene på spørsmål om de intervjuede alkoholbrukerne hadde hatt de angitte positive erfaringene med alkohol i løpet av siste 12 måneder, for h.h.v. de som gikk ofte og de som gikk sjelden på restaurant.

Har alkohol hjulpet deg til å:		Nei	Ja, en gang eller to	Ja, flere ganger
- se mer optimistisk på tilværelsen	Ofte	75	14	11
	Sjelden	87	8	5 *
	Totalt	83	10	7
- uttrykke følelsene dine bedre enn vnl.	Ofte	66	22	13
	Sjelden	76	15	9 *
	Totalt	73	17	10
- få bedre kontakt m. en av motsatt kjønn	Ofte	64	17	19
	Sjelden	84	12	5 *
	Totalt	78	13	9
- bli mer morsom og slagferdig i samt.	Ofte	46	21	33
	Sjelden	61	22	17 *
	Totalt	56	22	22
- være mindre engstl. i samvær med andre	Ofte	66	18	17
	Sjelden	73	16	11
	Totalt	71	16	13
- lære et annet menneske bedre å kjenne	Ofte	76	15	9
	Sjelden	81	13	5
	Totalt	80	13	7

*) Forskjell i fordeling signifikant på 5 % nivå ved χ^2 -test

Denne tabellen viser kort sagt at flere av dem som går ofte enn av dem som går sjelden på restaurant har svart at de har erfart de nevnte positive virkningene av alkohol, og de sier også at de har erfart dem oftere. Forskjellen i svarfordelingene for de to gruppene er statistisk signifikant for fire av de nevnte virkningene, og for de to siste er det en tydelig tendens i ovenfor nevnte retning.

Dette er ikke særlig overraskende, for vi har jo allerede vist at de som går oftest på restaurant også drikker hyppigst og det er også de som oftest drikker så mye at de blir beruset. Når vi så vet fra den nordiske undersøkelsen (Hauge & Irgens-Jensen 1987) at det er de som drikker mest og som oftest er beruset som også oftest mener de får disse positive virkningene av alkohol, må man naturligvis vente de resultatene som er vist i tabell 1.26.

Et mer interessant, men også vesentlig vanskeligere, spørsmål å svare på er om det å gå på restaurant gir en ekstra effekt i tillegg til virkningen av selve alkoholbruken og andre faktorer vi vet har sammenheng med det å føle disse positive alkoholvirkningene, f.eks. bakgrunnsvariablene kjønn og alder. Vi har prøvd å besvare dette ved å kjøre regresjonsanalyser med de forskjellige positive alkoholvirkningene som avhengig variabel og med kjønn, alder, hyppighet av alkoholbruk, berusningshyppighet og restauranthyppighet som uavhengige variable (prediktorer).

Resultatene av analysene er at kjønn og restauranthyppighet stort sett hadde meget lave standardiserte regresjonskoeffisienter ved alle seks analysene. Alkoholbruken slo relativt sett sterkt ut, og hyppigheten av beruselse syntes (i tillegg til aldersvariabelen) å henge spesielt sammen med det å få bedre kontakt med det annet kjønn og det å føle seg morsommere og mer slagferdig i samtaler.

Analysene kan vel, med alle mulige forbehold (se kapittel 1.3), sies å antyde at det å gå (ofte) på restaurant ikke i seg selv gjør at alkoholen får hyggelige virkninger oftere enn ellers. Det at folk som går ofte på restaurant også sier de har opplevd de nevnte positive alkoholvirkningene oftere enn andre synes altså, etter denne nokså grove analysen å dømme, hovedsakelig å skyldes at de drikker oftere og føler seg beruset oftere enn andre.

1.16. Negative erfaringer med alkoholbruk

Hvis alkoholbruk bare førte med seg positive følelser og erfaringer var det liten grunn til at offentligheten skulle bry seg om fenomenet. Alkoholbruk fører imidlertid også, som kjent, til negative erfaringer og konsekvenser. Disse kan være av mange slag, fra de nokså uskyldige som svært mange alkoholbrukere av og til opplever, til de svært alvorlige som alle som bruker alkohol i mer enn helt ubetydelige mengder kan risikere å oppleve, men som allikevel relativt få opplever. Disse mer alvorlige konsekvensene av alkoholbruk koster samfunnet store beløp, i tillegg til den lidelse og sorg disse konsekvensene påfører mange mennesker. Det er altså gode grunner for at det offentlige skal ta disse konsekvensene alvorlig og prøve å redusere dem gjennom en aktiv alkoholpolitikk. Den praktiske utforming av alkoholpolitikken er imidlertid en vanskelig balansegang mellom ulike hensyn, og denne balansegangen er politikernes ansvar. Her skal vi bare se litt på hvilket bilde våre intervjudata gir av utbredelsen av en del slike negative erfaringer med alkoholbruk. Vi starter med å se, i tabell 1.27, på hvor vanlig tre relativt uskyldige negative opplevelser av alkoholbruk er. Det gjelder tre typer erfaringer som er knyttet til ens egen bedømmelse i ettertid av sin oppførsel under alkoholfåvirkning, erfaringer som vel alle utgjør aspekter av det man gjerne forstår med det folkelige (men ikke nødvendigvis upresise) begrepet bondeanger, eller "bonanger" som trønderne sier.

Av tabellen går det fram at disse "bonanger"-symptomene er relativt vanlige etter alkoholbruk. F.eks. er det hele 40 prosent av alkoholbrukerne som mener at de etter å ha drukket har blitt mer høyrøstet enn vanlig minst en gang i løpet av siste 12 måneder, og 14 prosent mener at dette har skjedd flere ganger. 30 prosent har erfart at de under alkoholfåvirkning har brukt mer penger enn de på forhånd hadde tenkt, og 12 prosent har opplevd dette flere ganger. Også det å si eller gjøre noe under alkoholfåvirkning som man angrer på etterpå er relativt vanlig. Totalt 26 prosent har opplevd det siste år, og 8 prosent har opplevd det flere ganger.

Det er etter disse tallene å dømme også en klar (og statistisk

Tabell 1.27. Svarfordeling på spørsmål om de intervjuede i forbindelse med sin egen alkoholbruk har opplevd de tre angitte negative erfaringene i løpet av siste 12 måneder. Prosentvis fordeling på tre svaralternativer, for menn og kvinner.

Prosent som har		Nei	Ja, en gang eller to	Ja, flere ganger
-angret noe de sa eller gjorde	Menn	68	21	11
	Kvinner	78	16	6 *
	Totalt	73	18	8
-vært mer høyrøstet enn vanlig	Menn	56	23	20
	Kvinner	63	28	8 *
	Totalt	60	26	14
-brukt mer penger enn egentlig tenkt	Menn	63	21	17
	Kvinner	78	15	7 *
	Totalt	71	18	12

*) Forskjell i fordeling signifikant på 1 % nivå ved χ^2 -test

signifikant) forskjell mellom menn og kvinner når det gjelder disse erfaringene. Det er flere menn som har hatt slike erfaringer, og de har dem klart oftere enn kvinner. Når man tenker på at kvinner gjennomgående drikker både langt sjeldnere (tabell 1.4) og langt mindre kvantum enn menn (Nordlund 1987) kan det allikevel synes å være relativt mange kvinner som har følt "bonanger" en eller annen gang siste år, først og fremst ved at de synes de har vært mer høyrøstet enn vanlig og at de har angret noe de sa eller gjorde. Dette kan imidlertid skyldes at normene for kvinners adferd generelt er strengere enn for menns adferd i vår kultur og at dette også, og kanskje i enda sterkere grad, gjelder ved bruk av alkohol. Blant dem som har følt "bonangerens" plager flere ganger er det imidlertid langt flere menn enn kvinner.

Vi har også stilt spørsmål om alkohol har ført til syv andre typer negative konsekvenser for de intervjuede i løpet av de siste 12 måneder. Dette er konsekvenser som er mer alvorlige og også mye sjeldnere enn de vi omtalte ovenfor. For tre av spørsmålene var det ingen som svarte at de hadde opplevd dette flere ganger siste år,

Tabell 1.28. Prosent som sier at de i forbindelse med sin egen bruk av alkohol har opplevd de nevnte negative virkningene av alkohol minst en gang i løpet av siste 12 måneder, for fem aldersgrupper og for menn (M), kvinner (K) og totalt (T).

Prosent som har		16-20	21-30	31-40	41-50	51+	Totalt
-angret noe de sa eller gjorde	M	39	55	28	11	13	32
	K	64	41	15	9	6	22
	T	54	49	21	10	9	27
-vært mer høyrøstet enn vanlig	M	50	61	44	30	26	44
	K	50	52	42	36	10	37
	T	50	57	43	33	17	40
-brukt mer penger enn egentlig tenkt	M	61	61	34	16	13	37
	K	39	41	21	13	3	22
	T	48	53	28	15	7	29
-kjørt bil mens alkoholpåvirket	M	0	11	2	2	0	4
	K	0	1	0	0	0	0
	T	0	7	1	1	0	2
-kommet i krangel med noen	M	33	23	13	2	3	13
	K	32	14	9	7	3	10
	T	33	19	11	4	3	12
-hatt helseproblem som kan skyldes alk.	M	11	2	3	2	1	3
	K	0	1	1	0	0	1
	T	4	2	2	1	1	2
-blitt kritisert for sin alkoholbruk	M	6	16	16	8	9	13
	K	7	6	1	1	0	3
	T	7	12	8	4	4	8
-kommet opp i håndgr. el. slagsmål	M	22	6	5	0	0	4
	K	0	0	0	0	0	0
	T	9	4	2	0	0	2
-kommet ut for ulykke el. skadet seg	M	0	6	7	0	3	4
	K	4	5	0	0	0	1
	T	2	6	3	0	1	3
-blitt innbrakt av politi f. beruselse	M	0	3	1	0	0	1
	K	0	0	0	0	0	0
	T	0	2	1	0	0	1

og for de andre spørsmålene var det også svært få som oppga dette svaralternativet. Vi har derfor slått sammen svaralternativene "Ja, en gang eller to" og "Ja, flere ganger", og i tabell 1.28 har vi angitt prosentandelene som hadde hatt disse erfaringene minst en gang i løpet av siste 12 måneder. Vi har også gjort det samme for de tre "bonangersymptomene" vi så på ovenfor, og i tabell 1.28 er alle disse prosentandelene angitt for begge kjønn og for fem aldersgrupper.

Tabell 1.28 viser for det første at de syv alvorligere virkningene av alkoholbruk er relativt sjeldne, med et unntak for det å ha kommet i krangel med noen, som 12 prosent har opplevd, og det å ha blitt kritisert for sitt alkoholbruk, som 8 prosent har opplevd siste år. For det andre tyder tabellen på at alle disse negative konsekvensene av alkoholbruk er vanligere blant menn enn blant kvinner, og det synes å gjelde stort sett innen alle aldersgrupper. For det tredje tyder tallene på at disse erfaringene blir sjeldnere jo høyere opp i aldersgruppene man kommer, med enkelte unntak for de aller yngste, og dette gjelder for både menn og kvinner. Kort sagt er det altså, ikke uventet, flest som har opplevd disse negative konsekvensene av alkoholbruk i de gruppene som drikker mest.

Sammenligner vi med den nordiske undersøkelsen fra 1979 (Hauge & Irgens-Jensen 1987) finner vi at de tre første konsekvensene ("bonangersymptomene") er betydelig vanligere i Trondheim enn i landet forøvrig. Også her ligger nivået i Trondheim mer på linje med det finske og tildels det islandske ifølge tallene fra den nordiske undersøkelsen. Om dette også betyr at trønderne oppfører seg anderledes enn andre nordmenn under alkoholpåvirkning, og kanskje mer likt finner og islendinger, er ikke godt å si, men det er en meget nærliggende tolkning siden det vel er lite trolig at trønderne er mer selvkritiske enn andre nordmenn "dagen derpå". Mest nærliggende er det imidlertid å tolke trøndernes "bonanger" som et resultat av at de gjennomgående drikker alkohol hyppigere, antagelig også mere, og oftere blir beruset enn gjennomsnitts-nordmannen (se kapittel 1.5 og 1.6).

Ser vi videre på de andre konsekvensene av alkoholbruk i tabell 1.28 finner vi at "bare" 2 prosent svarer at de har kjørt bil under

alkoholpåvirkning. Dette er naturligvis 2 prosent for mye, men det er på den annen side gledelig få i forhold til tallene fra den nordiske undersøkelsen der 7 prosent av nordmennene svarte at de hadde gjort dette. En feilkilde kan det naturligvis være at den nordiske undersøkelsen ble foretatt med anonyme tilsendte spørreskjemaer, mens Trondheimsundersøkelsen er foretatt med telefonintervjuer. Et argument mot denne innvendingen er at andelen som sa de hadde hatt de forskjellige "bonangersymptomene" ble større i denne undersøkelsen enn i den nordiske. Hvis man da hevder at det skyldes at dette ikke er så følsomme spørsmål kan vi vise til at det på resten av spørsmålene om negative virkninger ikke var nevneverdige forskjeller mellom de to undersøkelsene i andelen som svarte å ha opplevd disse virkningene av alkoholbruk, til tross for at flere av disse spørsmålene må sies å være like følsomme som spørsmålet om promillekjøring. På den annen side var det bare spørsmålet om promillekjøring som gjalt et klart ulovlig forhold. Man skal derfor allikevel ta disse svarene med en klype salt. Og selv om disse tallene altså synes å antyde at promillekjøring ikke er spesielt vanlig i Trondheim i forhold til landet forøvrig, kan det allikevel være grunn til å legge merke til at 11 prosent av de intervjuede mennene mellom 21 og 30 år svarte at de hadde kjørt i alkoholpåvirket tilstand minst en gang i løpet av siste 12 måneder.

De syv nederste alkoholerfaringene i tabell 1.28 er som nevnt relativt sjeldne. Vi har derfor laget en ny variabel som angir om den enkelte person har opplevd minst en av disse alkoholrelaterte problemene i løpet av siste 12 måneder eller ikke. I tabell 1.29 er prosentandelen som har gjort det, samt prosentandelene som har opplevd de tre "bonanger"-virkningene, vist for fire grupper, inndelt etter om de har vært beruset eller ikke siste år og om de har gått ofte eller sjelden på restaurant.

Tabellen viser at det totalt er 19 prosent som har hatt minst en av de 7 mer alvorlige (og sjeldne) erfaringene med alkohol. Som man kunne vente ut fra tallene i tabell 1.28 er det langt flere menn (26 prosent) enn kvinner (12 prosent) som har erfart minst en av disse virkningene, og det er også vanligst blant de yngste og synkende med

Tabell 1.29. Prosentvis andel som har erfart de forskjellige negative virkningene minst en gang i løpet av siste år, blant de som har vært ofte og sjelden på restaurant og de som har vært og de som ikke har vært beruset siste år.

Prosent som har		På restaurant		Totalt
		ofte	sjelden	
-angret noe de sa eller gjorde	Beruset	59	36	47
	Ikke	9	6	7
	Totalt	45	17	27
-vært mer høyrøstet enn vanlig	Beruset	62	62	62
	Ikke	27	20	21
	Totalt	52	35	41
-brukt mer penger enn egentlig tenkt	Beruset	57	37	47
	Ikke	20	12	13
	Totalt	47	21	30
-hatt minst 1 av 7 alk.rel. problemer	Beruset	44	23	33
	Ikke	6	7	6
	Totalt	33	12	19

alderen. (Sammenhengen med kjønn og alder framgår ikke av tabellen ovenfor)

Tabell 1.29 viser ellers som ventet at de som har drukket så mye at de har følt seg beruset har opplevd de forskjellige negative virkningene klart oftere enn de som sier de ikke har drukket seg beruset. Dette gjelder enten de har gått ofte eller sjelden på restaurant.

Vi ser også at de som går ofte på restaurant opplever de forskjellige negative virkningene klart oftere enn de som går ut sjelden. Dette må man også vente siden de som går ofte på restaurant drikker oftere og blir oftere beruset enn de som går ut sjelden. Men selv blant dem som sier de har vært beruset siste år er det for de fleste av disse virkningene flere av de som går ofte på restaurant enn de som går sjelden som har opplevd dem. Bare når det gjelder det å bli høyrøstet under alkoholfåvirkning synes det som om stedet for drikkingen, dvs. om man er på restaurant eller

ikke, ikke spiller noen rolle.

Det er imidlertid vanskelig å kontrollere for alle variable som kan forklare forskjeller i erfaring av negative alkoholvirkninger. Vi har imidlertid utført regresjonsanalyser for hver av de fire negative konsekvens-variablene fra tabell 1.29, og med variablene kjønn, alder, alkoholdrikkehyppighet, beruselseshyppighet og restauranthyppighet som prediktorer. Heller ikke i disse tilfellene oppfyller variablene de formelle kravene for å bruke regresjonsanalyse (se kapittel 1.3). Analysene må derfor sies å være meget grove og resultatene usikre og i beste fall tentative. Det er imidlertid interessant å se at restauranthyppighet i alle fire analysene kommer ut med lavest standardiserte regresjonskoeffisient, noe som kan tolkes som at kjønn, alder, drikkehyppighet og beruselseshyppighet er viktigere variable enn restauranthyppigheten for å forklare hvem som opplever de forskjellige negative virkningene av alkohol. Om man går ofte eller sjelden på restaurant spiller altså, ifølge denne analysen, ikke noen selvstendig rolle for å forklare negative alkoholerfaringer. Drikkehyppighet, beruselseshyppighet og alder forklarer stort sett det lille som kan forklares ut fra de variablene vi har undersøkt.

Når man skal svare på om restaurantlivet fører med seg mange alkoholrelaterte negative virkninger, kan man besvare det, kanskje noe spissfindig, med at restaurantene i seg selv ikke fører med seg negative virkninger, det er alkoholbruken som er årsak til de negative konsekvensene. Men samtidig er det jo, som vi har sett tidligere, slik at folk i stor grad går på restaurant for å drikke, og spesielt er det slik at de som går mye på restaurant drikker hyppigere og blir oftere beruset enn andre. Gjestene på restaurantene en tilfeldig kveld vil derfor være en konsentrasjon av personer som opplever negative alkoholkonsekvenser oftere enn andre. Og siden en del av de negative konsekvensene vi har nevnt er sosiale av natur, dvs. at de bare kan oppstå sammen andre mennesker (f.eks. krangling og slåssing), er det klart at sjansen for at denne type konsekvenser skal oppstå på restauranter er ganske stor. Om den er større eller mindre enn i andre "fuktige" miljøer er ikke mulig å si ut fra disse data, men etter som det på restaurantene er en relativt sterk både formell og

uformell kontroll av gjestenes oppførsel er det vel sannsynlig at denne type sosiale skadevirkninger allikevel er sjeldnere på restaurantene enn andre steder der alkoholpåvirkede mennesker møtes, f.eks. utenfor restaurantene, i drosjekøer, på private nachspiel, o.l. Men, som sagt, disse konklusjonene hviler på et nokså spinkelt grunnlag, både når det gjelder data og analyse.

1.17. Narkotikabruk

De intervjuede ble også spurt om de hadde "brukt noe annet rusmiddel enn alkohol (altså hasj/marihuana eller andre narkotika) i løpet av de siste 12 måneder". De fikk samtidig en ytterligere forsikring om at deres svar ville være absolutt anonyme. 12 personer (1,5 prosent) svarte "Ja, en gang eller to" på dette spørsmålet. Ingen svarte "Ja, flere ganger", men 3 personer nektet å svare.

1,5 prosent brukere av narkotika (hasj/marihuana) er lite i forhold til tilsvarende tall fra en landsomfattende undersøkelse fra 1985 (Nordlund 1987) der 1.8 prosent svarte de hadde brukt hasj/marihuana i løpet av siste 12 måneder. I byer og tettbebyggelser var imidlertid tallet 3,0 prosent, og i Oslo/Akershus 3,3 prosent. Selv om narkotikabruken i Trondheim neppe ligger på samme nivå som i Oslo/Akershus er det vel grunn til å tro at den er mer utbredt enn i landet som helhet. Antar vi at de tre som nektet å svare gjorde det fordi de "hadde noe å skjule", og regner disse med til brukerne, kommer vi opp i en brukerandel på 1,9 prosent, men selv dette virker mistenkelig lavt, og spesielt er det mistenkelig at det ikke er noen i aldersgruppen 16-20 år som har svart at de har brukt narkotika (hasj/marihuana) i løpet av de siste 12 måneder ettersom det var i aldersgruppen 18-20 år det var størst andel som hadde brukt hasj/marihuana i den landsomfattende undersøkelsen. Det er derfor grunn til å spørre om forsikringene om anonymitet har vært tilstrekkelige til at folk har svart ærlig på dette spørsmålet. Også den landsomfattende undersøkelsen var riktignok en intervju- undersøkelse, til og med med personlige intervjuer (hjemme hos folk), hvilket skulle gjøre det enda vanskeligere å få ærlige svar på et slikt spørsmål enn

ved telefonintervjuer. I den landsomfattende undersøkelsen ble imidlertid dette spørsmålet besvart på et eget uidentifiserbart svarark som intervjuerne hadde med seg. Etter besvarelsen la den intervjuede selv svararket ned i en umerket konvolutt og klebet denne igjen uten at intervjueren kunne se svarene. Denne prosedyren har kanskje vært mer overbevisende enn en forsikring i telefonen til en person man tross alt hadde ringt opp, og dermed måtte ha telefonnummeret til.

Til tross for disse feilkildene har vi i tabell 1.30 vist hvordan andelen brukere av narkotika fordelte seg på kjønn og alder. Hovedtallene i tabellen er prosentandelene som svarte at de hadde brukt slike stoffer i løpet av de siste 12 måneder. Tallene i parentes er prosentandelene som har nektet å besvare spørsmålet.

Tabell 1.30. Prosentvise andeler som svarte at de hadde brukt narkotika (hasj/marihuana e.l.) i løpet av de siste 12 måneder blant menn og kvinner i forskjellige aldersgrupper. I parentes: andeler som nektet å svare.

Alder	Menn	Kvinner	Totalt
16-20 år	0.0	0.0	0.0
21-30 år	3.5 (0.9)	1.1	2.4 (0.5)
31-40 år	1.1	2.9	2.1
41-50 år	3.2	0.0 (1.2)	1.4 (0.7)
51 år +	0.0	1.0 (1.0)	0.5 (0.5)
Totalt	1.9 (0.3)	1.2 (0.5)	1.5 (0.4)

Antall personer i de enkelte undergrupper er her såpass lite at tilfeldigheter kan slå relativt sterkt ut i de tabellerte tall. Vi skal derfor ikke kommentere denne tabellen i detalj. Det er imidlertid noe flere menn enn kvinner i dette materialet som har prøvd narkotika (hasj/marihuana e.l.) i løpet av de siste 12 måneder før intervjuet. Dette er samme tendens som i data fra den landsomfattende undersøkelsen. Det er også en tendens til at det er flere blant de relativt unge enn blant de eldre som har prøvd slike stoffer. Denne tendensen er imidlertid enda tydeligere i det landsomfattende materialet, og det er som nevnt liten grunn til å feste særlig lit til

tallene i tabell 1.30 når det gjelder den yngste aldersgruppen.

Narkotikabruk på restaurantene er et tema som ofte blir fokusert i den offentlige debatt og vi har derfor sett litt på hvordan bruk av slike stoffer henger sammen med det å gå mye på restaurant. Blant de som gikk ofte på restaurant var det 4,6 prosent som svarte at de hadde brukt et narkotisk stoff (ev. flere) i løpet av de siste 12 måneder. I tillegg var det 0,8 prosent i denne gruppen som nektet å svare. Blant dem som gikk sjelden på restaurant var det 0,2 prosent som hadde brukt et slikt stoff og 0,2 prosent som nektet å svare. Forskjellen mellom de to gruppene når det gjelder andelen som sier de har brukt narkotika er altså temmelig klar (og statistisk signifikant på 1 % nivå), så man kan konkludere med at gruppen som går ofte på restaurant også synes å ha størst erfaring med narkotiske stoffer. Til en viss grad kan nok dette "forklares" ved at de som går ofte på restaurant gjennomgående er yngre enn de andre, men forskjellen i narkotikabruk er også helt klar innen alle aldersgruppene.

Disse tallene sier imidlertid ikke noe om *hvor* det brukes narkotika, og derfor heller ikke om det er mye narkotikabruk på restaurantene, bare at det relativt sett er mange som har brukt narkotika blant dem som går ofte på restaurant.

DEL 2:

UNDERSØKELSE AV RESTAURANTPUBLIKUM

DATA OG METODE

2.1. Hva er et "typisk restaurantpublikum"

Restaurantpublikum utgjør en gruppe som alkoholpolitisk er ganske interessant, dels fordi de generelt sett drikker alkohol oftere, er beruset oftere og bruker narkotika oftere enn andre, og dels fordi restaurantkulturen og en del av de problemer som er forbundet med denne åpenbart må betraktes som et offentlig anliggende. Det var derfor ønskelig å studere gruppen "restaurantgjester" noe nærmere enn vi kunne gjennom den generelle kartleggingsdelen av denne undersøkelsen.

Vi er imidlertid, som tidligere nevnt, alle potensielle restaurantgjester, i den forstand at de fleste en og annen gang går på restaurant, noen sjelden, andre ofte. Det er derfor vanskelig å snakke om "typiske restaurantgjester" i form av spesielle individer, etter som vi alle er restaurantgjester når vi er på restaurant og opphører å være det når vi går derfra. Det vi er ute etter er det "typiske restaurantpublikum", altså ikke en spesiell undergruppe av individer, men hva det er som kjennetegner de som vanligvis er på restauranter.

Gjennom den generelle kartleggingen har vi fått vite en del om de som går ofte på restaurant, vi har også kunnet beregne hvordan publikum på restauranter en vanlig kveld sannsynligvis er sammensatt med hensyn på en del bakgrunnsvariable (tabell 1.9 og 1.10), men det ville være en altfor usikker oppgave å prøve å lage et delutvalg av det generelle utvalget som skulle kunne representere publikum på

restauranter en vanlig kveld. Vi ønsket derfor å undersøke et (mest mulig) representativt utvalg av dette publikum. Ettersom restaurantpublikum ikke utgjør en fast gruppe individer er det imidlertid vanskelig å definere begrepet "representativitet" i denne sammenhengen, og enda vanskeligere å avgjøre om et gitt utvalg av personer er representativt. Vi må da forutsette at det er trekk ved restaurantpublikummet som er ganske stabile selv om de konkrete individene som til enhver tid er på restaurantene varierer. Nå er det åpenbart også store variasjoner over døgnetts timer både i antall gjester på restaurantene og disse gjestenes særtrekk, og det er dessuten klare variasjoner på ukebasis og på årsbasis. Dette gjør det enda vanskeligere å avgrense hva vi skal legge i begrepet "restaurantpublikum", men ved en utvalgsprosedyre som tar hensyn til disse variasjonene skulle det være mulig å få et utvalg personer som det er rimelig å kalle et "typisk restaurantpublikum".

For å få et utvalg som i størst mulig grad kan sies å representere det vanlige restaurantpublikummet har vi foretatt datainnsamlingen i slutten av september (uke 39), dvs. en tid av året som ikke er en typisk ferietid for de fleste og hvor det heller ikke er noen større offentlige høytider. Mesteparten av data (87 prosent) ble innhentet da, og resten i løpet av oktober.

Vi ønsket videre å få data fra et bredt og mest mulig "typisk" utvalg av restaurantgjester. Dette har vi forsøkt å oppnå ved å foreta datainnsamlingen i et bredt og mest mulig "typisk" utvalg av restaurantene i Trondheim. På disse restaurantene ønsket vi opplysninger fra flest mulig av gjestene som var der i uke 39.

2.2. Utvalget av restauranter

Utvalget av restauranter skjedde i samarbeid med restaurantbransjens organisasjoner i Trondheim, dels fordi disse var istand til å gjøre et utvalg av restauranter som kunne sies å være typiske for Trondheim (dvs. et representativt utvalg restauranter), og dels fordi organisasjonenes medvirkning gjorde det lettere å få gjennomført datainnsamlingen i restaurantene, noe som jo represen-

terte ekstra arbeid for betjeningen, og som også muligens kunne representere et irritasjonsmoment for enkelte av gjestene.

De restaurantene som ble valgt ut er listet opp i tabell 2.1 sammen med en klassifikasjon av stedene og en antydning av det generelle aldersnivå på gjestene. Oversikten er laget av representanter for lokalavdelingene av restaurantnæringens organisasjoner i Trondheim, både på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden.

Tabell 2.1. Utvalget av restauranter som er med i undersøkelsen, typeklassifikasjon av restaurantene og angivelse av alderen på det vanlige publikum.

Sted	Klassifikasjon	Aldersgruppe
Bajazzo	Nattklubb	20 år og oppover
Baronen & Baronessen	Nattklubb/musikkbar	20 - 25 år
Cicignon(Royal Garden)	Spiserest. i hotell	Voksne
Egon	Enklere spise/drikke	Alle aldersgr.
Gatsby/Hollywood	Diskotek	18 - 25 år
Hjorten (Royal Garden)	Disko/hotellnattklubb	18 år og oppover
Jonatan (Britannia)	Enklere spiserest.	Alle aldersgr.
Monte Cristo	Nattklubb/spiserest.	Over 30 år
Palmehaven (Britannia)	Spiserestaurant	Voksne
Pianobaren (Britannia)	Bar	25 år og oppover
Puben i Studentersamf.	Pub/enkel spiserest.	Studentmiljø

I tillegg til det som står i tabell 2.1 kan det opplyses at Hollywood, Hjorten og Puben i Studentersamfunnet hadde øl- og vinrett, mens alle de andre hadde "alle rettigheter", dvs. også brennevin. Av den daglige ledelse eller betjening på disse stedene har vi innhentet opplysninger om de hadde en formell aldersgrense som gjestene måtte være over. Seks av stedene hadde ingen slike aldersgrenser. De som hadde aldersgrenser var Bajazzo (20 år etter kl 20), Baronen & Baronessen (20 år, 18 år om søndagene), Gatsby/Hollywood (18 år i Hollywood, 20 år i Gatsby), Hjorten (18 år), og Monte Cristo (24 år i nattklubben).

Åpningstidene på disse etablissementene er av spesiell interesse

siden disse er av avgjørende betydning for skillet mellom "restauranter" og "nattklubber". Tre av stedene stengte alle dager såpass tidlig (før 01,30), og er ellers av en slik karakter, at de klart faller utenfor det man forstår med "nattklubb". Det gjelder Egon (vanligvis 24,00, fredag og lørdag 00,30), Jonatan (24,00, søndag 23,00) og Puben (12,00, fredag og lørdag 01,00). Pianobaren, Palmehaven og Cicignon stengte vanligvis kl 00,30, men på fredag og lørdag var de åpne til kl 01,30. Serveringen slutter imidlertid en halv time før stengt tid, slik at heller ikke disse stedene vil være nattklubber etter den definisjon som blir gitt i våre spørreskjemaer (jmf. appendiks 2). De øvrige 5 stedene må mer utvetydig kunne karakteriseres som nattklubber. De har alle alkoholverving til kl 01,30, og har åpent noe lenger. Spesielt kan nevnes at etter at den vanlige nattklubben i Baron & Baronessen stenges kl 02,30 har en pianobar åpent helt til klokken 04,00 med alkoholfri servering. Ifølge betjeningen er dette svært populært, og det må alkoholpolitisk sies å være et interessant eksperiment.

Utvalget av restauranter synes å dekke et nokså bredt register, både når det gjelder type sted og type publikum. Man har representert både typiske ungdomssteder, rene spiserestauranter, nattklubber/diskotek både for ungdom og et mer voksent publikum, samt rene puber/barer. Hvorvidt man strengt tatt kan si at dette utvalget er "representativt" er vanskelig å si, men det er vel ikke urimelig å kalle de som til enhver tid er gjester på disse stedene for et "typisk restaurantpublikum". Nattklubbene synes imidlertid å være noe overrepresentert i utvalget ettersom 5 av de 11 restaurantene kan karakteriseres som nattklubber. Dette bør tas i betraktning ved tolkningen av data.

2.3. Datainnsamlingen

Det å forsøke å innhente forskjellige data fra personer som er på en restaurant for å hygge seg må naturligvis gjøres på en måte som ikke er ubehagelig for gjestene. Selvfølgelig måtte dette være basert på frivillighet, samtidig som man ønsket å unngå personer som

man med stor sannsynlighet kunne anta ville svare seriøst. Hvordan man har taklet dette i de forskjellige etablissementene er ikke godt å si. Hvorvidt de som har besvart våre spørreskjemaer skiller seg fra det "typiske restaurantpublikum" på noen systematisk måte kan vi derfor ikke avgjøre med sikkerhet. Personalet på flere av stedene sa imidlertid at det var vist stor interesse for undersøkelsen fra publikums side og at svært få hadde nektet, eller prøvd å unngå, å besvare spørreskjemaene. Hvis da alle gjestene har hatt samme sjanse til å bli spurt om de ville besvare skjemaet - og det er ingen grunn til å tro noe annet - er det ikke urimelig å anta at utvalget av personer utgjør et nokså typisk utsnitt av Trondheims restaurantpublikum.

Data ble innhentet ved at gjestene ved ankomst (i garderoben e.l.) ble spurt om de ville avse noen minutter til å besvare et spørreskjema som de da - hvis de svarte ja - fikk utlevert sammen med skrivesaker (om nødvendig) og anvist et sted hvor utfyllingen kunne foregå. På steder der det ikke var garderobe, eller der det var trangt og uhensiktsmessig å fylle ut skjemaet i garderoben, kunne gjestene få utlevert skjemaet av betjeningen eller skjemaet lå framme på en disk e.l., og utfyllingen kunne foregå ved bordene. Det ble imidlertid påpekt at utfylling ikke skulle skje i grupper slik at alle kunne se hva de andre svarte. Det ble fortalt at mange selskaper viste slik interesse for skjemaene at de satte seg hver for seg i en periode mens utfyllingen pågikk.

Omstendighetene rundt selve utfyllingen av spørreskjemaene har altså variert noe, men det er grunn til å tro at betjeningen har vist stor iver og påpasselighet med å følge de anbefalingene og instruksjonene (se appendiks 3) som ble gitt om hvordan dette skulle gjennomføres. Det har naturligvis allikevel ikke vært til å unngå at enkelte åpenbart har vært i altfor god stemning til å fylle ut et slikt skjema med det fornødne alvor. De fleste går jo tross alt først og fremst på restaurant for å ha det moro, og egentlig er det vel mere overraskende at det store flertall av skjemaene synes å være besvart seriøst og etter beste skjønn.

Et problem med å besvare tildels nærgående spørsmål i en slik

situasjon er selvfølgelig anonymitetshensynet. Ingen ønsker vel å gi opplysninger om følsomme og tildels ulovlige forhold hvis man har den minste mistanke om at disse opplysningene senere kan kobles til ens navn eller annen identifikasjon. Man må også huske på at selv om man selvfølgelig ikke skulle oppgi noe navn på skjemaet så skulle man jo formodentlig være tilstede i etablissementet i lengre tid etter at man personlig hadde utfyllt og levert skjemaet. For betjeningen kunne det jo da teoretisk være mulig å koble hvert skjema til en spesiell gjest som man kunne huske utseende på eller identifisere ved bordplassering e.l. Det er derfor naturlig at folk er spesielt mistenksomme i en slik situasjon. Vi prøvde å overvinne en eventuell slik mistenksomhet ved for det første å garantere anonymiteten i innledningen på skjemaet, for det andre ved å levere ut nøytrale, umerkede konvolutter som gjestene ble bedt om å legge skjemaet i etter utfylling og deretter klebe igjen. For det tredje skulle så gjestene legge de gjenklebede konvoluttene i låste "postkasser" som var satt fram for anledningen, og der nøklene ble oppbevart hos Trondheims kommuneadministrasjon. Denne prosedyren synes vel såpass sikker at den burde kunne overbevise de mest mistenksomme, og det har den ifølge betjeningen også gjort. I alle fall er det 573 personer som har følt seg såpass overbevist at de har levert et utfyllt spørreskjema.

2.4. Generelt om data

Spørreskjemaet som restaurantgjestene ble bedt om å fylle ut inneholdt noe færre spørsmål enn det som ble stilt ved den generelle kartleggingsundersøkelsen. Grunnen til det er naturligvis at vi fryktet at mange ville finne det utilbørlig og irriterende hvis de ble møtt med et omfattende spørreskjema ved ankomsten til en restaurant, og at mange derfor ville nekte å fylle ut skjemaet. De fleste av de nokså plasskrevende spørsmålene om alkoholbruk (jmf. appendiks 1) ble derfor utelatt. Bare spørsmålet om hvor ofte man hadde drukket alkohol i løpet av siste år og om hvor ofte man hadde følt seg beruset er med i spørreskjemaet. Spørsmålene om utdanning og inntekt

ble også sløffet. Ellers er spørsmålene de samme som i den generelle kartleggingsundersøkelsen. I tillegg er det i spørreskjemaet et par spørsmål om hvor de kom fra da de ankom restauranten og hva de vanligvis gjorde etter et restaurantbesøk.

Ettersom de fleste spørsmålene er felles med den generelle kartleggingsundersøkelsen gjelder også de generelle kommentarene i kapittel 1.3 her. I tillegg må det bemerkes at noen få tydeligvis ikke har tatt utfyllingen av spørreskjemaene helt alvorlig. Både de svar som er gitt og forskjellige mer og mindre morsomme kommentarer på enkelte skjemaer tyder på det. Vi har ved analysen prøvd å holde de åpenbart useriøse svarene utenfor, men ettersom det på alle skjemaene synes å være noen av spørsmålene som er besvart seriøst har vi valgt å ikke forkaste noen skjemaer helt. Det er ikke alle spørsmålene som innbyr til morsomheter i like høy grad, og f.eks. kjønn og alder synes å være oppgitt greitt og uten ekstra "dikke-darer". Det er først lenger uti skjemaet at mer og mindre morsomme kommentarer og åpenbart feilaktige svar av og til dukker opp. Det er naturligvis vanskelig å avgjøre sikkert hva som er tøv og hva som er sant. Til en viss grad kan man finne ut av det ved å se på konsistensen i svarene, men stort sett må vi stole på at folk har svart seriøst, slik man for så vidt alltid må ved slike spørreskjemaundersøkelser. Alt tyder da også på at det har skjedd ved denne undersøkelsen for de aller flestes vedkommende.

RESULTATER

2.5. De typiske restaurantgjester

Hvis vi godtar at de 573 personene som har besvart våre spørreskjemaer utgjør et "representativt" utsnitt av det "typiske restaurantpublikum" vil vi altså kunne beskrive særtrekkene ved "restaurantpublikum" ved å beskrive særtrekkene ved dette utvalget av personer. En viss kontroll på at disse personene faktisk er "typisk restaurantpublikum" kan vi få ved å sammenligne vårt utvalg med de beregnede særtrekk et slikt utvalg skulle ha ifølge den generelle

kartleggingsstudien, og som framgår av tabell 1.9 og 1.10. For å gjøre denne sammenligningen enkel har vi i tabell 2.2 vist prosentandelene av utvalget som faller i de forskjellige undergruppene for hvert kjønn og totalt, slik det er gjort i tabell 1.9 og tabell 1.10. (Den siste inndelingen i tabell 2.2 (hjemsted) er naturligvis uaktuell for sammenligningsformål siden alle i den generelle kartleggingsundersøkelsen var fra Trondheim.)

Ser vi først på fordelingen av våre informanter på de forskjellige bakgrunnsvariablene totalt sett (kolonnen ytterst til høyre, samt øverste linje) finner vi at 58 prosent av vårt utvalg er menn og 42 prosent er kvinner. Sammenligner vi dette med tallene i tabell 1.9 finner vi meget god overensstemmelse med den beregnede kjønnsfordelingen blant restaurantgjester generelt (59 prosent menn, 41 prosent kvinner), og det er heller ikke noe stort avvik fra den beregnede kjønnsfordelingen blant nattklubbgjester. Andelen alkoholbrukere er 97 prosent i dette materialet, og det stemmer eksakt med de beregnede tallene i tabell 1.9.

Når det gjelder aldersfordelingen hos våre informanter er det et visst avvik fra tallene i tabell 1.9. Sammenligner vi først med den beregnede aldersfordelingen for restaurantgjester generelt synes aldersfordelingen å stemme bra for de midlere aldersgrupper (21-50 år). Det er først og fremst de yngste (16-20 år) som synes overrepresentert på bekostning av de eldste (51 år +). Dette har antagelig med utvalget av restauranter å gjøre. For det første var som vi husker nattklubbene noe overrepresentert i dette utvalget, og dessuten er antagelig de typiske ungdomsstedene (diskotekene) overrepresentert. Disse stedene er jo også ganske store, og ofte fullsatte, slik at disse stedene blir enda mer overrepresentert hvis vi regner i antall gjesteplasser. Hvis vi isteden sammenligner aldersfordelingen i vårt utvalg med den beregnede aldersfordelingen på nattklubbgjester i tabell 1.9 finner vi da også at den yngste og de to eldste aldersgruppene blir omtrent "riktig" representert i vårt utvalg av restaurantgjester, men til gjengjeld blir det en skjevhet i de to siste aldersgruppene vi opererer med ved at vårt utvalg synes å inneholde noe færre 21-30 åringer og noe fler 31-40 åringer enn

Tabell 2.2. Restaurantgjestene i utvalget fordelt etter forskjellige bakgrunnsvariable. Prosent.

	Menn	Kvinner	Totalt
Alle	58	42	100
Alkoholbrukere	57	40	97
Ikke alkoholbrukere	1	1	3
16-20 år	8	8	16
21-30 år	26	24	49
31-40 år	16	7	23
41-50 år	7	3	9
51 år +	1	1	2
Ugifte	30	21	51
Gifte/samboende	22	18	40
Skilte/separerte	6	3	9
Enker/enkemenn	1	0	1
Heltidsarbeidende	38	25	63
Deltidsarbeidende	4	6	11
Hjemmeværende	0.5	1	2
Under utdanning	10	8	18
Arbeidsløse	3	1	4
Pensjon/trygd	1	1	2
Verneplikt	2	0	2
Fra Trondheim	40	34	74
Fra nabokommune	4	3	7
Fra annet sted	14	5	19

det et nattklubbpublikum "teoretisk" skulle inneholde ifølge tabell 1.9. Aldersfordelingen kan altså grovt sett sies å være som forventet ut fra de beregnede tall når vi tar hensyn til hvordan utvalget av

restauranter er sammensatt.

Det samme kan sies om andelene gifte og ugifte i materialet ettersom begge disse andelene ligger omtrent midt mellom de beregnede andelene for gjester i h.h.v. restauranter og nattklubber ifølge tabell 1.9. I vårt utvalg av restaurantgjester synes det imidlertid å være noe flere skilte og separerte (9 prosent) enn det "teoretisk" skulle være (5-6 prosent) ifølge tabell 1.9, uvisst av hvilken grunn. Enker og enkemenn er det imidlertid like få av i dette utvalget som man skulle forvente ifølge tabell 1.9.

Andelen heltidsarbeidende er større i vårt utvalg av restaurantgjester enn det som er beregnet i tabell 1.9, og andelen som er under utdanning er tilsvarende mindre enn forventet i vårt utvalg. Dette har formodentlig også med utvalget av restauranter å gjøre. Antagelig har man ikke fått med de steder som er mer typiske studentsteder i utvalget av restauranter. Det kan bl.a. nevnes at personalet på Puben i Studentersamfunnet hevdet at stedet var vel så mye besøkt av ansatte ved Regionssykehuset (som ligger rett ved) som av studenter, og de mente det ikke (lenger?) kunne karakteriseres som et typisk studentsted.

Forøvrig er fordelingen etter yrkesstatus omtrent som forventet med et lite unntak når det gjelder folk som avtjener verneplikt (ev. siviltjeneste). I den generelle kartleggingsundersøkelsen var det bare tre personer (0,4 prosent) som svarte at de for tiden avtjente verneplikt. Dette var så få at vi ikke tok med de vernepliktige som en egen kategori i denne undersøkelsen. Det er jo også lett å forstå at et utvalg som er plukket ut slik de telefonintervjuede ble må være underrepresentert når det gjelder vernepliktige. I vårt utvalg av restaurantgjester er det imidlertid 2 prosent som avtjener verneplikt (ev. siviltjeneste).

Ser vi på de enkelte undergruppene (for hvert kjønn) i tabell 2.2 og sammenligner med de tilsvarende "teoretiske" fordelingene i tabell 1.10 finner vi stort sett den samme under- og overrepresentasjon som for totalen (menn og kvinner samlet). Noen unntak er det imidlertid som er verd å kommentere. Spesielt kan vi nevne kjønnsfordelingen blant 21-30 åringene, der det nesten er like mange

kvinner som menn i restaurantutvalget mens det "burde" være over dobbelt så mange menn som kvinner ifølge tallene i tabell 1.10. Enten vi sammenligner med tallene for restaurantene eller for nattklubbene i tabell 1.10 synes kvinnene å være overrepresentert og mennene underrepresentert i vårt utvalg av restaurantgjester i alderen 21-30 år. For de andre aldergruppene synes det heller å være omvendt, bortsett fra de eldste der begge kjønn synes like underrepresentert.

Også når det gjelder de som er under utdanning er det langt færre menn enn man skulle vente ut fra tallene i tabell 1.10, mens andelen kvinner under utdanning ikke er særlig lavere enn det "burde". Restaurantene i vårt utvalg synes altså ikke å være steder hvor mannlige studenter går særlig ofte, og siden en stor del av disse er i alderen 21-30 år kan dette også, ihvertfall delvis, forklare den nevnte underrepresentasjonen av menn i denne aldersgruppen.

Det kan også være verd å nevne at 3 menn (0,5 prosent av utvalget) svarte "hjemmeværende" som yrkesbetegnelse. Dette synes imidlertid ikke å være et utslag av mannlige restaurantgjesters humor, og f.eks. være en måte å si "arbeidsløs" e.l. på. De tre har alle fylt ut sitt skjema på en ryddig måte, uten inkonsistenser og overflødige kommentarer. To av dem er forøvrig enkemenn og den tredje er ugift, så noe utslag av større likestilling i rollefordelingen mellom kjønnene er det neppe tale om.

Ellers synes det som om det er flere skilte/separerte menn i vårt materiale enn forventet ifølge tabell 1.10, mens andelen skilte/separerte kvinner er som beregnet. En mulig forklaring på dette er at den beregnede andelen skilte/separerte menn i tabell 1.10 er for liten fordi skilte/separerte menn er så lite hjemme (bl.a. fordi de er på restaurant) at de er vanskelige å nå i telefonen og derfor er underrepresentert i den generelle kartleggingsundersøkelsen. Tallet for skilte separerte menn i tabell 1.10 er m.a.o. for lite nettopp (eller i hvertfall blant annet) fordi tallet i tabell 2.2 er så stort! Tilsvarende forhold kan naturligvis også være noe av forklaringen på hvorfor enkelte andre gruppers representasjon i dette materialet avviker noe fra tallene i tabell 1.10.

Nederst i tabell 2.2 finner man hvordan vårt utvalg av res-

restaurantgjester er fordelt etter hjemsted. Under tre fjerdedeler (74 prosent) av restaurantgjestene i dette materialet er hjemmehørende i Trondheim kommune. Syv prosent er fra en nabokommune og 19 prosent er fra et annet sted i Norge eller fra utlandet. Det er jo vanskelig å si om denne fordelingen er et tilnærmet riktig uttrykk for hvordan andelen "gjestetimer" på restaurantene i Trondheim er fordelt mellom innenbysboende og tilreisende fra h.h.v. nabokommuner og annet, men etter som 5 av restaurantene i utvalget er deler av større hotellkomplekser kan det kanskje være grunn til å ha en mistanke om at andelen utenbysboende (hotellgjester) i vårt utvalg er litt for høy.

Når man ser at såpass mange i dette utvalget er utenbys fra vil noen kanskje hevde at en sammenligning av dette utvalget med tallene i tabell 1.9 og 1.10, som jo bygger på et utvalg fra bare Trondheim, må bli misvisende. Det synes kanskje mer relevant å sammenligne bare de 74 prosent av restaurantgjestutvalget som er fra Trondheim med tallene i tabell 1.9 og 1.10. En må imidlertid da huske at tabellene 1.9 og 1.10 bygger på svarene på et spørsmål om hvor ofte de intervjuede Trondhjemmerne gikk på restaurant *uansett hvor*, altså ikke bare hvor ofte de gikk på en Trondheimsrestaurant. Tabell 1.9 og 1.10 kan derfor sees som et forsøk på å beskrive et "generelt restaurantpublikum" med utgangspunkt i trønderske restaurantvaner. Hvis Trondhjemmernes restaurantvaner ikke avviker vesentlig fra restaurantvanene til folk i andre noenlunde tilsvarende byer i Norge er det derfor ikke urimelig å sammenligne hele vårt utvalg av restaurantgjester med det "generelle restaurantpublikum" som er beskrevet i tabell 1.9 og 1.10.

Det kan imidlertid være av interesse å se litt nærmere på om det er spesielle forskjeller mellom de innenbysboende og de tilreisende restaurantgjestene. I tabell 2.3 har vi derfor fordelt utvalget av restaurantgjester som er h.h.v. fra Trondheim, fra en nabokommune eller fra et annet sted etter de forskjellige bakrunnsvariablene vi har opplysninger om.

Nesten alle restaurantgjestene, uansett hvor de kommer fra, er alkoholbrukere, dvs. at de har drukket alkohol minst en gang i løpet

Tabell 2.3. Prosentvis fordeling på bakgrunnsvariable av restaurantgjestene fra h.h.v. Trondheim, en nabokommune til Trondheim, eller fra et annet sted.

	Trondheim	Nabokommune	Annet	Totalt
Alle	100	100	100	100
Alkoholbrukere	97	97	98	97
Ikke alkoholbrukere	3	3	2	3
Menn	54	58	75	58
Kvinner	46	42	25	42
16-20 år	17	26	9	16
21-30 år	52	49	36	49
31-40 år	22	21	30	23
41-50 år	7	5	19	9
51 år +	2	0	6	2
Ugifte	53	48	42	51
Gifte/samboende	37	35	52	40
Skilte/separerte	9	18	5	9
Enker/enkemenn	0,5	0	2	1
Heltidsarbeidende	63	62	59	63
Deltidsarbeidende	13	10	5	11
Hjemmeværende	1	0	3	2
Under utdanning	15	18	29	18
Arbeidsløse	4	5	0	4
Pensjon/trygd	2	3	2	2
Verneplikt	2	3	2	2

av siste år. Når det gjelder kjønnsfordelingen er det imidlertid vesentlige forskjeller etter hvor man kommer fra. Blant de som er på restaurant i sin egen hjemby er det 54 prosent menn og 46 prosent kvinner, altså ikke så veldig stor overvekt av menn. Blant de som har kommet inn fra de omkringliggende kommunene for (blant

annet) å gå på restaurant i Trondheim er det en litt større andel menn (58 prosent), men av de 19 prosent av restaurantgjestene i vårt utvalg som kommer fra andre steder i landet, eller fra utlandet, er hele tre fjerdedeler menn.

De restaurantgjestene som er fra en nabokommune synes å ha et klart større innslag av unge (16-20 åringer) enn de som er fra Trondheim. De som er fra steder lengre unna er derimot gjennomgående eldre enn de som er fra Trondheim. Det er en langt mindre andel både av 16-20 åringer og av 21-30 åringer blant disse enn blant restaurantgjestene fra byen, mens andelene i de tre øverste aldersgruppene er tilsvarende større.

Det er en relativt høy andel (18 prosent) skilte/separerte blant dem som kommer fra en nabokommune. Faktisk er denne andelen dobbelt så stor som blant restaurantgjestene fra byen. Denne andelen er lavere blant de "langveisfarende", og andelen gifte er betydelig høyere blant disse restaurantgjestene enn blant dem som bor i eller i nærheten av Trondheim.

Det er ikke store forskjeller i andelen heltidsarbeidende i disse tre gruppene av restaurantgjester. Faktisk er denne andelen minst blant de "langveisfarende". I denne gruppen er det dessuten svært få deltidsarbeidende i forhold til blant restaurantgjestene fra Trondheimsdistriktet. De arbeidsløse som er på restaurant synes imidlertid utelukkende å være fra distriktet. Man kan vel også lett forstå at arbeidsløse sjelden drar langt avsted for å gå på restaurant.

Det kan kanskje synes noe overraskende at det er en så stor andel som er under utdanning blant dem som kommer langveis fra, spesielt når vi husker at det var langt flere i de høyere aldersgruppene blant de "langveisfarende" enn blant de andre. Dette skyldes imidlertid ikke at det er så mange gamle, langveisfarende studenter (!) på restaurantene i Trondheim. Alle studentene som oppgir at de bor et annet sted enn i Trondheims-distriktet er under 30 år (unntatt en som er 35). Derimot er det svært få av de heltidsarbeidende som kommer langveis fra som er i alderen 16-30 år (12 prosent) i forhold til de fra Trondheim (40 prosent) og de fra nabokommunene (34 prosent). En kan altså grovt sett si at de som besøker restaurantene

i Trondheim og som ikke kommer fra Trondheimsdistriktet enten er studenter under 30 år (som antagelig bor i Trondheim for tiden, men som har fast hjemstedsadresse et annet sted) eller heltidsarbeidende menn over 30 år, sannsynligvis på forretningsreise.

2.6. Drikkehyppighet

Vi vet jo allerede at de som går ofte på restaurant, og som derfor temmelig sikkert er sterkt representert i vårt utvalg av restaurantgjester, drikker betydelig oftere enn andre (se kapittel 1.9). Restaurantgjestene som har besvart vårt spørreskjema er imidlertid et utvalg som er plukket ut på en ganske spesiell måte. Det er derfor interessant å se nærmere på drikkevanene i dette utvalget og (ikke minst av metodologiske grunner) sammenligne disse med drikkevanene i (undergrupper av) det representative utvalget.

Tabell 2.4 viser den gjennomsnittlige drikkehyppigheten i utvalget av restaurantgjester og i forskjellige undergrupper av dette utvalget. Som vi så i tabell 2.2 var enkelte av undergruppene i dette utvalget svært små og en del av tallene i tabell 2.4 er derfor svært usikre og preget av tilfeldigheter ved svarene fra de få enkeltpersonene som tallene bygger på. F.eks. var det bare 2 prosent av utvalget som var over 50 år, og disse har vi derfor slått sammen med aldersgruppen 41-50 år. Vi har ikke foretatt andre sammenslåinger av undergrupper, men alle tall som bygger på mindre enn 20 personer er satt i parentes. Disse tallene er såpass usikre at det ikke bør legges vesentlig vekt på dem.

Tabellen viser at restaurantgjestene i vårt utvalg opplyste at de drakk en eller annen form for alkohol gjennomsnittlig 68 dager i året. Menn sa de drakk gjennomsnittlig 79 dager i året (dvs. omtrent 1,5 ganger pr uke) mens kvinner sa 51 ganger i året (dvs. omtrent en gang i uka). Dette er betydelig oftere enn gjennomsnittet for Trondheims befolkning ifølge telefonintervjuene (se tabell 1.11), men det er bare ubetydelig oftere enn gjennomsnittet i den gruppen av de telefonintervjuede som gikk oftest på restaurant.

Ser vi på drikkehyppigheten i de forskjellige aldersgruppene i tabell 2.4 finner man lite som tyder på at drikkehyppigheten synker

Tabell 2.4. Gjennomsnittlig antall ganger siste 12 måneder informantene i de forskjellige undergruppene har drukket alkohol. (Tall i parentes bygger på svar fra høyst 20 personer.)

	Menn	Kvinner	Totalt
Alle	79	51	68
16-20 år	84	56	70
21-30 år	74	50	63
31-40 år	87	48	75
41 år +	82	57	74
Ugifte	87	57	75
Gifte/samboende	67	42	56
Skilte/separerte	84	67	78
Enker/enkemenn	(83)	-	(83)
Heltidsarbeidende	77	55	68
Deltidsarbeidende	108	36	66
Hjemmeværende	(83)	(57)	(67)
Under utdanning	70	45	59
Arbeidsløse	(94)	(32)	(93)
Pensjon/trygd	(140)	(60)	(116)
Verneplikt	(51)	(250)	(68)
Fra Trondheim	83	53	70
Fra nabokommune	55	64	59
Fra annet sted	74	35	66

med alderen. Det fant man heller ikke blant de hyppigste restaurantgjestene i den generelle kartleggingsundersøkelsen, bortsett fra aldersgruppen over 50 år (se tabell 1.12).

De gifte drikker sjeldnere enn både de ugifte og de skilte/separerte i dette utvalget av restaurantgjester, noe de også gjør i "normalbefolkningen" ifølge tabell 1.4. Enkemenn var det bare tre av i vårt restaurantutvalg, men de drakk omtrent like ofte som de andre enslige i utvalget. Ingen enker besvarte spørreskjemaet.

Inndelingen etter yrkesstatus fører som nevnt til så små grupper at mange av tallene blir svært usikre og de er derfor satt i parentes. Vi skal derfor ikke kommentere denne delen av tabellen mere enn å si at de av restaurantgjestene som er arbeidsløse eller lever av pensjon/trygd synes å drikke alkohol relativt hyppig. Det kan tyde på en viss problembelastning i disse gruppene, men vi kan ikke ut fra disse data si noe om årsakene til de eventuelle problemene.

Blant mennene er det de som er fra Trondheim som drikker hyppigst, mens de fra nabokommunene drikker sjeldnest. Blant kvinnene drikker de fra nabokommunene mest (og mere enn mennene fra nabokommunene) og de som kommer fra steder lenger unna drikker minst.

2.7. Restaurantbesøkenes hyppighet

Som tidligere nevnt vil de som går hyppigst på restaurant naturligvis prege det generelle restaurantpublikum i sterkere grad enn de som går sjeldnere, og det er derfor klart at vårt utvalg av restaurantgjester gjennomsnittlig vil framvise en temmelig høy hyppighet både av restaurant- og nattklubb-besøk. Hvor høy hyppigheten er, både i totalutvalget og i en del forskjellige undergrupper, framgår av tabell 2.5.

Det framgår av tabellen at restaurantgjestene i vårt utvalg, ifølge det de har opplyst, har vært på restaurant gjennomsnittlig 70 dager (kvelder) siste år, og 55 av disse kveldene har de (også) vært på nattklubb. Dette er svært mye oftere enn gjennomsnittet for Trondheims befolkning som ifølge tabell 1.7 var 12 ganger på restaurant og 7 ganger på nattklubb i løpet av siste år. 9 prosent av restaurantgjestene svarte at de var på restaurant nesten hver dag mens ingen svarte dette alternativet i det telefonintervjuede "normalutvalget". Nesten halvparten (49 prosent) av restaurantgjestene sa de var på restaurant minst en gang i uka (6 prosent i "normalutvalget"), og 78 prosent sa de var på restaurant minst en gang i måneden (30 prosent i "normalutvalget"). Tilsvarende svarte 5 prosent av restaurantgjestene at de var på nattklubb nesten hver dag (ingen i "normalutvalget"), 42 prosent at de var på nattklubb minst en gang

Tabell 2.5. Gjennomsnittlig antall ganger siste 12 måneder informantene i de forskjellige undergruppene har vært på h.h.v. restauranter og nattklubber (Tall i parentes bygger på svar fra høyst 20 personer.)

	Antall ganger siste år på	
	Restaurant	Nattklubb
Alle	70	55
Menn	82	61
Kvinner	52	44
16-20 år	80	74
21-30 år	71	60
31-40 år	64	43
41 år +	52	31
Ugifte	89	73
Gifte	43	31
Skilte/separerte	71	53
Enker/enkemenn	(144)	(118)
Heltidsarbeidende	66	50
Deltidsarbeidende	82	62
Hjemmeværende	(104)	(91)
Under utdanning	56	50
Arbeidsløse	(141)	(118)
Pensjon/trygd	(97)	(63)
Verneplikt	(80)	(63)
Fra Trondheim	75	59
Fra nabokommune	57	46
Fra annet sted	52	40

i uka (3 prosent i "normalutvalget"), og 69 prosent at de var på nattklubb minst en gang i måneden (17 prosent i "normalutvalget").

Det generelle restaurantpublikum er altså ikke bare karakterisert

ved at de er unge, enslige, og med en overvekt av menn, de karakteriseres også ved at de går svært ofte på restaurant. Dette er i og for seg ganske selvsagt, men det kan også sies å være en dokumentasjon på at restaurantpublikum ikke bare karakteriseres ved ytre, demografiske kjennetegn, de kan også sies å utgjøre en egen kultur innenfor den sosio-demografiske gruppen de tilhører. De går rett og slett så ofte på (et begrenset antall) restauranter at de nødvendigvis må treffe hverandre temmelig ofte. De fleste av disse restaurantgjestene vil antagelig ha noen de kjenner godt og som utgjør en kjerne i deres sosiale felt, men i tillegg vil de fleste også ha en meget stor gruppe av mer overfladiske bekjente som de til stadighet treffer tilfeldig i restaurantmiljøet og som gjennom gjenkjennelse, identifikasjon og uforpliktende kontakt skaper en mer og mindre illusorisk følelse av trygghet og tilhørighet. Restaurantenes funksjon på dette området kan vel ikke belyses så veldig utfyllende ved de metoder og de data som er brukt her, men det er et felt det kunne være interessant å studere nærmere ved en annen anledning.

Vi ser videre av tabellen at mennene i dette utvalget går oftere både på restaurant generelt og på nattklubb enn kvinnene. Selv om tallene for begge kjønn ligger langt over de tilsvarende tall for menn og kvinner i "normalutvalget", så er forholdet mellom frekvensene for de to kjønn omtrent det samme i begge utvalgene.

Vi ser også at besøkhyppheten blir noe mindre jo høyere opp i aldersgruppene man kommer. Dette gjalt også "normalutvalget", bortsett fra at det var aldersgruppen 21-30 år som hadde høyest hyppighet i det utvalget og ikke 16-20 åringene som her. Dette kan vel tyde på at "ungdomsstedene", er noe overrepresentert i utvalget av restauranter.

De enslige (ugifte, skilte, separerte, enker og enkemenn) i utvalget går ofte på restaurant, betydelig oftere enn de gifte. Det er en bekreftelse på det vi fant i første del av undersøkelsen. Det eneste overraskende er at gruppen enker/enkemenn (som det riktignok bare er fire av i utvalget) går så ofte på restauranter og nattklubber.

Denne gruppen er jo generelt sett svært sjelden på restauranter og nattklubber, men de av dem som er med i vårt utvalg skiller seg altså ut fra det generelle mønster ved at de er på slike steder svært ofte.

Når det gjelder yrkesstatus er det en del overraskelser i forhold til det man kunne vente ifølge tallene fra tabell 1.7. For det første har de deltidsarbeidende, de hjemmeværende og de pensjonerte/trygdede i dette utvalget svart at de går meget ofte på restauranter og nattklubber, mens disse gruppene generelt går svært sjelden på slike steder. For det andre har de som er under utdanning den laveste besøkshyppigheten på restauranter og nattklubber i dette utvalget mens de lå helt på topp i "normalutvalget". Dette har vel to forklaringer: På den ene siden kan utvalget av restauranter være noe spesielt slik at man f.eks. ikke har med steder der man vanligvis finner de studentene som går hyppigst på restaurant. På den annen side er altså restaurantpublikum noe spesielt i den forstand at det ser ut til å finnes en del personer der som skiller seg klart ut fra sin "normale" referansegruppe ved at de blant annet går mye oftere på restaurant og sannsynligvis også på mange andre måter. Ettersom det er så få i disse gruppene i vårt utvalg av restaurantgjester er det vanskelig å gjøre noen vanlige statistiske generaliseringer på dette området, og vi skal ikke studere disse gruppene nærmere i denne undersøkelsen. Det kan imidlertid generelt bekreftes at de relativt få det er snakk om også skiller seg ut ved at de drikker alkohol svært hyppig, de var gjennomgående svært unge da de drakk alkohol første gang, og de har oftere følt seg beruset enn gjennomsnittet for dette utvalget. Det er vel grunn til å tro at vi her har å gjøre med en gruppe restaurantgjester som generelt har en ganske stor problembelastning, men en nærmere undersøkelse av denne gruppen krever nok andre metoder enn de vi har anvendt her.

Vi ser også av tabell 2.5 at de som var bosatt i Trondheim rapporterte høyest hyppighet både av restaurant- og nattklubb-besøk. Dette er vel ikke så rart ettersom Trondheim har relativt mange restauranter, iallefall i forhold til nabokommunene. At de mer langveisfarende restaurantgjestene går såpass sjelden kan vel

"forklares" ved at disse gjennomgående var noe eldre enn det øvrige restaurantpublikum.

2.8. Beruselseshyppighet

71 prosent av vårt utvalg av restaurantgjester svarte at de minst en gang i løpet av siste år har drukket så mye øl, vin eller brennevin at de har følt seg tydelig beruset. Dette er en betydelig høyere andel enn i det telefonintervjuede "normalutvalget" der den tilsvarende andelen var 43 prosent. Blant de i "normalutvalget" som gikk hyppigst på restaurant (1 gang pr måned eller oftere) var imidlertid andelen som sa de hadde vært beruset siste år også 71 prosent (se tabell 1.16), dvs. samme andel som i dette utvalget av restaurantgjester. Vi skal imidlertid se litt nærmere på hvor ofte restaurantgjestene drikker så mye at de føler seg beruset. Dette har vi vist i tabell 2.6 for menn og kvinner i fire aldersgrupper.

Tabell 2.6. Gjennomsnittlig antall ganger informantene oppgir å ha vært beruset i løpet av siste 12 måneder, etter kjønn og alder.

	Menn	Kvinner	Totalt
16-20 år	26.2	7.8	17.8
21-30 år	23.1	10.6	17.6
31-40 år	20.0	1.5	14.3
41 år +	4.5	0.9	3.5
Totalt	20.4	7.4	15.5

Ettersom det var så stor overensstemmelse mellom disse restaurantgjestene og de som gikk hyppigst på restaurant i "normalutvalget" når det gjalt andelen som hadde følt seg beruset siste år, skulle man kanskje også tro at det skulle være tilfelle når det gjelder *antall ganger* de hadde følt seg beruset. Det er imidlertid ikke tilfelle. Gjennomsnittlig svarte restaurantgjestene at de drakk så mye at de følte seg beruset over 15 ganger i året (dvs. siste år). Dette er 5

ganger så ofte som gjennomsnittet i hele "normalutvalget", og det er dobbelt så ofte som blant de i "normalutvalget" som gikk oftest på restaurant (se tabell 1.17).

Forskjellen mellom kjønnene finner man i begge utvalgene, og tildels også forskjellene mellom aldersgruppene. Det er litt vanskelig å sammenligne totaltallene i tabell 2.6 med tallene i tabell 1.17 fordi aldersgruppene er forskjellige, men det synes som om spesielt mennene blant restaurantgjestene har en høy beruselsesfrekvens lenger opp i åra enn tabell 1.17 skulle tilsi. Dette kan være et tegn på at de litt eldre restaurantgjestene er en noe mer selektert gruppe enn de noe yngre når det gjelder drikkevaner. Generelt drikker folk sjeldnere og går sjeldnere på restaurant etter som de blir eldre, men en mindre gruppe fortsetter (eller begynner igjen) både å gå hyppig på restaurant, å drikke alkohol hyppig og å føle seg beruset hyppig selv om deres jevnaldrende etter hvert modererer sine alkohol- og restaurantvaner.

2.9. Debutalderen

I kapittel 1.10 så vi at de som går hyppigst på restaurant også hadde begynt å drikke alkohol tidligere enn andre. I tabell 2.7 ser vi hvordan debutalderen er i vårt utvalg av restaurantgjester.

Av tabellen ser vi at debutalderen ble opplyst å være gjennomsnittlig 15.4 år både for menn og kvinner. Dette er for begge

Tabell 2.7. Gjennomsnittlig debutalder (alder første gang brukt alkohol) etter kjønn og alder.

	Menn	Kvinner	Totalt
16-20 år	14.4	14.5	14.4
21-30 år	15.2	15.1	15.1
31-40 år	15.6	16.8	16.0
41 år +	16.9	16.9	16.9
Totalt	15.4	15.4	15.4

kjønn en betydelig lavere debutalder enn gjennomsnittet for befolkningen (se tabell 1.13), noe som ikke er overraskende når vi tenker på alderssammensetningen i dette utvalget og husker at debutalderen gjennomgående er høyere i de eldste aldersgruppene. Sammenligner vi istedet debutalderen i dette materialet med debutalderen til de som gikk oftest på restaurant i "normalutvalget" (tabell 1.14) ser vi at forskjellen er betydelig mindre. 16-20 åringene i restaurantutvalget synes å ha debutert gjennomsnittlig litt før de 16-20 åringene som gikk ofte på restaurant i "normalutvalget". Blant 21-30 åringene er det ingen nevneverdig forskjell på disse to gruppene, og blant 31-40 åringene er det de som gikk ofte på restaurant i "normalutvalget" som har lavest debutalder, men ingen av disse forskjellene er særlig store. Når det gjelder gruppen fra 41 år og oppover er imidlertid den oppgitte debutalderen gjennomsnittlig klart lavere enn for den tilsvarende aldersgruppen i "normalutvalget" som gikk ofte på restaurant. Den ligger derimot meget nær debutalderen blant de over 41 år i "normalutvalget" som gikk ofte på nattklubb (tabell 1.15), hvilket jo er en enda mer selektert gruppe. Noe overraskende er det kanskje at det ikke er noen kjønnsforskjell i den gjennomsnittlige debutalderen i tabell 2.7, slik det var i "normalutvalget". Dette skyldes i stor grad den spesielle alderssammensetningen blant restaurantgjestene. Heller ikke i "normalutvalget" var det særlig kjønnsforskjell i de to yngste aldersgruppene (inntil 30 år). Først i aldersgruppen 31-40 år ble det en viss kjønnsforskjell, og det finner man også i tabell 2.7. Det eneste vesentlige avviket fra "normalutvalget" når det gjelder kjønnsforskjellen i debutalder er i aldersgruppen over 41 år, der kjønnsforskjellen var betydelig i "normalutvalget", men der det ikke er noen kjønnsforskjell i det hele tatt i restaurantutvalget. Det er da spesielt kvinnene over 40 år i restaurantutvalget som har en langt lavere debutalder enn kvinner generelt i denne alderen, ifølge det de selv opplyser.

Generelt kan man altså si at de gruppene av restaurantgjester som er sterkest selektert, dvs. som det er færrest av på restaurantene i forhold til gruppenes størrelse i befolkningen, også er de som skiller seg sterkest ut fra sine referansegrupper både når det gjelder

restaurantvaner og alkoholvaner, og formodentlig også på andre måter. Å være avvikende er imidlertid ikke i seg selv noe negativt. Det kan naturligvis tenkes at disse skiller seg ut positivt ved at de er friskere, har mer overskudd, har bedre råd, er mer sosialt aktive, osv. enn folk flest i deres naturlige referansegruppe. Men selv om dette kan tenkes å gjelde for en del, er det vel grunn til å tro at mange av dem også skiller seg ut negativt ved mer problemer av forskjellig art, inkludert alkoholproblemer.

2.10. Motiver for restaurantbesøk

Vi så i første del av undersøkelsen (kapittel 1.12) på hva folk flest ønsker å gjøre når de er på restaurant. Det er imidlertid også av interesse å få vite hva de ønsker å gjøre de som til enhver tid faktisk er på restaurantene. Man må vel kunne anta at restaurantgjestene synes de får dekket visse behov ved å gå på restaurant, ellers ville de vel neppe gått der. Ved å se på denne gruppens motiver for å gå på restaurant vil man derfor tydeligere kunne se hvilken samfunnsmessig funksjon restaurantene har. Motivene som blir angitt av restaurantgjestene i dette utvalget er vist i tabell 2.8.

Sammenlignet med hva "normalutvalget" ønsker når de går på restaurant (se tabell 1.18) viser tabell 2.8 at de som faktisk går der tildels har helt andre ønsker. En ser f.eks. at disse (restaurantgjestene) relativt sjeldnere ønsker å spise, feire en begivenhet, og "komme litt bort fra hverdagens problemer". De ønsker oftere enn "normalutvalget" å drikke alkohol, treffe nye venner, og treffe en mulig partner. De ønsker også litt oftere enn "normalutvalget" å være sammen venner, mens de ikke adskiller seg vesentlig når det gjelder ønsket om å danse og det mer diffuse ønsket om å "slappe av/stresse ned".

Også i dette utvalget var det altså et klart flertall som oppga det å være sammen venner som et hovedmotiv for å gå på restaurant. I tillegg var restaurantgjestene mer interessert enn "normalutvalget" i å treffe nye venner og eventuelt en partner. Dette bekrefter at

Tabell 2.8. Prosentvis fordeling av hvor vanlig 9 nærmere angitte motiver for restaurantbesøk er i et utvalg av restaurantgjester.

Grunn til å gå på restaurant	Hvor ofte grunn til restaurantbesøk			
	Vanligvis	Ca. halv-parten av gangene	Sjeldnere	Aldri, el.nesten aldri
Spise	42	28	23	6
Danse	41	18	24	16
Drikke alkohol	58	24	12	6
Feire en begivenhet	13	18	56	13
Være sammen venner	83	12	4	1
Treffe nye venner	34	16	31	19
Treffe mulig partner	19	10	26	46
Bort fra problemer	24	12	25	38
Slappe av/stresse ned	55	19	16	10

restaurantene først og fremst tilfredsstillende sosiale behov av forskjellig slag. At restaurantgjestene oftere enn "normalutvalget" ønsker å kombinere tilfredsstillende sosiale behov med alkoholbruk "skyldes" i vesentlig grad kjønns- og alderssammensetningen av restaurantpublikum i og med at de grupper som generelt drikker hyppigst er overrepresentert i dette utvalget i forhold til "normalbefolkningen". Det kan imidlertid også være andre sider ved restaurantkulturen som gjør at tilfredsstillende sosiale behov kombineres med alkoholbruk, men hva som er årsak og virkning i utviklingen av slike kulturelle mønstre er generelt vanskelig å svare på.

Sammenligner vi tallene i tabell 2.8 med de tilsvarende tall for den gruppen i "normalutvalget" som gikk hyppigst på restaurant (tabell 1.20) finner vi tildels meget god overensstemmelse. De eneste vesentlige forskjeller er at vårt utvalg av restaurantgjester ønsker å spise enda sjeldnere (relativt) enn de hyppigste restaurantgjestene i "normalutvalget", mens de derimot synes å ville treffe en mulig partner i en større andel av restaurantbesøkene. Dette kan nok, som

Tabell 2.9. Prosentvis fordeling av hvor vanlig 9 nærmere angitte motiver for restaurantbesøk er blant henholdsvis menn (M) og kvinner (K) i et utvalg av restaurantgjester.

Grunn til å gå på restaurant		Hvor ofte grunn til restaurantbesøk			
		Vanligvis	Ca. halvparten av gangene	Sjeldnere	Aldri, el. nesten aldri
Spise	M	42	28	24	6
	K	42	27	23	7
Danse	M	32	21	27	20
	K	55	14	21	11 *
Drikke alkohol	M	63	22	10	5
	K	52	25	16	7 *
Feire begivenhet	M	12	16	58	14
	K	15	20	54	11
Sammen venner	M	80	14	5	1
	K	87	9	3	0
Nye venner	M	30	18	34	18
	K	39	14	27	21
Treffe partner	M	24	13	26	37
	K	12	5	25	57 *
Fra problemer	M	23	13	25	39
	K	27	12	24	37
Slappe av	M	55	18	16	10
	K	55	20	15	11

*) Forskjell i fordeling signifikant på 5 % nivå ved χ^2 -test

vi har vært inne på tidligere, tildels skyldes at det er svært mange unge i utvalget av restaurantgjester i forhold til det man kunne forvente ut fra svarene fra "normalbefolkningen".

Som vi så i kapittel 1.12 var det enkelte klare kjønnsforskjeller når det gjelder hva folk ønsker ved restaurantbesøk. Vi ønsker også å se om dette gjelder for dem som faktisk er på restaurantene, m.a.o. om det gjelder i vårt utvalg av restaurantgjester. Hvordan de to kjønn har svart på spørsmålene om hva de ønsker å gjøre på restaurant framgår av tabell 2.9.

Som man ser av tabellen er det bare når det gjelder tre av de spesifiserte motivene for restaurantbesøk at svarfordelingene for menn og kvinner er signifikant forskjellige. Det gjelder f.eks. dansing der de kvinnelige restaurantgjestene angir dette som en langt vanligere grunn til å gå på restaurant enn menn. I "normalutvalget" var det ingen vesentlig forskjell på kjønnene når det gjalt å ville danse ved restaurantbesøk. Sammenligner vi disse tallene med tallene i tabell 1.19 synes det som om de kvinnene som ønsker å danse faktisk også går ut og danser ganske ofte, mens det derimot ser ut til at menn som ønsker å danse er dårligere representert blant restaurantgjestene enn man skulle forvente ut fra de angitte ønskene i "normalbefolkningen".

Også når det gjelder å drikke alkohol og å treffe en mulig partner synes det å være en viss kjønnsforskjell blant restaurantgjestene. Dette synes imidlertid å være en generell forskjell som også var tydelig i "normalutvalget", og som altså ikke er spesiell for dem som utgjør det vanlige restaurantpublikum.

Etter som det er så mange unge og enslige blant restaurantpublikum er det naturligvis ikke så rart at man kan ønske å treffe en mulig partner også når man er på restaurant. Ser vi imidlertid spesielt på de som har en fast partner, dvs. de gifte og samboende, svarer også 7 prosent av disse at de vanligvis ønsker å treffe en mulig partner når de er på restaurant. 9 prosent av de gifte/samboende mennene og 5 prosent av kvinnene i denne gruppen svarer dette alternativet. 74 prosent av de gifte/samboende (64 prosent av mennene og 86 prosent av kvinnene) svarer at de aldri, eller

nesten aldri, ønsker å treffe en mulig partner ved restaurantbesøk. 10 prosent av de gifte/samboende restaurantgjestene i dette utvalget sier at de minst halvparten av gangene ønsker å treffe en mulig partner når de går på restaurant. Dette står unektelig i en viss kontrast til den ene prosenten av de gifte/samboende i "normalutvalget" som svarte på denne måten. Samtidig så vi i tabell 1.21 at andelen som minst halvparten av gangene de var på restaurant ønsket å treffe en partner falt kraftig med alderen. Med den alderssammensetningen dette utvalget av restaurantgjester har, uansett ekteskapelig status, måtte man derfor vente at andelen gifte/samboende med slike ønsker for restaurantbesøkene var betydelig høyere enn 1 prosent. Selv om denne type ønsker ikke ser ut til å være særlig utbredt i den generelle gifte/samboende befolkning synes det altså å være et vesentlig mere utbredt ønske blant de gifte/samboende som faktisk er på restaurantene. Men selv om mange går med slike "forbudte" ønsker sier ikke disse tallene noe om hvor ofte ønskene går i oppfyllelse. Dette er derfor et noe for spinkelt grunnlag til å stemple restaurantene som "syndens arnesteder". På den annen side vil det jo være underlig, når såpass mange av både de gifte/samboende mennene og de gifte/samboende kvinnene på restaurantene har slike ønsker, om da ikke ønskene i en god del tilfeller også fører til utenomekteskapelige forhold. Det kan derfor være grunn til å tro at restaurantene er en spesielt viktig arena også for denne type kontakter, selv om dette utvilsomt også skjer i andre sammenhenger.

2.11. Hvem går restaurantgjestene ut sammen?

Vi har ikke stilt restaurantgjestene spørsmål om hvem de var sammen ved den konkrete anledningen da de fylte ut spørreskjemaet. Dette kunne nok vært både enklere å besvare og tolke enn det spørsmålet vi stilte, men for å kunne sammenligne med "normalutvalget" har vi stilt samme spørsmål som de fikk også til utvalget av restaurantgjester. Svarfordelingene finner vi i tabell 2.10, både for de to kjønn samlet og hver for seg.

Sammenlignet med de tilsvarende tall for "normalutvalget" som

finnes i tabell 1.22 ser vi at restaurantgjestene er sammen sine ektefeller/samboere eller andre familiemedlemmer i en mindre andel av restaurantbesøkene, mens de i en større andel av besøkene enn i "normalutvalget" er sammen en spesiell venn/venninne, venner generelt og til en viss grad også kolleger/forretningsforbindelser. Informantene i restaurantutvalget synes også å gå relativt ofte ut alene. Alle disse forskjellene mellom restaurantgjestene og "normalutvalget" gjelder også for hvert av kjønnene.

Tabell 2.10. Prosentvis svarfordeling på spørsmål om hvem informantene pleide å gå på restaurant med, og hvor vanlig de forskjellige svaralternativene var for h.h.v. menn og kvinner. (Svarfordelingen på første alternativ (ektefelle/samboer) gjelder bare de som er gift eller samboende)

Hvem man går sammen		Vanlig- vis	Ca. halv- parten av gangene	Sjeldnere	Aldri, el. nesten aldri
Ektefelle/samboer	Menn	50	23	21	6
	Kvinner	54	32	12	2
	Totalt	51	27	17	4
Andre fam.medl.	Menn	4	6	41	49
	Kvinner	5	14	45	35 *
	Totalt	5	9	43	43
Spes. venn(inne)	Menn	27	25	27	22
	Kvinner	40	25	26	9 *
	Totalt	32	25	27	17
Venner/venninner	Menn	61	19	15	6
	Kvinner	70	21	6	3 *
	Totalt	65	20	11	4
Kolleger/forr.	Menn	26	20	31	23
	Kvinner	18	21	32	28
	Totalt	23	20	32	25
Ingen (alene)	Menn	12	6	17	65
	Kvinner	2	3	13	82 *
	Totalt	8	5	15	72

*) Forskjell i fordeling signifikant på 1 % nivå ved χ^2 -test

Sammenligner man svarfordelingene i tabell 2.10 med svarene fra dem som gikk oftest på restaurant i "normalutvalget" (tabell 1.23) finner vi vesentlig bedre, og tildels meget god, overensstemmelse. I vårt utvalg av restaurantgjester synes det imidlertid å være enda vanligere enn blant de fra "normalutvalget" som gikk ofte på restaurant å gå ut med en spesiell venn/venninne, og også å gå ut alene.

Forskjellen i svarfordelingene mellom kjønnene går i samme retning blant restaurantgjestene som i "normalutvalget", og er i noen tilfeller enda klarere blant restaurantgjestene. Som det framgår av tabell 2.10 er også kjønnsforskjellen i svarfordelingene signifikant for fire av spørsmålene.

2.12. Mening om stengt tid

Det er vel nærmest en selvfølge at folk som er mye på restauranter, og spesielt nattklubber, har meget liberale synspunkter på åpningstidene. Det ble da også bekreftet i tabell 1.24. Det er derfor ingen overraskelse at det blant dem som har fylt ut våre spørreskjemaer på restaurantene er en klar majoritet (69 prosent) som mener at det er for tidlig å stenge alkoholserveringen kl 01,30, slik det framgår av tabell 2.11. Dette er ikke bare en betydelig høyere andel enn i befolkningen generelt, det er også en vesentlig høyere andel enn blant dem i "normalutvalget" som går oftest på restaurant (43 prosent) og på nattklubb (58 prosent). Dette kan vel komme av at restaurantgjestene har gitt sine opplysninger ved innledningen av et restaurantbesøk, kanskje litt oppspilte og forventningsfulle foran en forhåpentligvis hyggelig aften. Hadde man spurt dem dagen etter ville formodentlig en god del flere si at kl 01,30 var passe tid å avslutte, og noen flere ville kanskje til og med ha foretrukket at alkoholserveringen hadde stengt noe før.

Man må imidlertid konstatere at det åpenbart er et stort flertall blant restaurantgjestene som synes serveringen stenger for tidlig, og at nesten ingen synes den stenger for sent. Flere menn enn kvinner synes serveringen stenger for tidlig, men det er like få kvinner som

Tabell 2.11. Holdninger til at seneste tidspunkt for alkoholservering på nattklubbene i Trondheim er kl. 01,30. Prosentvis fordeling på tre alternativer.

	Synes serveringen stenger		
	for tidlig	passe	for sent
Alle	69	29	2
Menn	74	24	2
Kvinner	63	35	2
16-20 år	88	11	1
21-30 år	74	25	1
31-40 år	58	39	3
41-50 år	46	52	2
51 år +	38	46	15
Ugifte	79	19	2
Gifte/samboende	58	40	2
Skilte/separerte	64	34	2
Enker/enkemenn	(75)	(25)	(0)
Fra Trondheim	73	25	3
Fra nabokommune	65	35	0
Fra annet sted	58	41	1

menn som synes den stenger for sent. Andelen som synes den stenger for tidlig avtar med alderen, den er høyest for ugifte, noe lavere for skilte og lavest for gifte (når vi ser bort fra de fire enke(menn)ene i utvalget). De samme relasjonene mellom gruppene finner man også igjen i "normalutvalget" med unntak av at de yngste (16-20 åringene) i restaurantutvalget ønsker senere stengetider i langt sterkere grad enn de eldre, mens dette ikke var tilfelle i "normalutvalget".

Nederst i tabell 2.11 ser vi også at de som er fra Trondheim er de av restaurantgjestene som er klarest for lengre åpningstider (skjenketider). Deretter følger de fra nabokommunene og de som er mest fornøyd med tilstanden slik den er er de som kommer fra

steder lengre unna. Dette kan delvis "forklares" ved at de fra Trondheim er yngre enn spesielt de som kommer langveis fra, men det skyldes vel også delvis at åpningstiden i Trondheim spiller større rolle for de restaurantgjestene som kommer fra byen, og som benytter seg av restauranttilbudet hyppigst, enn det gjør for dem som kommer andre steder fra og som sjeldnere går på restaurant i Trondheim.

2.13. Positive erfaringer med alkoholbruk

I kapittel 1.15 nevnte vi at de positive erfaringene folk mener å ha med alkohol øker med økende alkoholbruk. Siden restaurantgjester drikker mere enn gjennomsnittet i befolkningen må man derfor vente at det er relativt mange som melder om positive erfaringer med alkohol i vårt utvalg av restaurantgjester. I tabell 2.12 har vi vist svarfordelingen på spørsmålene om en del spesifiserte positive erfaringer med alkoholbruk.

Sammenlignet med "normalutvalget" (se tabell 1.25) er det som ventet betydelig flere som mener de har positive erfaringer med alkoholbruk blant restaurantgjestene i dette utvalget. Det er også flere med positive alkoholerfaringer i dette utvalget enn blant den delen av "normalutvalget" som går hyppigst på restaurant. Et unntak er her "å være mindre engstelig i samvær med andre". Dette er den positive virkningen som restaurantgjestene sjeldnest synes å ha opplevd, mens det var den nest vanligste positive erfaringen ifølge svarene fra "normalutvalget". Tabell 1.26 viser også at det ikke var signifikant forskjell i svarfordelingen for de som gikk ofte og de som gikk sjelden på restaurant når det gjaldt denne type alkoholerfaring. Dette tyder på at selv om relativt mange drikker for bl.a. å bli "mindre engstelig i samvær med andre" så er det ikke spesielt denne gruppen som drikker på restaurant. Restaurantene er nok mer preget av et ungdommelig og stort sett lite "engstelig" publikum som drikker alkohol fordi de synes det hjelper dem i det sosiale spillet som utfolder seg i restaurantmiljøene, dvs. de synes de blir morsommere og får bedre og hyggeligere kontakt med andre mennesker, også av det motsatte kjønn.

Tabell 2.12. Prosentvis fordeling av svarene på spørsmål om alkoholbrukerne (97 prosent av alle) blant restaurantgjestene hadde hatt de angitte positive erfaringene med alkohol i løpet av de siste 12 måneder, for menn og kvinner.

Har alkohol hjulpet deg til å:		Nei	Ja, en gang eller to	Ja, flere ganger
- se mer optimistisk på tilværelsen	Menn	56	23	22
	Kvinner	54	31	15 *
	Totalt	55	26	19
- uttrykke følelsene dine bedre enn vanl.	Menn	51	28	21
	Kvinner	44	35	20
	Totalt	48	31	21
- få bedre kontakt m. en av motsatt kjønn	Menn	46	28	26
	Kvinner	56	23	20
	Totalt	51	25	23
- bli mer morsom og slagferdig i samt.	Menn	38	28	33
	Kvinner	45	28	27
	Totalt	41	28	31
- være mindre engstl. i samvær med andre	Menn	63	17	20
	Kvinner	65	15	21
	Totalt	64	16	20
- lære et annet menneske bedre å kjenne	Menn	51	28	21
	Kvinner	57	25	18
	Totalt	54	27	20

*) Forskjell i fordeling signifikant på 5 % nivå ved χ^2 -test

Kjønnsforskjellene i svarfordelingene er stort sett små (og bare i et tilfelle er forskjellen signifikant), men de går i samme retning som i "normalutvalget", dvs. at flere menn enn kvinner svarer at de har opplevd disse positive virkningene flere ganger, mens vel så mange av kvinnene som av mennene har opplevd dem en gang eller to.

2.14. Negative erfaringer med alkoholbruk

Også de negative erfaringene med alkohol øker med økende forbruk. Det er da rimelig å forvente at også de negative erfaringene er ganske vanlige i vårt utvalg av restaurantgjester. At det stemmer ser man tydelig av tabell 2.13.

Ser vi først på de tre første erfaringene som er nevnt i tabellen, dem vi kalte "bonanger"-symptomene, ser vi at disse er langt vanligere blant restaurantgjestene enn i "normalbefolkningen", både blant de mannlige og de kvinnelige restaurantgjestene (jmfr. tabell 1.27). Kjønnforskjellen synes å være noe mindre blant restaurantgjestene enn i "normalutvalget", bortsett fra når det gjelder å ha vært mer høyrøstet enn vanlig der kjønnforskjellen er omtrent som i "normalutvalget".

Når det gjelder de resterende 7 typer negative erfaringer som er nevnt i tabellen var det så få som hadde opplevd disse i "normalutvalget" at det ikke var hensiktsmessig å vise disse i en tabell tilsvarende tabell 2.13. I tabell 1.28 finner vi imidlertid andelen som hadde hatt disse erfaringene minst en gang i løpet av siste 12 måneder. Man kan altså sammenligne restaurantgjestene med "normalutvalget" ved å summere andelene som svarte "Ja, en gang eller to" og "Ja, flere ganger" i tabell 2.13 og sammenligne med totalandelene i tabell 1.28. Gjør vi det finner vi at langt flere av restaurantgjestene har opplevd hver og en av disse 7 negative erfaringene, og de har også opplevd dem langt hyppigere.

Vi ser av tabell 2.13 at 9 prosent av restaurantgjestene har kjørt bil under alkoholpåvirkning i løpet av siste 12 måneder. 3 prosent har til og med gjort dette flere ganger. Det framgår også at menn kjører med promille betydelig (og signifikant) hyppigere enn kvinner.

Å komme i krangel med noen når man drikker er tydeligvis nokså vanlig ifølge disse tallene. Og på dette området ser det ut til at kvinnene ikke står noe tilbake i forhold til mennene blant restaurantpublikum. Kvinnene synes imidlertid som regel å holde uoverensstemmelsene på det verbale plan mens mennene i langt større grad synes å la dem utvikle seg til håndgripeligheter og slagsmål.

Tabell 2.13. Svarfordeling på spørsmål om restaurantgjestene i forbindelse med sin egen alkoholbruk har opplevd de angitte negative erfaringene i løpet av de siste 12 måneder. Prosentvis fordeling på tre svaralternativer for menn og kvinner.

Prosent som har		Nei	Ja, en gang eller to	Ja, flere ganger
-angret noe de sa eller gjorde	Menn	38	41	21
	Kvinner	44	41	15
	Totalt	40	41	18
-vært mer høyrøstet enn vanlig	Menn	35	36	29
	Kvinner	45	39	16 *
	Totalt	39	38	23
-brukt mer penger enn egentlig tenkt	Menn	32	28	39
	Kvinner	39	28	33
	Totalt	35	28	37
-kjørt bil mens alkoholpåvirket	Menn	88	8	4
	Kvinner	95	4	1 *
	Totalt	91	6	3
-kommet i krangel med noen	Menn	72	19	9
	Kvinner	71	24	5
	Totalt	71	21	8
-hatt helseproblem som kan skyldes alk.	Menn	95	3	2
	Kvinner	98	1	1
	Totalt	96	2	2
-blitt kritisert for sin alkoholbruk	Menn	76	15	9
	Kvinner	91	5	4 *
	Totalt	82	11	7
-kommet opp i håndgr. el. slagsmål	Menn	84	9	7
	Kvinner	95	4	1 *
	Totalt	89	7	4
-kommet ut for ulykke el. skadet seg	Menn	90	7	3
	Kvinner	95	5	0
	Totalt	92	6	2
-blitt innbragt av politi f. beruselse	Menn	96	2	2
	Kvinner	99	1	0
	Totalt	98	2	1

*) Forskjell i fordeling signifikant på 5 % nivå ved χ^2 -test

Langt flere menn enn kvinner har blitt kritisert for sitt alkoholforbruk, og de har blitt det flere ganger. Når det gjelder helseproblemer som kan skyldes alkoholbruk, ulykker og skader, samt å ha blitt innbragt av politiet for beruselse, er det også flere menn enn kvinner i utvalget som har svart at de har hatt disse erfaringene. Tallene er imidlertid her for små til at vi får statistisk signifikante utslag.

I tabell 1.28 så vi på hvordan andelen som hadde erfart disse forskjellige negative virkningene av alkohol minst en gang i løpet av de siste 12 måneder varierte med kjønn og alder i "normalutvalget". De tilsvarende tall for vårt utvalg av restaurantgjester finner man i tabell 2.14. Siden det var så få over 50 år blant restaurantgjestene har vi slått disse sammen med aldersgruppen 41-50 år i tabell 2.14. Dette skulle ikke gjøre sammenligninger med tabell 1.28 særlig vanskeligere.

Med bare et par ubetydelige unntak er tallene i tabell 2.14 høyere enn de tilsvarende prosenttallene i tabell 1.28 for begge kjønn og i alle aldersgrupper. Bortsett fra tallenes størrelse synes kjønns- og aldersvariasjonene å være omtrent de samme i begge utvalgene. Noen unntak er det imidlertid. F.eks. syntes promillekjøring i "normalutvalget" å være mest utbredt i de lavere aldersgrupper, mens det blant de relativt få restaurantgjestene i de høyere aldersgruppene synes å være vel så vanlig som blant de yngre. Noe tilsvarende synes også å være tilfelle når det gjelder det å ha blitt kritisert for sitt alkoholforbruk. Igjen ser vi altså tegn til at en viss seleksjonsmekanisme er virksom når det gjelder hvordan det generelle restaurantpublikum er sammensatt. I utgangspunktet er restaurantpublikum unge, ofte enslige, mest menn, og de drikker mye og er ofte beruset. Etter som de blir eldre roer de fleste seg, de gifter seg kanskje, får barn osv., og både restaurantbesøkene og alkoholrikkingen blir sjeldnere. De som fortsetter å gå mye på restaurant også når de blir eldre synes imidlertid å skille seg ut, ikke så mye fra ungdommen, men fra sine jevnaldrende når det gjelder en del typiske alkoholrelaterte problemer.

Nederst i tabell 2.14 finner vi andelen som har opplevd minst

Tabell 2.14. Prosent av restaurantgjestene som sier at de i forbindelse med sin egen bruk av alkohol har opplevd de nevnte negative virkningene av alkohol minst en gang i løpet av de siste 12 måneder, for fire aldersgrupper og for menn, kvinner og totalt.

Prosent som har		16-20	21-30	31-40	41+	Totalt
-angret noe de sa eller gjorde	Menn	63	67	59	50	62
	Kvinner	67	65	33	24	56
	Totalt	65	66	51	43	60
-vært mer høyrøstet enn vanlig	Menn	73	74	54	50	65
	Kvinner	64	60	44	24	55
	Totalt	69	67	51	43	61
-brukt mer penger enn egentlig tenkt	Menn	63	79	63	44	68
	Kvinner	64	68	46	35	61
	Totalt	64	74	57	42	65
-kjørt bil mens alkoholpåvirket	Menn	15	11	10	18	12
	Kvinner	0	6	5	6	5
	Totalt	7	9	8	16	9
-kommet i krangel med noen	Menn	46	32	20	15	28
	Kvinner	33	32	21	12	29
	Totalt	40	32	20	15	29
-hatt helseproblem som kan skyldes alk.	Menn	7	6	4	5	5
	Kvinner	2	3	0	0	2
	Totalt	5	5	3	5	4
-blitt kritisert for sin alkoholbruk	Menn	20	31	16	26	24
	Kvinner	10	10	8	0	9
	Totalt	14	22	13	19	18
-kommet opp i hånd- gr. el. slagsmål	Menn	32	16	12	5	16
	Kvinner	12	6	0	0	5
	Totalt	22	11	8	5	11
-kommet ut for ulykke el. skadet seg	Menn	17	10	9	5	10
	Kvinner	7	6	0	6	5
	Totalt	12	8	6	6	8
-blitt innbragt av politi f. beruselse	Menn	0	4	5	3	4
	Kvinner	0	1	0	6	1
	Totalt	0	3	3	5	2
-hatt minst 1 av de 7 siste erfaringene	Menn	54	50	37	43	46
	Kvinner	45	37	26	12	35
	Totalt	49	44	33	34	41

en av de 7 nederste negative erfaringene med alkohol som er nevnt i tabellen. Som vi ser har totalt 41 prosent av utvalget hatt en av disse erfaringene minst en gang i løpet av de siste 12 måneder. I tabell 1.29 finner vi at det tilsvarende tallet for "normalutvalget" er 19 prosent. Ser vi derimot på den gruppen i "normalutvalget" som både gikk ofte på restaurant og som hadde drukket så mye at de hadde følt seg beruset minst en gang siste 12 måneder finner vi at 44 prosent hadde hatt en av de nevnte erfaringene. Vi ser også, ved å sammenligne denne gruppen i tabell 1.29 med totaltallene i tabell 2.14 for de såkalte "bonanger"-symptomene, at det er god overensstemmelse mellom tallene. Det er f.eks. 60 prosent av restaurantgjestene som har angret noe de sa eller gjorde mens de drakk, mens den tilsvarende andelen blant de i "normalutvalget" som både hadde vært beruset og som gikk ofte på restaurant var 59 prosent. Tilsvarende tall for andelene som hadde vært mer høyrøstet enn vanlig er 61 prosent og 62 prosent. Restaurantgjestene synes altså å være, eller ihvertfall ligne på, en gruppe av den "normale" befolkning som går hyppigere enn vanlig på restaurant og som drikker så mye at de blir beruset oftere enn vanlig.

Ellers viser nederste del av tabell 2.14 at flere menn enn kvinner har opplevd minst en av de 7 nevnte negative virkningene og andelen med slike erfaringer avtar stort sett med alderen, unntatt for menn der den eldste aldersgruppen (de over 40 år) har en større andel med slike erfaringer enn den nest eldste aldersgruppen (31-40 åringene).

2.15. Narkotikabruk

Restaurantgjestene ble også, i likhet med "normalutvalget", stilt spørsmål om de hadde "brukt noe annet rusmiddel enn alkohol (altså hasj/marihuana eller andre narkotika) i løpet av de siste 12 måneder." Det ble i forbindelse med dette spørsmålet i spørreskjemaet gitt en ytterligere forsikring om at ingen kom til å få vite hva den enkelte informant har svart. Hvorvidt dette er en tilstrekkelig forsikring for å få ærlige svar er ikke godt å si, men det var i alle fall bare 7

personer som ikke besvarte spørsmålet, og det er trekk ved disse besvarelser som gjør det rimelig å tro at i hvert fall ikke alle 7 har latt være å besvare fordi de har hatt "noe å skjule". De 7 er derfor bare utelatt i de følgende tabeller, og ikke som i tabell 1.30 sett på som mulige narkotikabrukere.

Hvordan utvalget av restaurantgjester, og en del undergrupper i dette utvalget, besvarte dette spørsmålet er vist i tabell 2.15.

Som det framgår av tabellen har ialt 10 prosent av restaurantgjestene i utvalget brukt narkotika (de fleste sannsynligvis bare hasj/marihuana) minst en gang i løpet av de siste 12 måneder og omtrent halvparten av disse sier de har gjort det flere ganger. Andelen som har brukt narkotika er omtrent dobbelt så stor blant mennene som blant kvinnene i utvalget, og det gjelder også de som har brukt et slikt stoff en gang eller to og de som har brukt det flere ganger.

Tabell 2.15. Prosentvis svarfordeling på spørsmålet om informantene hadde brukt noe annet rusmiddel enn alkohol (altså hasj/marihuana eller andre narkotika) i løpet av de siste 12 måneder.

	Nei	Ja, en gang eller to	Ja, flere ganger
Alle	90	5	5
Menn	88	6	7
Kvinner	94	3	3
16-20 år	82	10	8
21-30 år	90	5	6
31-40 år	91	3	6
41 år +	100	0	0
Fra Trondheim	88	5	6
Fra nabokommune	85	10	5
Fra annet sted	98	1	1

Det framgår også at det er flest blant de yngste som bruker slike stoffer. 18 prosent av 16-20 åringene i utvalget sa de hadde brukt narkotika minst en gang i løpet av de siste 12 månedene, og nesten halvparten av disse hadde brukt det flere ganger. Andelen narkotika-brukere blir mindre jo høyere opp i aldersgruppene man kommer, og blant de over 40 år var det ingen i dette utvalget som hadde brukt et slikt stoff i løpet av de siste 12 måneder. Man kan imidlertid legge merke til at blant de som har brukt narkotika er det en stigende andel som har brukt det flere ganger jo høyere man kommer i aldersgruppene (inntil 40 år). Dette kan tyde på at de relativt få som bruker narkotika i de høyere aldersgruppene, og som sannsynligvis har begynt med slike stoffer for lenge siden, i større grad enn blant de yngre er personer med et relativt høyt forbruk av slike stoffer.

Nederst i tabellen ser man at det blant de gjestene på Trondheimsrestaurantene som bor langt unna (overveiende studenter og folk på forretningsreise e.l.) er svært få som har brukt narkotika i løpet av de siste 12 måneder. Det er først og fremst folk bosatt i Trondheim og nærmeste omegn som utgjør narkotikabrukerne blant restaurantgjestene, og som man ser synes det å være en større andel av restaurantgjestene fra nabokommunene enn fra selve byen som har brukt narkotika. Etter som det bare er 40 personer fra nabokommunene i dette utvalget er imidlertid denne siste observasjonen noe usikker som uttrykk for forholdene blant det generelle restaurantpublikum.

Vi har også sett på hvordan andelen narkotikabrukere blant restaurantgjestene varierer i forskjellige aldersgrupper for menn og kvinner hver for seg. Som narkotikabrukere regnes da både de som har svart "Ja, en gang eller to" og "Ja, flere ganger" på spørsmålet om de har brukt et slikt stoff i løpet av siste 12 måneder. Andelen er vist i tabell 2.16 som altså er en parallell til tabell 1.30 som gjalt "normalutvalget". Siden vi ga prosentandelene med en desimal i tabell 1.30 har vi også gjort det i tabell 2.16 uten at dette må tas som et uttrykk for tallenes statistiske sikkerhet. Tallene er naturligvis presise som uttrykk for situasjonen i utvalget, men er av flere grunner ikke

Tabell 2.16. Prosentvis andeler som svarte at de hadde brukt narkotika (hasj/marihuana e.l.) i løpet av de siste 12 måneder blant menn og kvinner i 4 aldersgrupper i utvalget av restaurantgjester.

Alder	Menn	Kvinner	Totalt
16-20 år	17.4	18.6	18.0
21-30 år	15.8	3.9	10.5
31-40 år	11.6	4.9	9.4
41 år +	0.0	0.0	0.0
Totalt	12.2	6.4	9.9

fullt så sikre som uttrykk for situasjonen blant restaurantgjester flest.

Som vi også så i tabell 2.15 er det nesten 10 prosent av utvalget av restaurantgjester som har brukt narkotika siste 12 måneder. I utvalget fra "normalbefolkningen" (tabell 1.30) var det 1,5 prosent som svarte at de hadde brukt slike stoffer, med et tillegg på 0,4 prosent som nektet å svare, men som muligens kan antas å være brukere. Tilsammen altså høyst 1,9 prosent som sa de hadde brukt slike stoffer siste 12 måneder. Sammenligner vi med bare Trondhjemmerne blant restaurantgjestene blir forskjellen fra "normalutvalget" enda større siden over 11 prosent av disse gjestene sa de hadde brukt narkotika. Restaurantgjestene avviker altså på dette punktet sterkt fra "normalutvalget" hvis vi skal tro disse data, og avviket skyldes ikke bare den spesielle kjønns- og aldersfordelingen i utvalget av restaurantgjester siden andelen brukere blant restaurantgjestene er betydelig høyere også innen hver av kjønn/alders-gruppene (med et ubetydelig unntak for de eldste). Vi tillot oss da også å tvile litt på opplysningene fra "normalutvalget" når det gjalt narkotikabruk. Spesielt var det mistenkelig at ingen i yngste aldersgruppe svarte at de hadde brukt slike stoffer. Denne tvilen synes da også berettiget når man ser svarene fra denne aldersgruppen i utvalget av restaurantgjester. Over 17 prosent av mennene og nesten 19 prosent av kvinnene i denne aldersgruppen svarte at de hadde brukt narkotika, og det blir ikke særlig bedre om man bare ser på restaurantgjester som er fra selve Trondheim. Andelen narkotikabrukere går noe ned i de eldre

aldersgruppene, men for menn synker ikke andelen særlig mye med alderen før man kommer til aldersgruppen over 40 år. For kvinnene er det først og fremst de yngste som bruker slike stoffer, mens brukerandelen allerede i aldersgruppen over 20 år har sunket til omkring 4 prosent.

Selv om vi regner med en viss underrapportering av narkotikabruk i telefonintervjuene med "normalutvalget", ser det ut til at restaurantpublikum har en vesentlig større erfaring med narkotika enn folk flest, og som sagt skyldes ikke dette bare at restaurantpublikum for en stor del er unge og med en overvekt av menn. Det er i det hele tatt usannsynlig at man kan "forklare" den høye andelen narkotikabrukere blant restaurantgjestene bare ved slike demografiske bakgrunnsvariable. Restaurantpublikum er tydeligvis noe spesielt når det gjelder erfaring med narkotika. Dette er imidlertid ikke særlig overraskende på bakgrunn av det vi har fått vite om deres alkoholvaner. Det er nemlig generelt en sammenheng mellom bruk av alkohol og bruk av narkotika i den forstand at (høyt) forbruk av narkotika som regel er ledsaget av (høyt) forbruk av alkohol (men ikke nødvendigvis omvendt). Blant disse restaurantgjestene er det også slik. Av de som har minst en av de 7 mer alvorlige erfaringene med alkohol som vi omtalte i forrige kapittel er det 17 prosent narkotikabrukere, mens det blant de øvrige bare var 5 prosent narkotikabrukere.

Restaurantpublikum synes altså ikke bare å være preget av at de drikker alkohol relativt ofte, men også av å ha relativt stor erfaring med narkotikabruk. At de drikker ofte er kanskje ikke så rart ettersom det jo serveres alkohol på restaurantene og gjestene kommer i stor grad, etter hva de selv sier, bl.a. for å drikke alkohol. At så mange av restaurantgjestene skulle ha erfaring med narkotikabruk er kanskje noe mer overraskende, og kan ikke forklares på samme måte som alkoholbruken, med mindre mange går på restaurant også for å skaffe (bruke?) narkotika. Våre tall sier imidlertid ingen ting om *hvor* narkotikabrukerne i utvalget har brukt stoff. Vi kan derfor ikke si noe sikkert om det blir brukt narkotika i noe omfang på restaurantene. Både politiet og restaurantbransjen

selv sier imidlertid at dette foregår til en viss grad, og det må en vel kunne si at tallene fra denne undersøkelsen har sannsynliggjort. Det synes ihvertfall rimelig å anta at det på (en del av) restaurantene, med et såpass stort innslag av narkotikabrukere, spesielt i de yngre årsklassene, vil være mye snakk om slike stoffer, og at det vil bli lagt planer, inngått avtaler, formidlet kontakter, diskutert og formidlet betaling, osv. i tilknytning til omsetningen av slike stoffer.

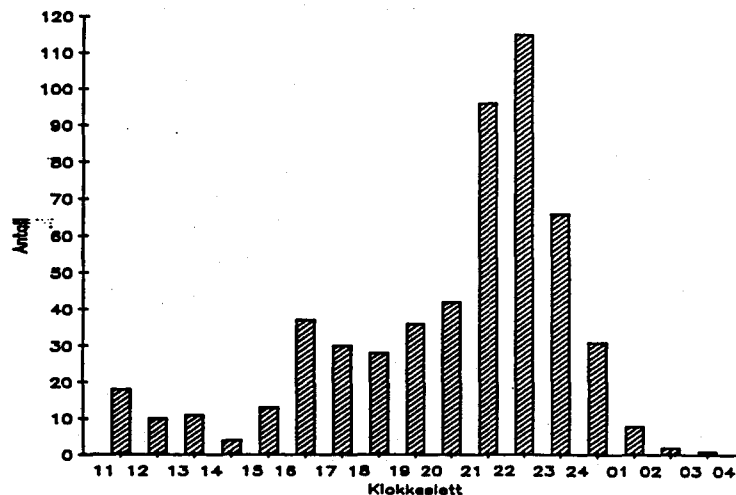
2.16. Ankomsttidspunkt

På spørreskjemaene skulle også restaurantgjestene angi tidspunktet for utfyllingen av skjemaet. Etter som utfyllingen i følge instruksene helst skulle foregå ved ankomst til restauranten skulle utfyllingstidspunktet også i teorien være nokså nært ankomsttidspunktet. Det er vanskelig å si i hvor stor grad dette er tilfelle. Dessuten er det åpenbart en del som har fylt ut klokkeslettet feil ved f.eks. å skrive kl 10 isteden for kl 22. I de tilfellene det står kl 10 e.l. kan vi rette opp feilen fordi vi vet at ingen av de aktuelle restaurantene hadde åpnet kl 10 om formiddagen. Men hvis noen har skrevet f.eks. kl 12 istedenfor kl 24 kan vi vanskelig få korrigert dette. Spørreskjemaet kunne, og burde tydeligvis, vært utformet annerledes på dette punkt, noe det er for sent å gjøre noe med i denne omgang, men som bør huskes på til en eventuell annen anledning.

Selv om klokkeslettene hadde vært riktig utfylt, og selv om alle hadde fylt ut skjemaet med en gang de ankom restauranten, er det ikke sikkert at gjestene som ankom på forskjellige tidspunkter hadde samme sannsynlighet for å få utlevert skjema, og heller ikke for å ville besvare det. Det er altså noe tvilsomt om fordelingen av de angitte tidspunkter gir et riktig bilde av når restaurantgjestene pleier å ankomme restaurantene. I figur 2 har vi allikevel framstilt denne fordelingen grafisk.

Ifølge denne figuren kommer "hovedrushet" av gjestene mellom klokken 21 og 23 om kvelden, men 20 prosent kommer også til disse restaurantene (hvorav 5 er nattklubber) etter klokken 23 hvis vi skal tro disse tallene, og det er det som nevnt gode grunner til å være forsiktig med. Vi ser imidlertid også at det er en klar økning i

Figur 2. Tidspunkt for besvarelse av spørreskjemaet.

tilstrømningen fra klokken 16 og utover, dvs. straks etter arbeidstid, og dette høres jo ganske rimelig ut.

Vi har også sett litt på hvordan ankomsttidspunktene synes å variere på de ulike ukedagene og vi fant da at på tirsdager og fredager var det klart flest (henholdsvis 52 og 54 prosent) av gjestene som kom etter klokken 22. De øvrige dagene var denne andelen mellom 40 prosent (torsdager) og 28 prosent (mandager og onsdager).

2.17. Hvor kommer gjestene fra?

Restaurantgjestene ble også spurt om hvor de hadde vært før de kom til den restauranten der utfyllingen av spørreskjemaet fant sted. Svarfordelingen er vist i tabell 2.17 for menn og kvinner og for dem som kom henholdsvis før og etter klokken 21.

Av tabellen ser vi at den største gruppen av restaurantgjester kom direkte hjemmefra til den aktuelle restauranten, og det gjelder

Tabell 2.17. Prosentvis fordeling av restaurantgjestene etter hvor de hadde vært før de ankom restauranten. Prosentfordeling for menn og kvinner, og for de som ankom før og etter kl 21.

Hvor var du før?	Menn	Kvinner	Før 21	Etter 21	Totalt
Hjemme	42	50	44	46	45
Hos venn/venninne	12	17	5	21	14
Hotell (der du bor)	8	1	4	6	5
Arbeidssted	16	15	26	8	16
Annen restaurant	8	6	8	7	7
Kino, teater, e.l.	1	3	1	3	2
Annet	13	9	11	11	11
Sum	100	101	99	102	99

enten de ankom før eller etter klokken 21. Det gjelder også for begge kjønn, men en noe større andel av kvinnene enn av mennene kom direkte hjemmefra. Bare 7 prosent av disse restaurantgjestene hadde vært innom en annen restaurant på veien, og bare ubetydelig flere menn enn kvinner hadde gjort dette. Litt overraskende var det at en litt større andel av dem som kom før klokken 21 enn av dem som kom senere hadde vært innom en annen restaurant, selv om forskjellen var minimal. Noe flere av kvinnene enn av mennene hadde vært hos en venn/venninne før de gikk på restaurant, og som man vel kunne vente er det langt flere av dem som kom etter klokken 21 enn av dem som kom før som hadde vært hos en venn/venninne på forhånd. Ettersom langt flere menn enn kvinner blant restaurantgjestene bodde på hotell er det naturligvis også langt flere menn enn kvinner som kom fra sitt hotell og til den aktuelle restauranten, og noe flere av dem kom etter klokken 21 enn før. Ganske mange, nærmere bestemt 15 prosent, av gjestene hadde gått på restaurant direkte fra arbeid. I dette henseende er det liten forskjell på de to kjønn. Langt de fleste av disse kom naturlig nok før klokken 21. Ganske få, men litt flere kvinner enn menn, kom fra kino, teater, konsert, eller lignende. De fleste av disse kom naturlig nok etter klokken 21. Dessuten kom 11 prosent av restaurantgjestene fra andre steder enn de som er spesifikt nevnt her.

Andelen som kom fra en venn/venninne var størst blant de yngste og ble mindre jo lenger opp i aldersgruppene man kom. Det samme gjelder, om enn i svakere grad, for dem som kom fra en annen restaurant. Andelen som kom fra sitt hotell eller fra sitt arbeidssted var minst blant de yngste og økte med økende alder.

2.18. Hvor går gjestene etterpå?

Vi ønsket også å få vite litt om hvor gjestene tok veien etter å ha vært på restaurant. Vi stilte derfor spørsmål om hvor vanlig det var for dem at de avsluttet kvelden etter restaurantbesøket, at de fortsatte festen privat etterpå eller om de fortsatte på et annet serveringssted. Svaralternativene på disse spørsmålene var (i motsetning til ved spørsmålene om hva de ville gjøre og hvem de var sammen på restaurantene) gjensidig ekskluderende i den forstand at hvis man f.eks. svarte at man vanligvis avsluttet kvelden kunne man ikke (for å være konsistent) også svare at man vanligvis fortsatte på et annet serveringssted. Temmelig mange av dem som hadde svart "vanligvis" på et av alternativene hadde derfor tydeligvis syntes at dette var utfyllende nok og hadde unnlatt å besvare de andre spørsmålene. Det er urimelig å betrakte dette som "ubesvarte" i vanlig forstand etter som de høyst sannsynlig skal bety "sjelden" eller "aldri". Vi har derfor valgt å ta med de ubesvarte i tabell 2.18 så ikke de andre tallene i tabellen skulle bli kunstig høye. Bare 4 personer som har unnlatt å besvare alle tre spørsmålene er utelatt i tabell 2.18.

En må vel i utgangspunktet anta at det man forventer å gjøre etter et restaurantbesøk er avhengig av hvor sent man avslutter besøket, noe som igjen antagelig tildels avhenger av hvor sent man ankommer restauranten. Vi har derfor i tabell 2.18 vist svarfordelingene for henholdsvis de som ankom restauranten (egentlig: besvarte skjemaet) før og etter klokken 21,00.

Vi ser av tabellen at det er nesten halvparten (48 prosent) som vanligvis avslutter kvelden etter å ha vært på restaurant. Som ventet var det klart flere av dem som ankom etter klokken 21 som vanligvis avsluttet kvelden etter restaurantbesøket. Men selv blant disse er

det nesten halvparten som *ikke* vanligvis avslutter kvelden etterpå. Totalt 21 prosent sier de vanligvis fortsetter festen privat etter at de forlater restauranten, og det er noe flere av de som ankommer etter klokken 21 enn av de som ankommer før som svarer dette. Totalt 13 prosent sier at de vanligvis fortsetter på et annet serveringssted, og det er som man kan vente flere av de som kommer tidlig enn de som kommer sent som svarer dette, men forskjellen er ikke stor og svarfordelingene for de to gruppene er ikke statistisk signifikant forskjellig.

Dessverre har vi ingen mulighet til å se på hvilken type restaurant våre informanter var på da de svarte. Mange av de som kom til et sted etter klokken 21 kunne naturligvis fremdeles ha god tid til å gå på en nattklubb etterpå. De som ankom en nattklubb etter klokken 21 er det antagelig mindre sannsynlig ville gå på et annet skjenkested etterpå. Dette kan underbygges ved å se på dem

Tabell 2.18. Prosentvis svarfordeling på spørsmålene om hvor vanlig det var for restaurantgjestene som kom henholdsvis før og etter kl 21, å avslutte kvelden, fortsette privat eller fortsette på et annet serveringssted etter restaurantbesøket.

Hva man gjør etterpå		Ca. halv- Vanlig- parten av vis gangene		Aldri,el. nesten Sjeld. aldri Ubesv		
Avsl. kvelden	Før 21	42	27	17	10	5
	Etter 21	52	16	14	10	8*
	Totalt	48	20	15	10	7
Forts. privat	Før 21	18	19	33	21	8
	Etter 21	23	14	30	18	14
	Totalt	21	16	31	20	12
Forts. på annet serveringssted	Før 21	16	20	26	30	8
	Etter 21	12	17	28	29	14
	Totalt	13	18	27	29	12

*) Forskjell i fordeling signifikant på 5 % nivå ved χ^2 -test

som ankom (fylte ut skjemaet) etter midnatt. Dette må antagelig i det vesentlige dreie seg om nattklubbgjester. Blant disse var det bare fire prosent som svarte at de vanligvis gikk på et annet serveringssted etter å ha vært på "et sted som dette". Derimot var det 23 prosent av de som ankom etter midnatt som sa de vanligvis fortsatte privat etterpå, og ytterligere 32 prosent sa de gjorde dette omtrent halvparten av gangene.

Forskjellen mellom kjønnene i svarfordelingene på disse spørsmålene er ikke statistisk signifikante, og vi har ikke gjengitt fordelingene her. Tendensen er imidlertid som man kunne vente at noe flere kvinner enn menn sier de vanligvis avslutter kvelden etter et restaurantbesøk, mens noe flere menn enn kvinner ser ut til å fortsette festen privat eller på et annet skjenkested.

Når det gjelder svarene i de forskjellige aldersgrupper er det klarere (og signifikante) forskjeller. Jo eldre man blir jo mer vanlig er det å avslutte kvelden etter et restaurantbesøk, mens de yngre aldersgrupper i klart større grad fortsetter enten privat eller på andre serveringssteder.

Vi har også opplysninger om hvilken ukedag skjemaene er utfylt på. Det er imidlertid lite sannsynlig at fordelingen av antall besvarer på de forskjellige ukedagene avspeiler fordelingen av publikumsbesøket på restaurantene særlig godt. F.eks. ble 24 prosent av besvarelsene utfylt på en tirsdag, 21 prosent på en onsdag, 19 prosent på en fredag og bare 11 prosent på en lørdag. At man fikk denne fordelingen skyldes vel heller at betjeningen hadde bedre tid til å administrere skjemautfyllingen på hverdagene enn i helgene, eller lignende forhold, og vi skal derfor ikke analysere denne fordelingen nærmere her.

Det som imidlertid kan være mer interessant å se på er hva gjestene på de forskjellige ukedagene pleier å gjøre etter at de har vært på restaurant. I tabell 2.19 er fordelingene av svarene på disse spørsmålene vist for henholdsvis de som besvarte skjemaene på "hverdager", det vil i denne sammenhengen si søndager til torsdager (altså dager som det følger en arbeidsdag etter for de fleste), og i "helger", som altså her betyr fredager og lørdager.

Tabell 2.19. Prosentvis svarfordeling på spørsmålene om hvor vanlig det var for restaurantgjestene på h.h.v. hverdager (søndag-torsdag) og i helger (fredag-lørdag) å avslutte kvelden, fortsette privat eller fortsette på et annet serveringssted.

Hva man gjør etterpå		Vanlig- vis	Ca. halv- parten av gangene	Sjeld.	Aldri, el. aldri	Ubesv
Avsl. kvelden	Hverdag	52	19	14	9	6
	Helg	36	21	20	13	10*
Forts. privat	Hverdag	17	16	33	22	12
	Helg	31	17	28	12	11*
Forts. på annet serveringssted	Hverdag	14	18	25	32	11
	Helg	12	18	34	22	14

*) Forskjell i fordeling signifikant på 5 % nivå ved χ^2 -test

Som man vel kunne vente var det temmelig mange av gjestene på "hverdager" som svarte at de vanligvis avsluttet kvelden etter et restaurantbesøk, mens langt færre gjorde dette på fredager og lørdager. Da synes det langt mer vanlig å fortsette festen privat, mens adskillig færre svarte dette tidligere i uka. Å fortsette på et annet serveringssted synes å være omtrent like sjelden både på "hverdager" og i "helger". Ser vi bare på de som ankom restauranten (fylte ut skjemaet) etter klokken 21 er disse tendensene minst like tydelig. Forskjellen mellom "hverdag" og "helg" skyldes altså ikke at folk ankommer restaurantene tidligere i helgene og dermed skulle ha mer tid på seg til å gå andre steder etterpå. Forskjellen synes i første rekke å skyldes at man på fredager og lørdager vanligvis har fri dagen etter, og det er naturligvis også en nokså avgjørende forskjell i denne sammenheng.

SAMMENDRAG OG KOMMENTARER

De foregående kapitler er en nokså detaljert presentasjon av en stor mengde tall og informasjonen samlet i tilsammen 49 tabeller og 2 figurer. Det sier seg selv at det er vanskelig å gi et kortfattet og samtidig noenlunde utfyllende sammendrag av alt dette. Allikevel vil det her bli presentert et slikt sammendrag, selv om det nødvendigvis må bli nokså overfladisk og preget av forfatterens oppfatninger av hva som er viktig og mest interessant å ta med.

Første del av rapporten behandler en generell kartlegging av drikkevaner og restaurantvaner i Trondheim. Undersøkelsen er basert på opplysninger innhentet ved telefonintervjuer av et tilnærmet representativt utvalg av Trondheims befolkning i alderen 16 år og oppover. Skulle vi i korte trekk si hva denne delen av undersøkelsen viste må det bli at Trondhjemmerne ikke synes å adskille seg vesentlig fra folk i andre byer i Norge når det gjelder de aspektene ved alkoholbruken vi har hatt mulighet til å sammenligne. Når det gjelder andelen av befolkningen som bruker alkohol er denne høyere enn i landet generelt, men omtrent som i Oslo/Akershus-området. Når det gjelder drikkeshyppigheten synes den å ligge på linje med andre byer i Norge, men antagelig litt lavere enn i Oslo-området. Når det gjelder andelen som har drukket så mye at de har følt seg "tydelig beruset" minst en gang i løpet av de siste 12 måneder før intervjuet synes også den å være på Oslo-nivå, mens det gjennomsnittlige antall ganger man drikker så mye at man føler seg beruset er omtrent som for landet som helhet. Variasjonene i disse størrelsene mellom de ulike undergrupper vi har kunnet dele opp materialet i er også i store trekk som forventet ut fra tidligere undersøkelser på landsbasis og internasjonalt. F.eks. drikker menn oftere enn kvinner, og menn drikker også oftere så de føler seg beruset. Det samme gjelder for aldersgruppen 21-30 år i forhold til de øvrige aldersgrup-

pene.

Når det gjelder restaurantvanene har det ikke tidligere vært innhentet tilsvarende typer data, ihvertfall ikke her i landet, og vi har derfor ikke hatt noe sammenligningsgrunnlag å vurdere de framlagte data ut fra. Drøyt tre fjerdedeler av Trondheims befolkning har, ifølge disse data, vært på restaurant en eller annen gang i løpet av det siste året før intervjutidspunktet. Denne andelen var bare ubetydelig større for menn enn for kvinner, men den var klart større blant unge enslige enn blant gifte og eldre personer. Hyppigheten av restaurantbesøk var imidlertid betydelig større blant menn enn blant kvinner, men også denne sank med alderen fra et toppnivå i aldersgruppen 21-30 år. Restaurantbesøkene er også gjennomsnittlig hyppigere for de med lengst utdanning og for ugifte og skilte/separerte. Når det gjelder inntektsgruppene var det en større andel av de med høy inntekt enn med lav som hadde vært på restaurant i løpet av siste år, men den gjennomsnittlige besøksfrekvensen var større i laveste inntektslag, og spesielt gjalt dette for besøksfrekvensen på nattklubber. Tatt i betraktning det høye prisnivået på norske restauranter må vel dette sies å være noe overraskende, men det forklares tildels med at besøkshyppigheten både på restauranter generelt og på nattklubber var klart høyest blant folk under utdanning og blant arbeidsløse.

Men selv om disse gruppene hadde den høyeste gjennomsnittlige besøkshyppigheten vil jo gruppenes størrelse i befolkningen være vel så viktig for hvordan restaurantpublikum er sammensatt en tilfeldig kveld. En beregning av hvordan dette publikum teoretisk skulle være ut fra svarene i denne undersøkelsen viser at menn utgjør omtrent 59 prosent og kvinner 41 prosent av restaurantpublikum. Aldersgruppen 21-30 år dominerer. De heltidsarbeidende skulle etter disse beregningene utgjøre godt over halvparten av det generelle restaurantpublikum og folk under utdanning skulle utgjøre drøyt en fjerdedel, mens f.eks. arbeidsløse bare skulle utgjøre 3 prosent. Gifte utgjør den største gruppen av restaurantgjestene, tett fulgt av de ugifte, mens skilte/separerte og spesielt enker/enkemenn utgjør langt mindre grupper. Ellers preges restaurantpublikum av folk med lang

utdanning, men ofte med relativt lav inntekt. Dette er spesielt utpreget på nattklubbene, der også kjønns- og aldersfordelingen er enda skjevare enn på restauranter generelt.

Nesten alle restaurantgjestene (97 prosent) bruker alkohol, ihvertfall en gang i blant. De som går ofte på restaurant drikker også hyppigere, de har begynt i tidligere alder og de drikker seg oftere beruset, enn de som går ut sjeldnere. Noe av denne forskjellen kan forklares ved den spesielle kjønns- og alderssammensetningen av restaurantpublikum, men sannsynligvis kan ikke alt forklares på denne måten.

Langt de fleste svarer at når de går på restaurant er det vanligvis for å være sammen med venner og for å spise. Alkoholbruk synes ikke generelt å være av de viktigste grunner for restaurantbesøk, men for dem som går ofte på restaurant er dette et vesentlig mer framtrædende motiv. Også de hyppigste restaurantgjestene svarer imidlertid at den klart viktigste grunnen til å gå på restaurant er å være sammen venner, og det er også venner folk vanligvis er sammen med når de går ut. Dessuten svarer de som har en ektefelle eller samboer at de oftest er sammen denne når de er på restaurant. Svært få pleier å gå ut alene, men de som er alene på restaurant er som regel menn og de er dessuten generelt ofte på restaurant.

Når det gjelder virkningene av alkoholbruk vet man fra andre undersøkelser at alle slike virkninger, både positive og negative, øker med økende alkoholbruk, og spesielt med antall ganger man har følt seg beruset. Dette bekreftes også i disse data. Etter som restaurantgjester generelt drikker mer enn andre er det derfor ikke overraskende at vi fant at de som går hyppigst på restaurant også har erfart både positive og negative konsekvenser av alkoholbruk hyppigere enn andre.

Del 2 av denne undersøkelsen er basert på opplysninger som gjestene på et utvalg restauranter i Trondheim har gitt i spørreskjemaer som ble utfylt ved (eller like etter) ankomst til restaurantene. Disse data kan generelt sies å bekrefte det vi fant i første del av undersøkelsen. Det utvalget av restaurantgjester vi fikk opplys-

ninger fra er stort sett sammensatt slik det teoretisk skulle være etter beregningene i del 1 av undersøkelsen. De yngste restaurantgjestene var imidlertid noe overrepresentert på bekostning av de eldre, mens folk under utdanning synes noe underrepresentert. Omtrent tre fjerdedeler av restaurantgjestene var fra selve Trondheim, mens 7 prosent var fra en nabokommune og 19 prosent var fra steder lengre unna.

Restaurantgjestene drakk hyppigere, begynte å drikke tidligere og ble hyppigere beruset enn både befolkningen generelt og den delen av "normalutvalget" som gikk hyppigst på restaurant. I det hele tatt bekrefter data fra restaurantgjestene stort sett de forskjeller mellom hyppige og sjeldne restaurantgjester som vi fant i del 1 både når det gjelder drikkevaner, når det gjelder hva man ønsker å gjøre på restaurant, når det gjelder hvem man vanligvis er sammen og når det gjelder positive og negative erfaringer med alkoholbruk. Det var også tegn til at de gruppene av restaurantgjester som var sterkest underrepresentert i forhold til andelen de utgjør av befolkningen (f.eks. folk over 40 år, spesielt kvinner) også er litt avvikende i forhold til sin naturlige referansegruppe på andre områder enn at de går relativt ofte på restaurant. Dette avviket trenger ikke nødvendigvis å være av negativ art, men det er grunn til å tro at mange av disse også avviker på en negativ måte fra sine jevnaldrende når det gjelder alkoholvaner og alkoholrelaterte problemer.

En vesentlig større andel av restaurantgjestene enn av befolkningen generelt hadde brukt narkotika (hasj/marihuana e.l.) i løpet av de siste 12 måneder. Det er imidlertid åpenbart en klar underrapportering av narkotikabruken blant den generelle befolkning. På dette punkt (og kanskje også når det gjelder promillekjøring) synes telefonintervjuing ikke å være en egnet metode å skaffe data på. Men selv om man tar hensyn til dette synes restaurantgjestene å ha relativt stor erfaring med narkotika i forhold til personer som ikke går så ofte på restaurant. Tallene sier imidlertid ikke noe om hvor narkotikabruken vanligvis finner sted. Man kan altså ikke med bakgrunn i disse data si noe om omfanget av narkotikabruk på restauranter.

Et spørsmål som har vært debattert mye i Trondheim i det siste er åpningstidene på restaurantene, og spesielt da de restaurantene som stenger senest, dvs. nattklubbene. Da undersøkelsen ble foretatt var det seneste tidspunkt man kunne servere alkohol på restauranter kl 01,30. I utvalget fra den generelle befolkning var det et klart flertall (64 prosent) som svarte at dette var et passe tidspunkt å stenge alkoholserveringen. Blant de som ikke syntes det var passe å stenge kl 01,30 var det imidlertid dobbelt så mange som mente alkoholserveringen stengte for tidlig enn som mente den stengte for sent. I de gruppene som drikker mest og som går oftest på restauranter og nattklubber var det langt flere som mente alkoholserveringen stengte for tidlig enn som mente den stengte for sent, og i utvalget av restaurantgjester var det et overveldende flertall (69 prosent) som syntes serveringen stengte for tidlig og nesten ingen (2 prosent) som syntes den stengte for sent.

De fleste som har vært litt på restauranter, eller som er i restaurantbransjen, vil vel ikke finne så store overraskelser i disse data. Stort sett har vel denne undersøkelsen bekreftet de inntrykk man får ved å besøke en del restauranter omtrent hvor som helst i Norge. At man får resultater som bekrefter det generelle inntrykk man har øker jo på den ene siden tiltroen til at disse resultatene faktisk beskriver restaurantpublikum på en adekvat måte. På den annen side kan man si at resultatene ikke byr på de helt store overraskelser og det er kanskje lite i rapporten som sier folk i bransjen, eller restaurantgjestene selv, noe egentlig nytt. Fra et forskningssynspunkt er det imidlertid også av interesse å få bekreftet generelle inntrykk ved systematiske undersøkelser, og spesielt når man starter undersøkelser innenfor et område som tidligere er lite studert kan det være viktig å få tallfestet de vage og ustruktureerte forestillinger man ofte har omkring det aktuelle tema. Denne undersøkelsen vil derfor kunne ha sin betydning som en basis og utgangspunkt for et videre studium av restaurantkulturen. Det er å håpe at den også kan ha verdi for dem som fra et praktisk utgangspunkt er opptatt av restaurantkulturen, f.eks. politikerne og folk i restaurantbransjen.

SPØRRESKJEMA OM ALKOHOLVANER I TRONDHEIM.

STATENS INSTITUTT FOR ALKOHOLFORSKNING
NATIONAL INSTITUTE FOR ALCOHOL RESEARCH

DANNEVIGSVEIEN 10
0463 OSLO 4 - NORWAY - TELEFON (02) 38 04 85

Som et ledd i en vitenskapelig undersøkelse av restaurantkulturen i Trondheim, ber vi deg svare på følgende i spørreskjemaet. Undersøkelsen er naturligvis helt anonym, ingen kan finne ut hva akkurat du har svart. Det er selvfølgelig også frivillig om du vil svare, men for oss er det svært viktig at så mange som mulig svarer på spørsmålene. Det skulle ikke ta mer enn noen minutter, og det håper vi du har tid til å avse. På forhånd takk !

SPØRSMÅL:

1. Er du mann eller kvinne?

☐	Mann (1)
☐	Kvinne (2)

2. Hvor mange år er du?

	År
----------------------	----

3. Hva er din sivilstatus?

☐	Ugift
☐	Gift/samboend
☐	Skilt/separer
☐	Enke/enkemann

4. Hvor mange år har De tilsammen gått på skole eller studert?

☐	1) 6 år eller mindre
☐	2) 7 år
☐	3) 8 år
☐	4) 9 år
☐	5) 10 år

☐	6) 11 år
☐	7) 12 år
☐	8) 13 år
☐	9) 14 år eller mer

5. Har De tatt artium?

☐	1) Ja
☐	2) Nei

6. Er De for tiden i inntektsgivende arbeid?

☐	1) Ja, heltidsarbeid
☐	2) Ja, deltidsarbeid
☐	3) Nei, hjemmeværende
☐	4) Nei, under utdanning
☐	5) Nei, arbeidsløs
☐	6) Nei, pensjonert eller trygdet
☐	7) Nei, avtjener verneplikt/siviltjeneste

7. Hva var Deres egen årsinntekt siste år?

Ca. _____ kroner.

Dersom De er gift eller bor sammen med en annen, hvor stor er årsinntekten siste år for Deres ektefelle eller den De bor sammen med?

Ca. _____ kroner.

For å kartlegge alkoholkonsumet i Trondheim, vil vi gjerne vite om Deres bruk av alkohol. Først kommer noen spørsmål om bruk av øl - og vi mener her Pilsnerøl, Bayerøl, Eksportøl, Bokkøl, "Juleøl" g hjemmebrygget øl som inneholder en del alkohol, men ikke alkoholsvakt eller alkoholfritt øl, slik som Lettøl, Brigg, Vørterøl, Ingefærøl o.l.

8. Har De i løpet av de siste 12 måneder drukket øl?

☐	1) Ja
☐	2) Nei

9. Hvor ofte pleier De vanligvis å drikke øl?

☐	1) Omtrent hver dag
☐	2) 4-5 ganger i uken
☐	3) 2-3 ganger i uken
☐	4) Omtrent en gang i uken
☐	5) Et par ganger i måneden
☐	6) Omtrent en gang i måneden
☐	7) Noen få ganger i året
☐	8) En gang i året eller sjeldnere
☐	9) Har aldri drukket øl eller bare såvidt smakt på det

10. Når De drikker øl, hvor mye omtrent pleier De da å drikke er gang?

☐	1) Mindre enn en halvflaske
☐	2) Omtrent 1 halvflaske
☐	3) Mellom 1 og 2 halvflasker (Ca 1/2 liter)
☐	4) Omtrent 2 halvflasker
☐	5) Omtrent 3 halvflasker (Ca 1 liter)
☐	6) 4-5 halvflasker
☐	7) 6-9 halvflasker (ca 2-3 liter)
☐	8) 10 halvflasker eller mer
☐	9) Har aldri drukket øl eller bare såvidt smakt på det

Så kommer et par lignende spørsmål om vin. Her tenker vi på all slags vin, både sterk og svak og både kjøpt og hjemmelaget, men ikke såkalt alkoholfri vin.

11. Har De i løpet av de siste 12 måneder drukket vin?

☐	1) Ja
☐	2) Nei

12. Hvor ofte pleier De vanligvis å drikke vin?

☐	1) Omtrent hver dag
☐	2) 4-5 ganger i uken
☐	3) 2-3 ganger i uken
☐	4) Omtrent en gang i uken
☐	5) Et par ganger i måneden
☐	6) Omtrent en gang i måneden
☐	7) Noen få ganger i året
☐	8) En gang i året eller sjeldnere
☐	9) Har aldri drukket vin eller bare såvidt smakt på det

13. Når De drikker vin, hvor mye omtrent pleier De å drikke hver gang?

☐	1) Et lite vinglass
☐	2) Et vanlig vinglass
☐	3) Et par vanlige vinglass
☐	4) Noe mindre enn en halv flaske
☐	5) Omtrent en halv flaske (Ca 4 glass)
☐	6) Noe mindre enn en hel flaske
☐	7) Omtrent en hel flaske
☐	8) Mer enn en hel flaske
☐	9) Har aldri drukket vin eller bare såvidt smakt på det

Så kommer et par spørsmål om brennevin. Her tenker vi på alt ags brennevin, både kjøpt og hjemmebrent. Som brennevin regnes og sprit, likør og coctail. Brennevin blir ofte blandet opp med nn, Selters, Cola, Solo, kaffe eller andre ting, men her er det k e snakk om selve brennevinet enten det drikkes bart eller oppb det.

14. Har De i løpet av de siste 12 måneder drukket brennevin?

☐	1) Ja
☐	2) Nei

15. Hvor ofte pleier De vanligvis å drikke brennevin?

☐	1) Omtrent hver dag
☐	2) 4-5 ganger i uken
☐	3) 2-3 ganger i uken
☐	4) Omtrent en gang i uken
☐	5) Et par ganger i måneden
☐	6) Omtrent en gang i måneden
☐	7) Noen få ganger i året
☐	8) En gang i året eller sjeldnere
☐	9) Har aldri drukket brennevin eller bare såvidt smakt på det

17. Kan du huske omtrent hvor gammel du var første gang du dkk alkohol i mer enn helt ubetydelige mengder (altså mer e bare å kjenne på smaken)?

☐	1) Ja, jeg var omtrent _____ år
☐	2) Nei, jeg husker ikke

18. Omtrent hvor ofte har du vært på restaurant i løpet av ste års tid?

☐	1) Nesten hver dag (4-7 dager pr. uke)
☐	2) Ca. 2-3 ganger i uka
☐	3) Ca. 1 gang i uka
☐	4) Ca. 2-3 ganger pr. måned
☐	5) Ca. 1 gang pr. måned
☐	6) Ca. 5-10 ganger i løpet av siste år
☐	7) Ca. 1-4 ganger i løpet av siste år
☐	8) Over et år siden sist på restaurant

19. Nedenfor er det listet opp forskjellige ting man kan gjøre på restaurant. Kan du, for hver av de ting som er nevnt, krysse av hva du vanligvis ønsker å gjøre på restaurant, og hva du sjeldnere ønsker?

	vanligvis	omtrent halv- parten av gangene	sjeldnere	aldri, eller nesten aldri
Spise				
Danse				
Drikke alkohol				
Viire en begivenhet				
Være sammen med venner				
Bli kjent med nye venner				
Treffe en mulig partner (flørte, sjekke)				
Komme litt bort fra hverdagens problemer				
Slappe av/stresse ned				
Noe annet, nemlig				

20. Kan du også krysse av hvem du vanligvis er sammen med når du går på restaurant og hvem du sjeldnere går på restaurant sammen med?

	Vanligvis	Omtrent halvparten av gangene	Sjeldnere	Aldri, eller nesten aldri
Ektefelle/samboer				
Andre familiemedl.				
En spesiell venn/venninde				
Venner/venninder				
Kolleger/forretningsforbindelser				
Ingen (går ut alene)				
Andre, nemlig				

21. Nå stenger nattklubbene i Trondheim alkoholserveringen kl. 0130 om natten. Synes du dette er for tidlig, passe eller for sent?

- ☐ 1) For tidlig
☐ 2) Passe
☐ 3) For sent

22. Hvor ofte omtrent har du drukket alkohol, enten privat eller på skjenkested, i løpet av siste års tid?

- ☐ 1) Nesten daglig (4-7 ganger pr. uke)
☐ 2) Ca. 2-3 ganger pr. uke
☐ 3) Ca. Ca. 1 gang pr. uke
☐ 4) Ca. 2-3 ganger pr. måned
☐ 5) Ca. 1 gang pr. måned
☐ 6) Ca. 5-10 ganger i løpet av siste år
☐ 7) Ca. 1-4 ganger i løpet av siste år
☐ 8) Har ikke drukket alkohol siste år

23. Hvor ofte vil du si du har vært på restaurant som skjenker alkohol til kl. 0130 (Nattklubb, danserestaurant) i løpet av siste års tid?

☐	1) Nesten daglig (4-7 ganger pr. uke)
☐	2) Ca. 2-3 ganger pr. uke
☐	3) Ca. 1 gang pr. uke
☐	4) Ca. 2-3 ganger pr. måned
☐	5) Ca. 1 gang pr. måned
☐	6) Ca. 5-10 ganger i løpet av siste år
☐	7) Ca. 1-4 ganger i løpet av siste år
☐	8) Ingen ganger siste år

24. Har du noen gang i løpet av de siste 12 måneder drukket så mye øl, vin eller brennevin at du har følt deg tydelig beruset, og i tilfelle - hvor mange ganger?

☐	1) Ja, omtrent ganger
☐	2) Nei

25. Har det hendt i løpet av de siste 12 måneder at du har følt at bruk av alkohol har hjulpet deg til å:

	Nei	Ja, en gang eller to	Ja, flere ganger
Se mer optimistisk på tilværelsen	☐	☐	☐
Uttrykke følelsene dine bedre enn vanlig	☐	☐	☐
Få bedre kontakt med noen av det motsatte kjønn	☐	☐	☐
bli mer morsom og slagferdig i samtaler	☐	☐	☐
Være mindre engstelig i samvær med andre	☐	☐	☐
Lære et annet menneske bedre å kjenne	☐	☐	☐

26 Har det hendt i løpet av de siste 12 måneder at du i forbindelse med din egen bruk av alkohol har:

	Nei	Ja, en gang eller to	Ja, flere ganger
Angret noe du sa eller gjorde			
Vært mer høyrøstet enn vanlig			
Brukt mer penger enn du egentlig hadde tenkt			
Kjørt bil mens du var påvirket			
Kommet i krangel med noen			
Hatt noe helseproblem som kan skyldes alkohol			
Blitt kritisert for ditt alkoholbruk			
Kommet opp i håndgripeligheter eller slagsmål			
Kommet ut for ulykker eller skadet deg			
Blitt innbrakt av politiet for beruselse			

27. Har du brukt noe annet rusmiddel enn alkohol (altså hasj/marihuana eller andre narkotika) i løpet av de siste 12 måneder (HUSK at ingen får vite hva akkurat Du har svart!)

- ☐ 1) Nei
☐ 2) Ja, en gang eller to
☐ 3) Ja, flere ganger
☐ 4) Vil ikke svare

TUSEN TAKK FOR HJELPEN !

SPØRRESKJEMA OM ALKOHOLVANER I TRONDHEIM**STATENS INSTITUTT FOR ALKOHOLFORSKNING**

Som et ledd i en vitenskapelig undersøkelse av restaurantkulturen i Trondheim, ber vi deg fylle ut følgende korte spørreskjema.

Undersøkelsen er naturligvis helt anonym. Ingen kan finne ut hva akkurat du har svart. Det er selvfølgelig også frivillig om du vil svare, men for oss er det svært viktig at så mange som mulig fyller ut skjemaet. Det skulle ikke ta mer enn noen minutter, og det håper vi du har tid til å avse. På forhånd takk.

SPØRSMÅL:

1-2. Er du mann eller kvinne?

- ☐ Mann (1)
☐ Kvinne (2)

3. Hvor mange år er du?

år

4. Er De for tiden i inntektsgivende arbeid?

- ☐ 1) Ja, heltidsarbeid
☐ 2) Ja, deltidsarbeid
☐ 3) Nei, hjemmевærende
☐ 4) Nei, under utdanning
☐ 5) Nei, arbeidsløs
☐ 6) Nei, pensjonert eller trygdet
☐ 7) Nei, avtjener verneplikt/siviltjeneste

5. Hva er din sivilstatus?

- ☐ 1) Ugift
☐ 2) Gift/samboende
☐ 3) Skilt/separert
☐ 4) Enke/enkemann

6. Hvilken kommune bor du i?

- ☐ 1) Trondheim
☐ 2) Nabokommune til Trondheim
☐ 3) Annet

7. Omtrent hvor ofte har du vært på restaurant i løpet av siste års tid?

- ☐ 1) Nesten hver dag (4-7 ganger pr. uke)
☐ 2) Ca. 2-3 ganger i uka
☐ 3) Ca. 1 gang i uka
☐ 4) Ca. 2-3 ganger pr. måned
☐ 5) Ca. 1 gang pr. måned
☐ 6) Ca. 5-10 ganger i løpet av siste år
☐ 7) Ca. 1-4 ganger i løpet av siste år
☐ 8) Over et år siden sist på restaurant

8-16 Nedenfor er det listet opp forskjellige ting man kan gjøre på restaurant. Kan du, for hver av de ting som er nevnt, krysse av hva du vanligvis ønsker å gjøre på restaurant, og hva du sjeldnere ønsker?

	Vanligvis	Omtrent halv- parten av gangene	sjeldnere	Aldri, eller Nesten aldri
8) Spise				
9) Danse				
10) Drikke alkohol				
11) Feire en begivenhet				
12) Være sammen med venner				
13) Bli kjent med nye venner				
14) Treffe en mulig partner (flørte, sjekke)				
15) Komme litt bort fra hverdagens problemer				
16) Slappe av/stresse ned				

17-22 Kan du også krysse av hvem du vanligvis er sammen med når du går på restaurant og hvem du sjeldnere går på restaurant sammen med?

	Vanligvis	Omtrent halv- parten av gangene	sjeldnere	Aldri, eller Nesten aldri
17) Ektefelle/samboer				
18) Andre familiemedlemmer				
19) En spesiell venn/venninne				
20) Venner/venninner				
21) Kolleger/forr.forbindelser				
22) Ingen (går ut alene)				

23. Før du kom hit i dag, hvor var du da?

- ☐ 1) Hjemme
- ☐ 2) Hjemme hos venn/venninne
- ☐ 3) Hotell (som du bor på)
- ☐ 4) Arbeidssted
- ☐ 5) Annen restaurant/discotek e.l.
- ☐ 6) Kino, teater, konsert e.l.
- ☐ 7) Annet, nemlig

24-26. Etter å ha vært på et sted som dette, hva pleier du å gjøre da? For hvert av alternativene nedenfor ber vi deg krysse av hvor vanlig dette er for deg.

	Vanligvis	Omtrent halv- parten av gangene	Sjeldnere	Aldri, eller Nesten aldri
24) Avslutter kvelden				
25) Fortsetter festen privat				
26) Fortsetter på et annet serveringssted				

27. Nå stenger nattklubbene i Trondheim alkoholservingen kl. 01.30 om natten. Synes du dette er for tidlig, passe eller for sent?

- ☐ 1) For tidlig
☐ 2) Passe
☐ 3) For sent

28. Hvor ofte omtrent har du drukket alkohol, enten privat eller på skjenkested, i løpet av siste års tid?

- ☐ 1) Nesten daglig (4-7 ganger pr. uke)
☐ 2) Ca. 2-3 ganger pr. uke
☐ 3) Ca. 1 gang pr. uke
☐ 4) Ca. 2-3 ganger pr. måned
☐ 5) Ca. 1 gang pr. måned
☐ 6) Ca. 5-10 ganger i løpet av siste år
☐ 7) Ca. 1-4 ganger i løpet av siste år
☐ 8) Har ikke drukket alkohol siste år

29. Hvor ofte vil du si du har vært på restaurant som skjenker alkohol til kl. 01..30 (nattklubb, danserestaurant) i løpet av siste års tid?

- ☐ 1) Nesten daglig (4-7 ganger pr. uke)
☐ 2) Ca. 2-3 ganger pr. uke
☐ 3) Ca. 1 gang pr. uke
☐ 4) Ca. 2-3 ganger pr. måned
☐ 5) Ca. 1 gang pr. måned
☐ 6) Ca. 5-10 ganger i løpet av siste år
☐ 7) Ca. 1-4 ganger i løpet av siste år
☐ 8) Ingen ganger siste år

30-32. Har du noen gang i løpet av de siste 12 måneder drukket så mye øl, vin eller brennevin at du har følt deg tydelig bruset, og i tilfelle - hvor mange ganger?

- ☐ 1) Ja, omtrent ganger
☐ 2) Nei

33-34. Kan du huske omtrent hvor gammel du var første gang du drakk alkohol i mer enn helt ubetydelige mengder (altså mer enn bare å kjenne på smaken)?

- ☐ 1) Ja, jeg var omtrent år
☐ 2) Nei, jeg husker ikke

35-40. Har det hendt i løpet av de siste 12 måneder at bruk av alkohol har hjulpet deg til å:

	Nei	Ja, en gang eller to	Ja, flere ganger
35) Se mer optimistisk på tilværelsen			
36) Uttrykke følelsene dine bedre enn vanlig			
37) Få bedre kontakt med noen av det motsatte kjønn			
38) Bli mer morsom og slagferdig i samtaler			
39) Være mindre engstelig i samvær med andre			
40) Lære et annet menneske bedre å kjenne			

41-50 Har det hendt i løpet av de siste 12 måneder at du i forbindelse med din egen bruk av alkohol har:

	Nei	Ja, en gang eller to	Ja, flere ganger
41) Angret noe du sa eller gjorde			
42) Vært mer høyrestet enn vanlig			
43) Brukt mer penger enn du egentlig hadde tenkt			
44) Kjørt bil mens du var påvirket			
45) Kommet i krangel med noen			
46) Hatt noe helseproblem som kan skyldes alkohol			
47) Blitt kritisert for ditt alkoholbruk			
48) Kommet opp i håndgripeligheter eller slagsmål			
49) Kommet ut for ulykker eller skadet deg			
50) Blitt innbrakt av politiet for beruselse			

51. Har du brukt noe annet rusmiddel enn alkohol (altså hasj/marihuana eller andre narkotika) i løpet av de siste 12 måneder. (HUSK at ingen får vite hva akkurat Du har svart!)

- ☐ 1) Nei
☐ 2) Ja, en gang eller to
☐ 3) Ja, flere ganger

Dato.....

Klokkeslett (ca.):

TUSEN TAKK FOR HJELPEN!

UNDERSØKELSE OM ALKOHOLVANER

Til personalet.

Trondheim Kommune har i samarbeid med Statens Institutt for alkoholforskning vedtatt å gjennomføre en spørreundersøkelse på restaurantene i Trondheim. Formålet er å kartlegge folks alkoholvaner særlig i forbindelse med et restaurantbesøk, men også før og evt. etter et slikt besøk.

Det er svært viktig at dere informerer gjesten om at dette er et kommunalt prosjekt og at full anonymitet er garantert. Gi også gjesten en oppfordring om å svare mest mulig ærlig på spørsmålene.

I praksis må skjemaene utleveres til gjestene når de kommer og så lenge det er mulig å få ærlig svar. Gi ikke skjemaet til gjester som har inntatt en del alkohol på forhånd.

Gjesten må få utlevert skjema og konvolutt (evt. skrivesaker) og fyller så ut etter egen evne. Så skal han/hun legge svar-skjemaet i konvolutt og lukke denne. Videre skal gjesten selv (dersom det er ønskelig) legge konvolutt i den låste postkassen som hvert sted settes der den passer best. Trondheim kommune har nøklene til postkassen.

Undersøkelsen går fra mandag 25.sept. til lørdag 30.sept.

Unngå også å gi skjemaer til "gjenger" med gjester. Svarene kan da bli preget av "gjengen" og ikke nødvendigvis bli representativ for den enkelte.

Dersom restauranten blir fylt opp av gjester, kan det være lurt å avbryte undersøkelsen den dagen. Det er viktig at gjestene får nok tid og mulighet til å fylle ut riktig. Vi har også anbefalt å ikke gi skjemaet etter kl. 2400 men understreker at avgjørelsen ligger hos hvert enkelt sted. Vitsen er at vi får mest mulige ærlige svar.

Til slutt vil vi takke for at dere tar den ekstra belastningen dette medfører og håper på et godt samarbeid i denne saken.

Avd. for Helsevern og sosial omsorg, 22.09.1989

Bodil Husby
Konsulent

LITTERATURLISTE

- Hauge, R. og Irgens-Jensen, O.: "Alkoholen i Norden. En sammenlignende undersøkelse av bruk av alkohol, holdninger til alkohol og konsekvenser av alkoholbruk i Finland, Island, Norge og Sverige". Hakapaino OY, Helsinki 1987.
- Nordlund, S.: "Data om alkoholspørsmål. Tabellarisk oversikt over resultater fra intervjuundersøkelser 1956 - 1973". SIFA-stensilserie nr. 6. Oslo 1977.
- Nordlund, S.: "Alkoholdata 1979. Tabellarisk oversikt over resultater fra en intervjuundersøkelse". SIFA-stensilserie nr. 50. Oslo 1981.
- Nordlund, S.: "Norske drikkevaner. En beskrivelse på grunnlag av offentlig statistikk og survey-data". I Arner, O., Hauge, R. og Skog, O.-J.(red.): **Alkohol i Norge**. Universitetsforlaget, Oslo-Bergen-Stavanger-Tromsø, 1985.
- Nordlund, S.: "Data om alkohol og andre stoffer 1985. Tabellarisk oversikt over resultater fra en intervjuundersøkelse". SIFA-stensilserie nr 1/87. Oslo 1987.
- Simpura, J. (ed.): **Finnish Drinking Habits. Results from Interview Surveys Held in 1968, 1976 and 1984**. The Finnish Foundation for Alcohol Studies, Volume 35. Helsinki 1987.
- Statistisk Sentralbyrå: "Befolkningsstatistikk 1989, Hefte II, Folkemengd 1. januar".

SIFA rapport

Følgende rapporter er tidligere utkommet i denne serien:

Rapportene kan bestilles fra instituttet.

1/88	Krogh, Per: <i>Pasienter i A-klinikker og kursteder</i> . 218 s., Oslo 1988.
1/89	Skretting, Astrid og Ole-Jørgen Skog: <i>Arresterte sprøytemisbrukere</i> . 113 s., Oslo 1989.
2/89	Hauge, Ragnar og Olav Irgens-Jensen: <i>Bruk av narkotika i Norge</i> . 38 s., Oslo 1989.
1/90	Skog, Ole-Jørgen: <i>Utviklingen av intravenøst narkotikamisbruk i Norge. Anslag for insidens og prevalens</i> . 66 s., Oslo 1990.